

ШКОЛСКИ ПРОГРАМ ОСНОВНЕ МУЗИЧКЕ ШКОЛЕ, У ВРБАСУ

ЗА ПЕРИОД ОД
школске 2019-2020. до 2022-2023.године

Врбас, јун 2019.година

На основу члана 61 и 119. Закона о основама система образовања и васпитања (Сл. Гласник РС бр. 88/2017...10/2019. године) а у складу са Правилником о плану и програму наставе и учења за основно музичко образовање и васпитање („Сл. Гласник РС – Просветни Гласник“ бр 5/2019.), Школски одбор Основне музичке школе из Врбаса је на 7. седници одржаној дана 26.06.2019. године донео

1. Школски програм Основне музичке школе

Школски програм је документ који доноси Школски одбор на сваке четири године, најкасније два месеца пре почетка школске године. Школски програм припремају и израђују чланови Стручног Актива за развој школског програма, у сарадњи са наставницима.

Овај школски програм чине сви садржаји који имају за циљ остваривање образовно – васпитних задатака и сврху развијања знања, вештина, садржаја и вредности које оспособљавају ученика да успешно задовољава сопствене потребе и интересе, развија личност и потенцијале, поштује интересе и потребе других.

1.1. Циљеви школског програма

- Омогућавање остваривања Развојног плана Школе за основно музичко образовање;
- Доношење програмске основе за израду и реализацију Годишњег плана рада школе;
- Остваривање и прилагођавање Наставних планова и програма;
- Остваривање циљева и задатака наставе;
- Унапређивање квалитета наставног процеса;
- Оспособљавање ученика да промишљено и одговорно доносе одлуке које се тичу уметничког развоја;
- Развој стваралачких способности, креативности, естетске перцепције и укуса, као и изражавање на језицима различитих уметности;
- Развијање позитивног односа ученика према школи и учењу;
- Уважавање и повезивање искустава и знања које ученици стичу ван школе са садржајима наставе;
- Задовољавање потреба, уважавање индивидуалних карактеристика ученика у процесу стицања знања и вештина;
- Остваривање хоризонталне и вертикалне повезаности у оквиру наставних предмета и између различитих наставних предмета;
- Обезбеђивање једнаких услова за живот и рад у школи, како за ученике, тако и за наставнике;

- Укључивање ученика у културне активности, не само Школе, већ и локалне заједнице;
- Подстицање здравствених и физичких активности ученика, развој здравствене и социјалне заштите ученика;
- Развијање негативног става према насиљу;
- Заштита ученика од насиља, злостављања и занемаривања;
- Развијање свести о друштвеној одговорности и припадности, усвајање вредносних ставова и подстицање индивидуалне одговорности;
- Оспособљављање ученика за доношење избора о даљем образовању;
- Развој здравог начина живота, свести о важности сопственог здравља, еколошке свести и очувања животне средине;
- Развој свести о значају друштвене одговорности и улога, као и учествовања у животу локалне заједнице;
- Разво осећања припадности друштву и култури као целини и осећање припадности ширем европском друштвеном и културном простору;
- Усвајање и изградња опште културних и цивилизацијских вредносних ставова који произилазе из националне, европске и светске културне баштине, уз очување и преношење властитог културног наслеђа и неговање традиције;
- Активна укљученост у живот заједнице, односно породице;
- Усмеравање и учење ученика да користе различите ресурсе;
- Оспособљавање за решавање проблема, развој свести о себи, самоиницијативе, тимског и предузетничког духа

1.2. Полазне основе и регулатива

- Закона о основама система образовања и васпитања („Службени гласник РС“, број 88/2017,27/2018-др. закони и 10/2019)
- Закон о основном образовању и васпитању („Сл. гласник. РС“ бр. 55/13, 101/2017, 27/2018 – др.закон 10/2019);
- Правилник о плану и програму наставе и учења за основно музичко образовање и васпитање („Службени гласник РС“, бр. 88/17, 27/18 – др. закон и 10/19),
- Правилник о наставном плану и програму за основну музичку школу Сл.ГласникРС -Просветни гласник бр.5/2010.
- Правилник опротоколу поступању у установи у одговору на насиље, злостављање и занемаривање („Сл. гласник РС“ бр. 46/2019);
- Правилник о вредновању квалитета рада установе („Сл.гласник РС“ бр. 10/2019 од 15.02.2019. године);
- Правилник о стандардима квалитета рада установе („Сл.гласник РС“бр. 88/17 и 27/18 –др. Закон)

1.3. Садржај Школског програма

Школски програм доноси се на основу Наставног плана и програма, односно програма одређених облика стручног образовања.

Школским програмом обезбеђује се остваривање принципа, циљева и стандарда постигнућа, према потребама ученика и родитеља, односно старатеља и локалне заједнице.

Школски програм садржи:

- циљеве школског програма;
- назив, врсту и трајање свих програма образовања и васпитања које школа остварује и језик на коме се остварује програм;
- обавезне предмете по циклусима и разредима;
- начин остваривања принципа и циљева образовања и стандарда постигнућа, начин и поступак остваривања прописаних наставних планова и програма, програма других облика стручног образовања и врсте активности у образовно-васпитном раду;
- друга питања од значаја за школски програм.

Школски програм садржи и посебне програме:

- програм допунске и додатне наставе;
- програм културних активности школе;
- програм заштите од насиља, злостављања и занемаривања и програми превенције других облика ризичног понашања;
- програм слободних активности ученика;
- програм међупредметних компетенција и предузетништва;
- програм професионалне оријентације;
- програм здравствене заштите;
- програм социјалне заштите;
- програм заштите животне средине;
- програм сарадње са локалном самоуправом;
- програм сарадње са породицом;
- програм безбедности и здравља на раду;
- програм рада школске библиотеке;
- начин остваривања других области развојног плана школе који утичу на образовно-васпитни рад, друге програме од значаја за школу

Индивидуални образовни планови свих ученика који се образују по индивидуалном образовном плану чине прилог школског програма.

1.4. Кратак историјат школе

Основна музичка школа налази се у граду Врбасу, у Јужнобачком управном кругу. Налази се у главној улици Маршала Тита бр.118.

Основна музичка школа у Врбасу је јавна образовно –васпитна установа. У школи се стиче основно музичко образовање у трајању од четири или шест година у зависности од инструмента који се изучава.

Школа је основана 1959.године. У више наврата, школа је укидана и припајана ШОМО у Кули, Радничком универзитету у Врбасу и ОШ „Петар Петровић Његош“ у Врбасу. Историјски приказ промена у одвијању организованог музичког образовања у нашој средини дат је у Монографији Основне музичке школе „Од музичкој течаја до ОМШ у Врбасу“, аутора Владимира Увалина.

Основна музичка школа, у Врбасу, регистрована је 01.03.1997. године, када је добила школску зграду и све услове за самосталност установе.

Данас школу похађа 194 ученика, плус 27 ученика припремног разреда што је укупно 221 ученика. У школи је запослено 27 радника. Ради се у две смене, а настава је организована као индивидуална и групна. ОМШ, Врбас тренутно има 14 класа, 31 групу, и две припремне групе.

У ОМШ у Врбасу раде следећи одсеци:

- Одсек клавира;
- Одсек акордеониста;
- Одсек гудача;
- Одсек дувача;
- Одсек трзача;
- Одсек теоретских предмета.

Настава се изводи на следећим инструментима: Клавир, Хармоника, Вилоина, Гитара, Тамбура, Кларинет и Саксофон.

У нашем наставном програму поред наставе инструмената, изучава се и настава стручних предмета: Солфеђо, Теорија музике и хор/ камерна музика.

Настава инструмената је индивидуална (час 30/45 минута, у зависности од узраста ученика). Настава стручних предмета је групна (45 минута).

Основна музичка школа у Врбасу, врши упис ученика и у припремни разред, у који се могу уписати деца предшколског узраста, као и ученици првог разреда основне школе.

Школовање траје шест година, за све инструменте осим за инструмент кларинета, за који школовање траје четири године.

У оквиру ОМШ, Врбас, већ дужи низ година, постоји и издвојено одељење у Србобрану, са класама: хармонике, виолине и клавира. У току школске 2018-2019. Године добили смо сагласност за отварање издвојених одељења у Змајеву и савином Селу.

Настава у Србобрану организована је од школске 2006/2007.године на иницијативу родитеља ученика и сагласност свих релевантних чиниоца.

Ученици и наставници ОМШ у Врбасу су већ годинама професионално изузетно успешни, о чему сведоче бројне награде и признања за успешне интерпретације стечене на домаћим и међународним такмичењима.

Музичка достигнућа ученика наше школе могли су да чују и посетиоци поетских вечери, промоција књига, изложби и свих других културних манифестација у граду и околини, јер се наши ученици и наставници радо одазивају сваком позиву у оквиру којег би могли да покажу своје музичко умеће.

Школски простор Основне музичке школе обухвата школску зграду и двориште.

Учионички и кабинетски простор одговара намени. Изразит проблем у школи је недостатак концертне сале. Настојање школе ће и даље бити да се овај проблем разреши са друштвеном заједницом, пошто школа има простор на којем би се могла изградити концертна сала са пратећим просторијама. Док се ово питање не реши школа ће и даље за јавне наступе ученика користити свечану салу Гимназије „Жарко Зрењанин” у Врбасу, хол Основне школе “Вук Караџић” у Србобрану, просторије Дома културе у Србобрану и Градског музеја у Врбасу.

Настава у ОМШ у Врбасу се одвија у 6 учионица, од којих је једна за групну наставу (настава солфеђа, теорије музике, хор), а 5 за индивидуалну наставу.

У школској згради је зборница, која је уједно и канцеларија директора, секретара, педагога и нототекара школе.

Поред поменутих просторија у склопу зграде су канцеларија шефа рачуноводства, кафе-кухиња и 2 тоалета. Учионице су опремљене потребним наставним средствима.

Настава у Издвојеном одељењу у Србобрану реализује се и ове школске године у Дому културе Србобрана, где је обезбеђен адекватан простор и основна наставна учила и опрема.

Настава у Издвојеном одељењу у Савином Селу се одвија у просторијама основне школе „Бранко Радичевић”, Савино Село.

Настава у Издвојеном одељењу у Змајеву се одвија у просторијама основне школе „Јован Јовановић Змај”, Змајево.

Главна слабост школе јесте школски простор ОМШ у Врбас. Проширење простора је и први развојни циљ Школског развојног плана. Овај проблем покушавамо да решимо годинама уназад, уз континуирано праћење и унапређење и осталих развојних циљева који су постављени развојним планом, а све у циљу квалитетније наставе и целокупног образовно – васпитног рада.

1.5. Циљеви, задаци и очекивани исходи наставе који се остварују у Школи

Циљ наставе у основној музичкој школи је оспособљавање ученика за наставак школовања у средњој музичкој школи, а истовремено и за самостално, аматерско бављење музиком, на нивоу основношколског знања и искуства.

Задаци наставе музичкој школи су:

- Оспособљавање ученика за јавне наступе, сваку врсту јавне презентације, самостално, као и у различитим ансамблима;
- Иновативна корелација међу одсецима у слободном садржају наставе;
- Интензиван и континуиран рад на развоју ученикових музичких способности слуха, ритма, музичке меморије;
- Упознавање ученика са грађом, акустичким својствима и изражајним могућностима одабраног инструмента (ученика који су одабрали певање – са својствима људског гласовног апарата);
- Овладавање техникама свирања на одабраном инструменту (за ученике певања –вокалном техником);
- Упознавање са елементарним агогичким знацима и значењем универзалних музичких изражајних средстава (темпа, ритма, метра, динамике, артикулације, акцентуације);
- Усвајање вештина течног читања и писања нота у разним кључевима;
- Усвајање основних знања из области музичке теорије и историје;
- Стицање самосталности у процесу учења вежбања;
- Изградња навике редовног слушања уметнички вредне музике, развијање и профилирање естетских музичких критеријума;
- Развијање афирмативних етичких ставова у односу на општељудске вредности, националну и светску културну баштину, значај музичке уметности у светској култури, професију музичара и важност његове улоге у друштву;
- Успостављање веза и комуникације са локалном заједницом и њихово информисање оактивностима школе преко свих доступних електронских и писаних средстава (сајта школе, концерата који се организују);

1.6. Очекивани исходи

Након и за време остваривања процеса учења у Основној музичкој школи, у Врбасу, а у складу са Законом о основама система образовања и васпитања, очекује се да ће ученици моћи да:

- усвајају и изграђују знање, примењују и размењују стечено знање;
- науче како да уче и да користе свој ум;
- овладају знањима и вештинама потребним за наставак школовања ;
- идентификују и решавају проблеме и доносе одлуке користећи критичко икреативно мишљење;
- раде ефикасно са другима као чланови тима, групе, организације и заједнице;
- одговорно и ефикасно управљају собом и својим активностима;

- прикупљају, анализирају, организују и критички процењују информације;
- ефикасно комуницирају користећи се разноврсним вербалним, визуелним и симболичким средствима;
- ефикасно и критички користе научна и технолошка знања, уз показивање одговорности према свом животу, животу других и животној средини;
- схватају свет као целину повезаних система и приликом решавања конкретних проблема разумеју да нису изоловани;
- покрећу и спремно прихватају промене, преузимају одговорност и имају предузетнички приступ и јасну оријентацију ка остварењу циљева и постизању успеха.

Остваривање општих исхода образовања и васпитања обезбеђује се укупним образовно- васпитним процесом на свим нивоима образовања, кроз све облике, начине и садржаје рада.

2. Начин остваривања принципа и циљева образовања и стандарда постигнућа

2.1. Начин остваривања принципа образовања

1. Школа поштује право на образовање и образовање и васпитање чини доступним без дискриминације и издвајања по основу пола, социјалне, културне, етничке, религијске или друге припадности, месту боравка, односно пребивалишта, материјалног или здравственог стања, тешкоћа и сметњи у развоју, за све ученике који положе пријемни испит (провера музичких способности).
2. Школа омогућава квалитетно и уравнотежено образовање и васпитање, засновано на тековинама и достигнућима савремене науке и прилагођено узрасним и личним образовним потребама сваког детета, ученика кроз индивидуални облик рада, а ученици имају могућност да у оквиру предвиђеног градива сами бирају образовне садржаје који одговарају њиховим образовним потребама и сензибилитету.
3. Школа обезбеђује неговање отворености, сарадње, толеранције, свести о културној и цивилизацијској повезаности у свету, посвећености основним моралним вредностима, вредностима правде, истине, солидарности, слободе, поштења и одговорности и осигурава пуно поштовање права детета и ученика захваљујући континуираном оснаживању запослених (кроз активности Тимова у школи, саветодавни рад директора са запосленима, посећивање програма стручног усавршавања) да истрају на поштовању ових принципа.
4. Школа обезбеђује усмереност образовања и васпитања на дете и ученика кроз разноврсне облике наставе, учења и оцењивања којима се излази у сусрет различитим потребама ученика, развија мотивација за учење и подиже квалитет постигнућа (смотре, преслушавања, интерни и јавни часови, концерти, такмичења);

5. Школа обезбеђује једнаке могућности за образовање и васпитање у складу са потребама и интересовањима деце и ученика без препрека за промене, настављање и употпуњавање образовања и образовање током целог живота на тај начин што излази у сусрет потребама ученика када је у питању убрзано напредовање или задржавање ученика у истом разреду у циљу усклађивања трајања школовања или боље припреме за наставак школовања. Поред тога ученицима је омогућено и ванредно школовање путем полагања испита.
6. Имајући у виду све специфичности основног музичког образовања, школа инсистира на благовременом стицању свих знања и вештина, које ће створити базу за касније лакше оспособљавање ученика за рад, усклађено са савременим захтевима музичке професије (за коју се, уколико желе њоме професионално да се баве, наши ученици припремају почев од првог разред основне музичке школе).

Школа својом организацијом и садржајима обезбеђује и:

- ефикасну сарадњу са породицом кроз редовне контакте са предметним наставницима и директором школе и кроз њихово укључивање у остваривање постављених образовно- васпитних циљева
- разноврсне облике сарадње са и локалном заједницом и широм друштвеном средином како би се постигао пун склад између индивидуалног и друштвеног интереса у образовању и васпитању (концерти, сарадња са институцијама образовања и културе у граду и шире, сарадња са музичким школама на нивоу Србије);
- ефикасност, економичност и флексибилност организације система ради постизања што бољег учинка (излажење у сусрет најразноврснијим образовним потребама ученика, почев од пружања могућности да ученик даје сугестије при одабиру програма, до припреме ученика за наступ на такмичењима, кроз свакодневни интензиван рад наставника – по потреби и током распуста)
- отвореност према педагошким и организационим иновацијама кроз неговање сарадње са музичким школама на нивоу наставних одсека, организовање консултација са наставницима СМШ, организовање такмичења и фестивала на којима се размењују искуства и прате постигнућа ученика, кроз сарадњу са школама у иностранству у складу са материјалним могућностима школе и локалне заједнице.

У остваривању принципа образовања, школа посебну пажњу посвећује и:

1. правременом укључивању у различите видове предшколског васпитања и образовања (кроз континуирану сарадњу са предшколским установама, приређивања концерата и презентација за предшколце);
2. адекватној припремљености за школско учење и за прелазак на више нивое образовања и васпитања (кроз организовање рада припремног разреда и кроз припремање ученика за полагање пријемног испита за СМШ);

3. идентификацији, праћењу и стимулисању ученика са изузетним способностима, и обезбеђивању услова да без обзира на сопствене материјалне могућности (као будући уметнички потенцијали) имају приступ квалитетном образовању (кроз квалитетну наставу и разноврсну понуду ваннаставних активности, кроз које могу да сагледају и на прави начин вреднују своје способности);
4. могућности да деца и ученици са сметњама у развоју и са инвалидитетом, без обзира на сопствене материјалне услове имају приступ образовању, а болесна деца и ученици остварују право на појачан образовно-васпитни рад након повратка са болничког и кућног лечења (с обзиром на то да постоје техничка ограничења за рад наставника у овим условима);
5. смањењу стопе осипања из система образовања и васпитања, посебно особа из социјално угрожених категорија становништва и удаљених подручја, особа са специфичним тешкоћама у учењу и подршци њиховом поновном укључењу у систем, у складу са принципима инклузивног образовања;
6. каријерном вођењу и саветовању запослених и ученика усмереном ка личном развоју појединца и напредовању у образовном и професионалном смислу (кроз сталне консултације са директором школе, кроз омогућавање присуствовања програмима сталног стручног усавршавања, омогућавање концертног наступања, организовање солистичких концерата наставника и ученика);
7. остваривању права на образовање, без угрожавања других права детета и других људских права (о чему воде рачуна сви у школи, а посебно Тим за безбедност).

2.2. Начин остваривања циљева образовања

1. Пун интелектуални, емоционални, социјални, морални и физички развој сваког детета и ученика у складу са његовим узрастом, развојним потребама и интересовањима школа остварује кроз континуирано праћење потреба и могућности детета и ученика и континуирано усклађивање садржаја рада тим потребама и могућностима.
2. Стицање квалитетних знања, вештина и ставова које су свима неопходне за лично остварење и развој, инклузију и запослење и стицање и развијање основних компетенција у погледу комуникације на језику уметности, компетенције учења како се учи, међуљудске и грађанске компетенције и културног изражавања школа остварује кроз наставни процес, кроз давање ученицима прилике да уче на основу позитивних примера које дају запослени у школи;
3. Развој стваралачких способности, креативности, естетске перцепције и укуса школа остварује кроз наставни процес, али и кроз низ ваннаставних активности које организује (јавни часови, концерти, такмичења);

4. Развој способности проналажења, анализирања, примене и саопштавања информација школа обезбеђује кроз наставни процес, али и захваљујући додатном раду наставника. Школа није у могућности да обезбеди вешто и ефикасно коришћење информационо-комуникационих технологија, јер не располаже потребним бројем рачунара за потребе наставе;
5. Оспособљавање за решавање проблема, повезивање и примену знања и вештина у даљем образовању, професионалном раду и свакодневном животу ради унапређивања личног живота и економског, социјалног и демократског развоја друштва школа омогућава кроз бројне ваннаставне активности (концерти, такмичења, радионице, укључивање ученика у рад културно-уметничких друштава);
6. Развој мотивације за учење, оспособљавање за самостално учење, учење и образовање током целог живота и укључивање у међународне образовне и професионалне процесе школа обезбеђује квалитетним радом наставника, али и давањем могућности сваком ученику да у широкој понуди ваннаставних активности одабере ону која највише одговара његовим образовним потребама и сензибилитету. Школа негује сарадњу са бившим ђацима, који кроз одржавање солистичких концерата или кроз учествовање на концертима у организацији школе дају допринос правилном професионалном усмеравању млађих генерација;
7. Развој свести о себи, самоиницијативе, способности самовредновања и изражавања свог мишљења школа ученицима обезбеђује кроз наставни процес и бројне ваннаставне активности;
8. Оспособљавање за доношење ваљаних одлука о избору даљег образовања и занимања, сопственог развоја и будућег живота школа обезбеђује кроз редовне консултације родитеља са наставницима и директором школе, као и кроз програм припреме ученика за одлазак у СМШ који подразумева давање ученицима благовремених и тачних информација о могућностима за даље школовање, давање тачне оцене нивоа постигнућа и процене да ли је ученик стекао сва потребна знања и вештина које ће му омогућити неометано праћење наставе из свих наставних предмета, организовање консултација са директорима СМШ и будућим наставницима, разматрање материјалних могућности породице када је у питању набавка квалитетног инструмента неопходног за наставак школовања, разматрање могућности да ученик буде смештен у дому или да путује;
9. Имајући у виду све специфичности основног музичког образовања, школа инсистира на благовременом стицању свих за рад и занимање потребних знања, вештина и стручних компетенција, у складу са захтевима занимања и потребама тржишта рада, кроз стално указивање на значај стицања квалитетних и употребљивих знања за будући живот.
10. Развој и практиковање здравих животних стилова, свести о важности сопственог здравља и безбедности, потребе неговања и развоја физичких способности школа негује кроз поштовање законске процедуре везано за спровођење забране пушења, кроз разговора са ученицима о начинима чувања здравља, кроз разговоре о безбедности ученика у школи кроз едукативне постере на огласним таблама школе;

11. Развој свести о значају одрживог развоја, заштите и очувања природе и животне средине, еколошке етике и заштите животиња школа сваке године обезбеђује у оквиру путовања на Републички фестивал Заједнице музичких и балетских школа Србије, који се сваке године одржава у другом граду у Србији, на тај начин што организује обилазак града и околине;
12. Развој способности комуницирања, дијалога, осећања солидарности, квалитетне и ефикасне сарадње са другима и способности за тимски рад и неговање другарства и пријатељства школа обезбеђује кроз позитивне примере понашања и начина комуникације запослених (са ученицима, родитељима и међусобно)
13. Развијање способности за улогу одговорног грађанина, за живот у демократски уређеном и хуманом друштву заснованом на поштовању људских и грађанских права, права на различитост и бризи за друге, као и основних вредности правде, истине, слободе, поштења и личне одговорности школа обезбеђује кроз континуирани утицај и разговор запослених (нарочито наставника и директора школе) са ученицима
14. Формирање ставова, уверења и система вредности, развој личног и националног идентитета, развијање свести и осећања припадности држави Србији, поштовање и неговање српског језика и свог језика, традиције и културе српског народа, националних мањина и етничких заједница, других народа, развијање мултикултурализма, поштовање и очување националне и светске културне баштине школа обезбеђује кроз обраду композиција различитих домаћих и иностраних аутора и разговоре о њиховом садржају, кроз континуирани позитиван утицај запослених, кроз сталне разговоре са ученицима, организовање манифестација;
15. Развој и поштовање расне, националне, културне, језичке, верске, родне, полне и узрасне равноправности, толеранције и уважавање различитости школа остварује кроз утицај запослених на ученике давањем личног позитивног примера, кроз рад тима за безбедност, кроз едукативне постер, кроз сталне разговоре са ученицима,
16. Повећање образовног нивоа становништва и развој Републике Србије као државе засноване на знању школа остварује кроз одговоран приступ раду са ученицима, кроз пружање додатне подршке ученицима, кроз организовање концерата за ученике основних школа, предшколских установа и концерата за грађанство.

2.3. Начин остваривања стандарда постигнућа

1. Општи исходи образовања и васпитања резултат су целокупног процеса образовања и васпитања којим се обезбеђује да деца, ученици и одрасли стекну знања, вештине и вредносне ставове који ће допринети њиховом развоју и успеху, развоју и успеху њихових породица, заједнице и друштва у целини.
2. Школа обезбеђује све потребне услове да деца и ученици постижу опште исходе.

3. Остваривање општих исхода образовања и васпитања школа обезбеђује образовно-васпитним процесом, кроз све облике, начине и садржаје рада.
4. Школа обезбеђује остваривање Стандарда образовања и васпитања:
  - а) општих и посебних стандарда знања, вештина и вредносних ставова ученика кроз континуирани рад са ученицима и праћење и вредновање квалитета ученичких постигнућа;
  - б) стандарда знања, вештина и вредносних ставова за професију наставника и васпитача и њиховог професионалног развоја, кроз остваривање програма сталног стручног усавршавања наставника;
  - в) стандарда компетенција директора, кроз остваривање програма сталног стручног усавршавања наставника и директора школе;
  - г) стандарда квалитета уџбеника и наставних средстава, у оквиру Заједнице музичких и балетских школа, које се баве квалитетом уџбеника;
  - д) стандарда квалитета рада установе, кроз примену Правилника о стандардима квалитета рада установе.
5. Стандарди постигнућа јесу скуп исхода образовања и васпитања који се односе ниво, циклус, врсту образовања, разред и предмет.
  - а) Општи стандарди постигнућа утврђени су на основу општих исхода образовања и васпитања по циклусима образовања и васпитања.
  - б) Посебни стандарди постигнућа утврђени су према разредима и предметима, на основу општих исхода образовања и васпитања и општих стандарда постигнућа.
  - в) За ученика коме је услед социјалне ускраћености, сметњи у развоју, инвалидитета и других разлога то потребно, Школа посебне стандарде постигнућа може да прилагоди индивидуалним потребама ученика, уз стално праћење његовог развоја.
  - г) За ученика са изузетним способностима Школа посебне стандарде постигнућа може да прилагоди индивидуалним потребама ученика, уз стално праћење његовог развоја.

3. Задаци које школа остварује кроз образовно-васпитни рад

- Основно музичко описмењавање (постизање вештине течног читања и писања нота у разним кључевима, брзог препознавања и разумевања најважнијих темповских, карактерних, метричких, динамичких, акцентних, агогичких и артикулационих ознака у нотном тексту и континуиран рад на развоју вештине спретног свирања).
- Оспособљавање за самостално учење и вежбање.
- Упознавање ученика са грађом, акустичким својствима и изражајним могућностима одабраног инструмента.
- Овладавање основном техником свирања на одабраном инструменту.

- Интензиван и континуиран рад на развоју ученикових музичких способности – спољашњег (контролног) и унутрашњег (менталног) слуха, осећаја за ритам, музичке меморије и музичке фантазије.
- Постизање разумевања значења и важности универзалних музичких изражајних средстава (темпа, ритма, метра, динамике, агогике, артикулације).
- Усвајање основних знања из области музичке теорије и историје.
- Оспособљавање ученика за јавне наступе и различите врсте јавних презентација и стицање искуства јавног наступања самостално, као и у оквиру ансамбала
- Изградња навике редовног слушања уметнички вредне музике.
- Развијање и профилирање естетских музичких критеријума.
- Развијање афирмативних етичких ставова у односу на општељудске вредности, националну и светску културну баштину, значај музичке уметности у светској култури, професију музичара и важност његове улоге у друштву.
- Иновативна корелација међу одсецима везано за слободне садржаје наставе
- Успостављање веза и комуникације са локалном заједницом и њихово информисање о активностима школе преко свих доступних електронских и писаних медија, брошура и часописа које школа издаје, као и путем и сајта школе.

4. Назив, врста и трајање свих програма образовања и васпитања које школа остварује и језик на коме се програм остварује

4.1. Назив и врста Школског програма

Школски програм за основно музичко образовање и васпитање

4.2. Трајање програма образовања и васпитања које школа остварује

Клавир, Хармоника, Виолина, Гитара, Тамбура, Саксофон и Кларинет - 6 година

4.3. Језик на коме се остварује Школски програм

Школски програм се остварује на српском језику.

5. Наставни план за основно музичко образовање и васпитање

/приказ циклуса образовања, наставних предмета и фонда часова по предметима и разредима/

5.1. Обавезни одсеци

Одсек за класичну музику – **шестогодишње** образовање и васпитање

Назив предмета	Први циклус						Други циклус					
	1.разред		2.разред		3.разред		4.разред		5.разред		6.разред	
	Ф о н д ч а с о в а											
	нед.	год.	нед.	год.	нед.	год.	нед.	год.	нед.	год.	нед.	год.
Инструмент	2	70	2	70	2	70	2	70	2	70	2	70
Солфеђо	2	70	2	70	2	70	2	70	2	70	2	70
Теорија музике	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	35
Оркестар,хор Камерна музика	-	-	-	-	-	-	2	70	2	70	2	70
С В Е Г А	4	140	4	140	4	140	6	210	6	210	7	245

Обавезни предмети у оквиру одсека за класичну музику ОМШ-е су:

Клавир, хармоника, виолина, гитара, тамбура, кларинет, саксофон, солфеђо, теорија музике, камерна музика, хор и оркестар.

Трајање извођења програма је 6 година.

Изборни предмети нису прописани НПП у ОМШ-и.

5.2. Трајање часова обавезних предмета

Трајање часа главног предмета-Инструмента

I разред	II разред	III разред	IV разред	V разред	VI разред
30 мин.	30 мин.	30 мин.	45 мин.	45 мин.	45 мин.

Трајање часа солфеђа и теорије музике: 45 минута

Трајање часа клавирске сарадње-корепетиције за ученике: гудачког, трзачког и дувачког одсека:

Први циклус: 15 минута

Други циклус: 30 минута

Трајање часа групног музицирања: хора, камерне музике или оркестра, за ученике II циклуса шестогодишње школе: 45 минута.

Трајање часа припремног разреда: 2 пута недељно по 45 минута.

БРОЈ КЛАСА И ПЛАНИРАНИ ФОНД ЧАСОВА ПО КЛАСАМА

Ред. Бр.	Инструмент	Број класа	Планирани фонд час.
1.	Клавир	7,21	5553,32
2.	Хармоника	1,87	1446,66
3.	Гитара	2,03	1563,28
4.	Тамбура	1,06	816,55
5.	Виолина	1,93	1493,28
6.	Кларинет	0,54	420
7.	Саксофон	0,24	186,66
С В Е Г А		14,88	11479,75

5.3. Обавезни садржаји у оквиру Обавезних предмета

1. организовање школских и ваншколских ученичких јавних наступа и концерата (појединци, ансамбли, оркестри и хорови);
2. активности везане за организовање ученичког учешћа на домаћим и међународним музичким такмичењима (за појединце, камерне ансамбле, оркестре и хорове), смотрема, фестивалима и сличним манифестацијама, као и за самостално организовање оваквих манифестација;

5.4. Слободни садржаји у оквиру Обавезних предмета:

1. Садржаји који се реализују према одлуци Стручних већа или индивидуалној процени наставника у складу са интересовањима ученика. Од квалитета и интересовања ученика омогућити слушање музике, обрада популарне музике, организоване посете концертима.
2. Групни рад представља формирање камерних ансамбала према тренутним захтевима у школи (прославе, наступи у ОШ, отварање изложби, учествовање на манифестацијама локалне заједнице).

6. Програми обавезних и изборних предмета по циклусима и по разредима, са начинима и поступцима за њихово остваривање и врсте активности у о – в раду

А. ОБАВЕЗНИ ОДСЕЦИ

ОДСЕК ЗА КЛАСИЧНУ МУЗИКУ – шестогодишње образовање и васпитање

6.1. ИНСТРУМЕНТИ СА ДИРКАМА

6.1.1. КЛАВИР

Циљ учења предмета Клавир је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања.

Назив предмета	КЛАВИР
Разред	ПРВИ, први циклус
Годишњи фонд часова	70 часова
Област /тема	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ
ИСХОДИ	<ul style="list-style-type: none"> - опише својим речима делове клавира и начин добијања тона на клавиру; - правилно седи за клавиром; - изражајно пева, а потом самостално или уз пратњу наставника свира кратке и лаке песмице по слуху; - примени основне елементе нотне писмености у свирању и чита нотни текст у виолинском и бас кључу; - препозна основне ознаке за темпо, динамику, понављање, артикулацију и опише их својим речима; - опише својим речима појмове канон, имитација; - примени различита музичка изражајна средства у складу са карактером музичког дела; - самостално свира кратке композиције напамет; - самостално и уз помоћ наставника контролише квалитет звука; - учествује на јавним наступима у школи и ван ње; - испољи самопоуздање у току јавног наступа; - поштује договорена правила понашања при извођењу музике;

	<ul style="list-style-type: none"> - користи уз помоћ одраслих, доступне носиоце звука.
САДРЖАЈИ	<ul style="list-style-type: none"> - Положај за клавиром. Поставка руку и прстију. Вежбе за опуштање. - Вежбе за правилно ритмизирање. - Неговање музичке меморије. Привикавање ученика на самоконтролу звука и схватање музичког облика. - Основне врсте удара: портато, легато, стакато. Вежбе за гипкост зглоба (свирање интервала). - Динамичке ознаке: пијано, мецофорте, форте, крешендо и диминуендо. - Ознаке за темпо: анданте, модерато, алегро. - Појам лука. - Појам фразе. - Појам такта, двотакта, тротакта са одговарајућим нагласцима. - Упознавање вредности ноте и паузе као и триоле, синкопе и пунктиране ноте. - Увођење ученика у начине вежбања. - Читање нота, знаци за октаве, знаци за интервале. - Остале ознаке на које се наилази у литератури предвиђеној програмом. - Контрола звука. - Полифонија – канон, имитација.
СКАЛЕ И ТРОЗВУЦИ	<ul style="list-style-type: none"> - Дурске скале по квинтном кругу (почевши од тона ЦЕ) до четири повисилице у размаку једне октаве, у четвртинама, у паралелном и супротном смеру од истог тона. - Дурски трозвук разложено и истовремено – основни положај и два обртаја трогласно у четвртинама.
ЛИТЕРАТУРА	<ul style="list-style-type: none"> - Једна од почетних школа за клавир – Томсон, Јела Кршић, Николајев - Бајер: Школа за клавир – од вежбе 85 и даље - Диверноа: Етиде оп. 76 – основне вежбе за клавир - Черни: Оп. 599, оп. 139, I свеска - Гњесина: Клавирска абецеда, избор - Лешхорн: Мелодичне етиде оп. 192, избор - М. Лили Петровић Школица за клавир Ниво А и Ниво Б - М. Лили Петровић Увођење у музику и свирање на клавиру са професором - А. Артабаљевскаја Први сусрет са музиком - И друге композиције одговарајуће тежине
ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА	<ul style="list-style-type: none"> - лествице и трозвучи по програму - тридесетпет композиција – вежбе, етиде и разни комади.
ЈАВНИ НАСТУПИ	<ul style="list-style-type: none"> - обавезна су два јавна наступа током школске године.

ПРОГРАМ СМОТРЕ	Програм смотре на крају школске године: 1. Једна лествица по избору; 2. Једна етида или композиција виртуозних извођачких захтева; 3. Две композиције различитог карактера. Смотра на крају године не подлеже нумеричком начину оцењивања.
-----------------------	--

II разред (2 часа недељно, 70 часова годишње)

Оперативни задаци

- Наставак рада на развоју спољашњег и унутрашњег слуха путем изражајног певања, свирања по слуху и транспоновања у тоналитете са једним и два предзнака (ово се нарочито односи на ученике натпросечних слуховних способности).
- Наставак рада на развијању музичке фантазије путем игре и приче.
- Допуњавање почетног знања о улози и механизму функционисања педала (односи се на изузетно надарену децу). Упознавање са ознакама за педал и рад на композицијама које захтевају једноставну педализацију.
- Проширивање знања о механизму произвођења клавирског звука основним информацијама о његовим акустичким својствима.
- Континуирано упражњавање вежби за телесну релаксацију, у сврху даље изградње слободе и ефикасности извођачког апарата.
- Наставак упознавања са ознакама темпа, карактера, динамике и агогике, у зависности од ознака на које ученик наилази у композицијама које изучава. Поред ознака на италијанском језику, ученик упознаје и најучесталије ознаке на немачком, француском и руском језику.
- Проширивање знања о трајању основних и пунктираних нота (и њима одговарајућих пауза и триола) информацијама о ситнијим нотним вредностима (шеснаестинама, тридесетдвојкама и шездесетчетворкама).
- Упознавање са једноставним врстама неправилног такта (5/8, 7/8, 5/4, 7/4...) кроз композиције из народне традиције.
- Наставак рада на бројању (у случају немогућности постизања тачног и ритмичног свирања без овог помоћног средства).
- Допуњавање знања о основним артикулационим ознакама и графичком начину њиховог исписивања.
- Упознавање са основним појмовима полифоније кроз процес рада на једноставним полифоним композицијама.
- Усавршавање вештине читања нота у виолинском и бас кључу (путем свирања с наставником, четвороручно, *Прима виста*) са циљем успостављања трајне навике упражњавања ове активности током читавог школовања.
- Проширење знања о појмовима метричке целине и фразе упознавањем нових карактеристичних примера, кроз извођачку праксу.
- Обогаћење знања о музичким облицима новим информацијама о врстама реченице, периода и песме.
-

Литература

1. Клавирске школе за почетнике

- Ј. Кршић, М. Петровић, Бајер, Николајев, Гњесина, М. Стес и сличне.

2. Етиде и виртуозне композиције

- Диверноа: Основне вежбе за клавир, оп. 176
- Лешхорн: Мелодичне етиде, оп. 192
- Лемоан: Дечје етиде, оп. 37
- Черни: Етиде, оп. 139
- Беренс: Етиде, оп. 70
- Друге етиде или виртуозне композиције.
- Композиције из области филмске, забавне музике и народне традиције које решавају одређене техничке проблеме у овом узрасту.

3. Барокни комади

- Бах: Мале композиције
- Композиције других аутора из ове епохе, прилагођене овом узрасту (Телеман, Рамо, Л. Моцарт...)

4. Композиције мале форме

- Шуман: Албум за младеж оп. 68
- Чајковски: Дечји албум, оп. 39
- Гречанинов: Оп. 99
- Гедике: Оп. 36
- Кабалевски: Оп. 30
- Барток: Микрокосмос, I свеска
- Друге композиције сличне тежине
- Комади сличне тежине из области филмске, забавне музике и народне традиције.

5. Сонатине

- Сонатине Ванхала, Плејела, Хаслингера, Бетовена и других аутора, доступне извођачком узрасту ученика.

6. Композиције домаћих аутора

- В. Миланковић: Дечје приче - 25 минијатура за I и II разред
- М. Тајчевић: За мале
- З. Христић: Тачкице
- С. Хофман: Две басне
- Друге композиције домаћих аутора сличне тежине.

7. Лествице

Ха-дур, Еф-дур, де-мол, а-мол и е-мол.

- паралелно, у осминама, у интервалу октаве, навише и наниже, континуирано, кроз две октаве;
- у супротним смеровима, у осминама, с почетком у интервалу октаве, навише и наниже, континуирано, сваком руком кроз две октаве (само дурске лествице из наведене групе). Артикулација: легато.

8. Трозвучи (тонични квинтакорд и обртаји у оквиру истих лествица)

- разложено, мали положај (такозвано "мало разлагање"), квинтакорд, сектакорд и квартсектакорд, разложено, у интервалу октаве, паралелно, у четвртинама, навише и наниже, континуирано, кроз две октаве;
- симултано (у акордима), у интервалу октаве, паралелно, навише и наниже, континуирано, сваком руком кроз две октаве.

Препоручена варијанта: мали положај (такозвано "мало разлагање"), квинтакорд, сектакорд и квартсектакорд. Трајање разложено свираног акорда је једнако трајању симултано свираног акорда - три четвртине.

Артикулација: разложено - легато; у акордима - портато.

Обавезни минимум програма

- осам етида;
- пет композиција по слободном избору;
- два барокна комада
- једна полифона композиција (важи за ђаке надпросечних способности);
- два става из композиција цикличне форме или циклус варијација

Јавни наступи – октобар, новембар, децембар, март, април, мај

- обавезна два јавна наступа током школске године.

Посебне активности: учешће на такмичењима републичког и међународног ранга.

Две смотре:

I смотра - (децембар) - из пређеног градива

II смотра - на крају школске године:

1. Једна лествица;
2. Једна етида;
3. Две композиције, по слободном избору.

III разред (2 часа недељно, 70 часова годишње)

Оперативни задаци

- Наставак рада на развоју унутрашњег и спољашњег слуха усложњавањем тешкоћа савладаних у претходном разреду.
- Почетак рада на поступку свесног меморисања музичког дела.
- Наставак рада на развијању музичке фантазије асоцијативно подстицајним разговорима, поетским и метафоричким приказивањима музичког садржаја,
- Обогаћивање искуства у употреби педала даљим радом на композицијама једноставних захтева на овом плану.
- Објашњење појмова превременог, истовременог и накнадног педала и његове извођачке примене (у случајевима надпросечно надарене деце).
- Продубљивање знања о акустичким и изражајним својствима клавирског звука, почетак формирања представе о уметнички лепом звуку, тонско објашњење илузије "певања" на клавиру и интензивно усмеравање на ово поље извођачке проблематике.

- Усавршавање могућности извођачког апарата, засновано на принципима слободе, економичности и ефикасности.
- Даље повремено упражњавање вежби за телесну релаксацију.
- Проширивање знања о ознакама темпа, карактера, динамике и агогике.
- Стицање почетног искуства у савладавању полиритмичких тешкоћа свирањем вежби у једноставним полиритмичким комбинацијама (дуоле са триолама и
- Даље усавршавање вештине свирања полифоније, радом на композицијама сложенијих захтева (односи се на надпросечно надарену децу).
- Упознавање са основним врстама украса (кратким предударом - форшлагом, дугим предударом - апођатуром, пралтрилером, мордентом и шлајфером) и разумевање и усвајање начина њиховог извођења.
- Даље усавршавање вештине читања *Прима виста*.
- Профилирање знања о музичким облицима (малој и великој реченици, малом и великом периоду и малој и великој троделној песми).
- Даље усвајање информација о главним лествичним ступњевима, њиховим
- Почетни рад на формирању навике самосталног вежбања, са објашњењем предности принципа "Мало, пажљиво и често" и принципа нераздвојивости
- Почетна активност на формирању навике редовног слушања уметнички вредне музике праћена информацијама о основним карактеристикама најважнијих стилских епоха.

Литература

1. Етиде и виртуозне композиције

- Диверноа: Основне вежбе за клавир, оп. 176
- Черни: Етиде оп. 849
- Бертини: Етиде оп. 100
- Друге етиде или композиције сличне тежине
- Композиције из области филмске, забавне музике и народне традиције које решавају одређене техничке проблеме у овом узрасту.

2. Барокни комади

- Бах: Мале композиције
- Композиције других аутора из ове епохе, прилагођене овом узрасту (Хендл, Телеман, Рамо, Л. Моцарт...)

3. Полифоне композиције (важи за децу са изузетним музичким способностима)

- Бах: Мали прелудијуми
- Друге полифоне композиције барокних композитора доступне извођачком узрасту ученика.

4. Композиције мале форме

- Шуман: Албум за младеж оп. 68
- Чајковски: Дечји албум, оп. 39
- Гречанинов: Дечја књига, оп. 98
- Гедике: Оп. 36
- Кабалевски: Оп. 30
- Мајкапар: Минијатуре оп. 33
- Барток: Микрокосмос, I и II свеска

- Друге композиције сличне тежине.
- Комади сличне тежине из области филмске, забавне музике и народне традиције.

5. Сонатине и варијације

- Сонатине и варијације Дијабелија, Кулауа, Дусика, Хајдна, Бетовена и других композитора, доступне извођачком узрасту ученика.

6. Композиције домаћих аутора

- С. Рајичић: Дечја збирка
- М. Тајчевић: За мале
- З. Христић: Тачкице
- Друге композиције домаћих аутора, сличне тежине.

7. Лествице

Бе-дур, Ес-дур, Ас-дур, це-мол, ге-мол и хроматска лествица.

- паралелно, у шеснаестинама, у интервалу октаве, навише и наниже, континуирано, кроз две октаве (хроматска лествица на исти начин);
- паралелно, у осминским триолама, у интервалу октаве, навише и наниже, континуирано, кроз три октаве (само дурске и молске лествице из наведене групе);
- у супротним смеровима, у шеснаестинама, с почетком у интервалу октаве, навише и наниже, континуирано, сваком руком кроз две октаве;

Артикулација: легато.

8. Трозвучи (тонични квинтакорд и обртаји у оквиру истих лествица)

- мали положај (такозвано "мало разлагање"), квинтакорд, сектакорд и квартсектакорд, разложено, паралелно, у шеснаестинама, у интервалу октаве, навише и наниже, континуирано, кроз две октаве;
- мали положај, симултано (у акордима), паралелно, у осминама, у интервалу октаве, навише и наниже, континуирано, кроз две октаве.

Артикулација: разложено - легато; у акордима - портато.

Обавезни минимум програма

- осам етида;
- пет композиције, по слободном избору;
- два барокна комада
- једна полифона композиција (важи за ђаке надпросечних способности);
- два става из композиција цикличне форме или циклус варијација

Јавни наступи – октобар, новембар, децембар, март, април, мај

- **обавезна два јавна наступа током школске године.**

Посебне активности: учешће на такмичењима републичког и међународног ранга.

Смотра (децембар) - Из пређеног градива

Испитни програм

1. Једна лествица;
  2. Једна етида;
  3. Једна барокна композиција;
  4. Један став из сонатине;
  5. Једна композиција, по слободном избору.
- Оцена са овог испита треба да буде одраз пажљиве, свеобухватне процене даљег напредовања и наставка учениковог школовања.

II циклус (IV, V и VI разред)

IV разред(2 часа недељно, 70 часова годишње)

Оперативни задаци

- Наставак рада на развоју унутрашњег и спољашњег слуха даљим усложњавањем тешкоћа савладаних у претходном разреду, с нарочитом пажњом усмереном на препознавање вертикално-хоризонталних (хармонско-мелодијских) односа у оквиру задатих примера за вежбање. Развој свести о основним релацијама унутар тоналитета и релацијаматоналитета унутар квинтног круга и успостављање, у вези са овом проблематиком, чврсте везе са садржајима текуће наставе солфеђа.
- Наставак рада на поступку свесног меморисања музичког дела, у циљу постепеног развијања способности слуховне контемплације (размишљања у тонским представама).
- Наставак рада на развијању музичке фантазије указивањем на аналогije међу уметничким вредностима дела из разних области уметничког изражавања (књижевности, сликарства, вајарства, архитектуре...), упоређивањем, изградњом способности увиђања и подстицајним разговорима (поједностављеног садржаја, примереног учениковом узрасту) на теме из области музичке естетике.
- Даље обогаћивање искуства у употреби педала.
- Упознавање са функцијама левог педала и његова примена (у случајевима надпросечно надарене деце).
- Продубљивање осетљивости на лепоту клавирског звука, доследним радом на усавршавању извођачке вештине "певања" на клавиру - нарочито пажљивим, темељним изучавањем композиција полифоне структуре и композиција с романтичарском кантиленом.
- Проширивање знања из области орнаментације упознавањем са групетом и трилером, њиховом варијантама и основним правилима њиховог извођења у
- Даље усавршавање ефикасности извођачког апарата радом на композицијама сложенијих техничких захтева (нарочито оних које третирају проблем трилера и активности "горњих" прстију) и инсистирањем на савлађивању њиховог "Брзо-дуго-гласно-јасно" начина извођења - креирањем и

увежбавањем ритмичких и фактуралних варијаната појединих тешких одломака и постепеним подизањем темпа извођења (према индивидуалним могућностима ученика) ка граници солидног виртуозитета.

- Навикавање на економичну и сврсисходну употребу метронома у процесу вежбања (повремену, искључиво у сврху краткотрајне контроле темпа или односа темпа у оквиру композиције) с инсистирањем на увиђању суштинске разлике између музичких изражајних средстава метра и ритма, односно метричног и ритмичног свирања.
- Употпуњавање знања о ознакама темпа, карактера, динамике и агогике, у зависности од ознака на које ученик наилази током изучавања прописаног годишњег репертоара.
- Обогаћивање искуства у савладавању полиритмичких тешкоћа свирањем вежби у сложенијим полиритмичким комбинацијама.
- Стално усавршавање вештине читања *Prima vista*, вежбањем примера са сложенијим тешкоћама на овом плану (самосталним или у сарадњи са наставником - четвороручно или на два клавира).
- Проширивање знања о музичким облицима основним информацијама о варијацијама, ронду и сонати.
- Континуиран рад на развоју навике самосталног вежбања задавањем мотивишућих домаћих задатака и подстицањем ученика на припремање (за концертно извођење) кратких, једноставних композиција, без велике помоћи наставника (композиције би требало по захтевима да буду на нивоу другог разреда).
- Стицање такмичарског искуства узимањем учешћа у такмичењима једноставних програмских захтева, у сврху постепене изградње индивидуалног става према феномену музичког такмичења и раног прихватања високих захтева актуелних такмичарских извођачких стандарда (односи се претежно на напредне, извођачки мотивисане и подијумски оријентисане ученике).

Литература

1. Етиде и виртуозне композиције

- Беренс: Етиде, оп. 61
- Черни: Етиде, оп. 849 и оп. 299
- Хелер: Етиде, оп. 47
- Друге етиде сличне тежине
- Композиције из области филмске, забавне музике и народне традиције које решавају одређене техничке проблеме у овом узрасту.

2. Барокни комади (важи за децу скромнијих способности)

- Бах: Мале композиције
- Композиције других аутора из ове епохе, прилагођене овом узрасту (Хендл, Телеман, Рамо, Л. Моцарт...)

3. Полифоне композиције

- Бах: Мали прелудијуми и Двогласне инвенције
- Глинка: Четири двогласне фуге
- Друге полифоне композиције барокних, романтичних или савремених композитора доступне извођачком узрасту ученика.

4. Композиције мале форме

- Шуман: Албум за младеж, оп. 68
- Григ: Лирски комади
- Кабалевски: Дечје композиције
- Гречанинов: Оп. 99, Оп. 119, Оп. 123, Оп. 127.
- Шостакович: Игре лутака
- Казела: 11 дечјих комада
- Барток: Микрокосмос, III и IV свеска
- Друге композиције сличне тежине.
- Комади сличне тежине из области филмске, забавне музике и народне традиције.

5. Сонатине, сонате и варијације

- Моцарт: Бечке сонатине
- Бетовен: Соната оп. 49, бр. 2, Ге-дур
- Кабалевски: Варијације на словачку тему
- Мајкапар: Варијације на руску тему, оп. 8
- Друге сонатине, сонате или варијације сличне тежине.

6. Композиције домаћих аутора

- С. Рајичић: Мала клавирска свита
- М. Тајчевић: Дјеци, II мала свита
- Ј. Бандур: Успаванка
- Друге композиције домаћих аутора сличне тежине.

7. Лествице

Дес-дур, Гес-дур, еф-мол и ха-мол, хроматска лествица.

- дурске лествице, паралелно, у шеснаестинама, у интервалу октаве, навише и наниже, континуирано, кроз четири октаве;
- дурске лествице, у супротним смеровима, с почетком у интервалу октаве, навише и наниже, континуирано, сваком руком кроз две октаве;
- молске и хроматске лествице само паралелно, у шеснаестинама, у интервалу октаве, континуирано, навише и наниже, кроз четири октаве.

Артикулација: легато.

8. Трозвучи (тонични квинтакорд и обртаји у оквиру истих лествица)

- велики положај (мали положај са удвојеним основним тоном - такозвано "велико разлагање"), квинтакорд, сектакорд и квартсектакорда, разложено, паралелно, у шеснаестинама, у интервалу октаве, навише и наниже, континуирано, кроз четири октаве;
- велики положај, симултано, у акордима паралелно, у четвртинама, у интервалу октаве, навише и наниже, континуирано, кроз две октаве.

Артикулација: разложено - легато; у акордима - портато.

Уколико ученику, због његовог узраста, још увек није удобно да "узима" акорде у овом положају, може да их свира без удвојеног основног тона - као у претходним разредима.

9. Четворозвучи

Доминантни септакорд за дурске и умањени септакорд за молске тоналитете

Препоручене варијанте:

- мали положај (такозвано "мало разлагање"), септакорд, квинтсектакорд, терцквартакорд и секундакорд, разложено, паралелно, у шеснаестинама, у интервалу октаве, навише и наниже, континуирано, кроз две октаве;
- мали положај, симултано (у акордима), паралелно, у четвртинама, у интервалу октаве, навише и наниже, континуирано, кроз две октаве.

Артикулација: разложено - легато; у акордима - портато.

Обавезни минимум програма

- осам етида;
- пет композиција, по слободном избору;
- једна полифона композиција;
- два става из композиција цикличне форме или циклус варијација

Јавни наступи – октобар, новембар, децембар, март, април, мај

- **обавезна два јавна наступа током школске године.**

Посебне активности: учешће на такмичењима републичког и међународног ранга.

Смотра (децембар) - из пређеног градива

- **једна лествица и једна виртуозна етида.**

Испитни програм - на крају школске године:

1. Једна полифона композиција или барокни комад;
2. Једна етида;
3. Један став сонатине, сонате или циклус варијација;
4. Једна композиција по слободном избору.

V разред (2 часа недељно, 70 часова годишње)

Оперативни задаци

- Наставак рада на техници свесног меморисања (учењем само из нота без употребе инструмента, крајње једноставних, фактурално елементарних композиција, по извођачким тешкоћама доступних ученику првог и другог разреда основне школе), у циљу даљег развијања способности слуховне
- Стални развој музичке фантазије и даље профилирање ученикових критеријума у области уметничког садржаја и естетске вредности музичког дела.
- Даље усавршавање вештине употребе педала изучавањем композиција специфичних извођачких тешкоћа на овом плану.

- Посвећивање нарочите пажње изучавању композиција полифоне структуре (са ученицима просечних способности - не тежих од двогласних) и композиција са романтичарском кантиленом, ради даљег развоја извођачке вештине "певања" на клавиру.
- Проширивање знања из области орнаментације упознавањем (теоријским и кроз извођачку праксу) нових варијанти већ познатих украса и начина
- Интензиван рад на даљем развоју могућности извођачког апарата, путем савлађивања свих врста техничких тешкоћа (у варијантама прилагођеним индивидуалним могућностима ученика) са посебним нагласком на даљем савлађивању "Брзо-дуго-гласно-јасно" начина свирања, у сврху постизања вишег ступња виртуозитета.
- Континуирано употпуњавање знања о ознакама темпа и карактера, у зависности од ознака на које ученик наилази током изучавања композиција из задатог годишњег репертоара.
- Стално усвајање нових знања из области музичке теорије и историје (повезано са композицијама које ученик изучава у току године).
- Обогаћивање искуства у савладавању полиритмичких тешкоћа свирањем вежби у сложенијим полиритмичким комбинацијама.
- Даље усавршавање вештине читања *Прима виста*, вежбањем примера са сложенијим и разноврснијим тешкоћама (самосталним или у сарадњи с наставником - четвороручно или на два клавира).
- Проширивање знања о музичким облицима додатним информацијама о варијацијама, ронду, сонати и сонатном циклусу. Посебно посвећивање пажње детаљној анализи облика композиција извођених у оквиру текућег годишњег репертоара.
- Континуиран рад на развоју навике самосталног вежбања задавањем разноврсних, мотивишућих, домаћих задатака и подстицањем ученика на самостално припремање (за концертно извођење) нешто захтевнијих композиција, уз незнатну помоћ наставника (композиције би требало по захтевима да буду на нивоу трећег разреда).
- Даље обогаћивање такмичарског искуства узимањем учешћа у такмичењима са доступним програмским захтевима, у сврху дубљег упознавања личне мотивације за овакву врсту извођачке активности и степена извођачке успешности и ефикасности у њеним оквирима (односи се, пре свега, на ученике израженијих извођачких способности).

Литература

1. Етиде и виртуозне композиције

- Черни: Етиде оп. 299
- Крамер и Билов: Етиде
- Беренс: Етиде оп. 61
- Лешхорн: Етиде оп. 38
- Друге етиде сличне тежине
- Композиције из области филмске, забавне музике и народне традиције које решавају одређене техничке проблеме у овом узрасту.

2. Барокни комади (важи за децу скромнијих способности)

- Бах: Мале композиције и Мали прелудијуми
- Композиције других аутора из ове епохе, прилагођене овом узрасту (Хендл, Телеман, Рамо, Л. Моцарт...)

3. Полифоне композиције

- Бах: Двогласне инвенције, фугете и поједини ставови из Француских свита
- Хендл: Поједини ставови из свита
- Друге полифоне композиције барокних, романтичних или савремених композитора доступне извођачком узрасту ученика.

4. Композиције мале форме

- Григ: Лирски комади
- Менделсон: Песме без речи
- Шуберт: Два скерца
- Прокофјев: Музика за децу
- Кабалевски: Оп. 37
- Мартину: Лутке
- Барток: Микрокосмос, III и IV свеска
- Друге композиције сличне тежине
- Комади сличне тежине из области филмске, забавне музике и народне традиције.

5. Сонате, сонатине и варијације

- Хајдн: Сонате или Сонатине, по избору
- Моцарт: Сонате или Сонатине, по избору
- Бетовен: Сонате или Сонатине, по избору
- Вебер: Анданте са варијацијама, оп. 3
- Друге сонате или варијације сличне тежине.

6. Композиције домаћих аутора

- С. Рајичић: Мала клавирска свита
- М. Логар: Два менуета
- В. Мокрањац: Мала свита
- Ј. Славенски: Игре и песме са Балкана
- Друге композиције домаћих аутора сличне тежине.

7. Лествице

По слободном избору.

- дурске и молске лествице, паралелно, у шеснаестинама, у интервалу октаве, навише и наниже, континуирано, кроз четири октаве;
- дурске и молске лествице, паралелно, у шеснаестинама, у интервалу октаве, навише и наниже, континуирано, кроз четири октаве;
- дурске и молске лествице, у супротним смеровима, у шеснаестинама, с почетком у интервалу октаве, навише и наниже, континуирано, сваком руком кроз две октаве;
- паралелно, у осминама, у интервалима терце, сексте и дециме, навише и наниже, континуирано, кроз две октаве;
- хроматске лествице, паралелно, у шеснаестинама, у интервалу октаве, навише и наниже, континуирано, кроз четири октаве.

Артикулација: легато.

8. Трозвучи

- арпеђа (разлагање с променом позиције), паралелно, у шеснаестинама, у интервалу октаве, навише и наниже, континуирано, кроз четири октаве.
- велики положај, квинтакорд, сектакорд и квартсектакорд, симултано (у акордима), паралелно, у четвртинама, у интервалу октаве, навише и наниже, континуирано, кроз четири октаве;

Артикулација: арпеђа - легато; у акордима - портато.

9. Четворозвучи

Доминантни септакорд за дурске и умањени септакорд за молске тоналитете.

- арпеђа, у интервалу октаве, паралелно, навише и наниже, континуирано, кроз две октаве.
- велики положај (мали положај са удвојеним основним тоном - такозвано "велико разлагање"), симултано (у акордима), паралелно, у четвртинама, у интервалу октаве, навише и наниже, континуирано, кроз две октаве;

Артикулација: арпеђа - легато; у акордима - портато.

Обавезни минимум програма

- пет етида;
- пет композиција, по слободном избору;
- једна полифона композиција;
- два става из композиција цикличне форме или циклус варијација
- једна композиција домаћег аутора.

Јавни наступи – октобар, новембар, децембар, март, април, мај

- **обавезна два јавна наступа током школске године.**

Посебне активности: учешће на такмичењима републичког и међународног ранга

Смотра (децембар - на крају првог полугодишта) - Из пређеног градива

- **једна лествица и једна виртуозна етида.**

Испитни програм - на крају школске године:

1. Једна полифона композиција или барокни комад;
2. Једна етида;
3. Један став из сонате или сонатине;
4. Једна композиција по слободном избору;
5. Једна композиција домаћег аутора.

VI разред (2 часа недељно, 70 часова годишње)

Оперативни задаци

- Интензивирање рада на развоју активности унутрашњег и спољашњег слуха употребом примера дијатонских и једноставних хроматских хармонско-мелодијских образаца.
- Наставак рада на техници свесног меморисања (учењем, само из нота, без употребе инструмента, нешто компликованијих, фактурално сложенијих композиција - по извођачким тешкоћама лако доступних ученику трећег разреда основне школе), у циљу довођења способности слуховне контемплације на солидан аматерски ниво, са перспективом даљег развоја током евентуалног наставка школовања у средњој музичкој школи.
- Оспособљавање ученика за самостално развијање музичке фантазије и континуирано индивидуално профилирање основних критеријума у области музичке естетике настављењем са праксом повременог вођења дискусија и задавањем домаћих задатака различитог типа везаних за ову тематику.
- Даље посвећивање пажње изучавању композиција полифоне структуре (трогласних) и композиција са романтичарском кантиленом, ради дефинитивног, сталног усвајања извођачке вештине "певања" на клавиру.
- Интензиван рад на даљем усавршавању ефикасности извођачког апарата, с нагласком на савлађивању проблематике разложеног и симултаног свирања октава (само код ученика чијем је извођачком апарату овај технички проблем доступан) и на даљем унапређивању "Брзо-дуго-гласно-јасно" начина свирања - у сврху развијања навике дуготрајног, свакодневног рада на овој проблематици, с крајњим циљем достизања веома солидног степена извођачког виртуозитета (превасходно код ученика натпросечних извођачких способности).
- Заокруживање степена стечених знања из области музичке теорије и историје у целину која задовољава потребе аматерског бављења музиком, а уједно представља и солидну основу за даљу надградњу у оквирима средњег музичког школовања.
- Усавршавање вештине извођења полиритмичких тешкоћа свирањем вежби у још сложенијим полиритмичким комбинацијама.
- Довођење вештине читања *Прима виста* на ниво који задовољава потребе у оквирима аматерског бављења музиком, једнако као и на ниво отворене перспективе даљег развоја ове способности током евентуалног наставка школовања у средњој музичкој школи.
- Проширивање знања о музичким облицима још сложенијим информацијама о варијацијама, ронду, сонати, сонатном циклусу и свити, кроз континуиран процес повезивања стеченог теоретског разумевања са личном извођачком праксом.
- Континуиран рад на развоју навике самосталног вежбања задавањем сложенијих домаћих задатака и подстицањем ученика на припремање тежих композиција за концертно извођење (композиције би требало по захтевима да буду на нивоу четвртог разреда).

- Дефинитивно стварање сталне потребе за слушањем уметнички вредне музике и навике редовног одласка на концерте.
- Даље стицање такмичарског искуства узимањем учешћа у домаћим и интернационалним такмичењима са тежим програмским захтевима (за ученике који испољавају натпросечну извођачку способност).
- Интензивна, пажљива, свеобухватна анализа (наставника, у сарадњи са учеником и његовим родитељима) степена знања и искуства које је ученик усвојио током шестогодишњег школовања, стања његове мотивације везане за даља улагања у сопствени музички развој и постојања услова за евентуалан успешан наставак школовања у средњој музичкој школи.

Литература

1. Етиде и виртуозне композиције

- Черни: Етиде, оп. 299 и оп. 740
- Лешхорн: Етиде, оп. 66
- Крамер и Билов: Етиде
- Мошковски: Етиде, оп. 18
- Композиције из области филмске, забавне музике и народне традиције које решавају одређене техничке проблеме у овом узрасту.

2. Барокни комади (важи за децу скромнијих способности)

- Бах: Мали прелудијуми
- Композиције других аутора из ове епохе, прилагођене овом узрасту (Хендл, Телеман, Рамо, Л. Моцарт...)

3. Полифоне композиције

- Бах: Двогласне и Трогласне инвенције и Француске свите (поједини ставови)
- Хендл: Свите (поједини ставови)
- Друге полифоне композиције барокних, романтичних или савремених композитора доступне извођачком узрасту ученика.

4. Композиције мале форме

- Моцарт: Рондо Де-дур, Фантазија де-мол
- Бетовен: Багателе, оп. 33
- Шуман: Оп. 99 и оп. 120
- Менделсон: Песме без речи
- Чајковски: Годишња доба
- Бородин: Мала свита
- Регер: 10 малих комада, оп. 44
- Барток: Микрокосмос, V и VI свеска
- Друге композиције сличне тежине
- Комади сличне тежине из области филмске, забавне музике и народне традиције.

5. Сонатине, сонате и варијације

- Хајдн: Сонатине и Сонате, по избору
- Моцарт: Сонатине и Сонате, по избору
- Бетовен: Сонатине и Сонате, по избору
- Кабалевски: Варијације у Бе-дуру, оп. 40
- Беркович: Варијације на Паганинијеву тему
- Друге сонате или варијације сличне тежине.

6. Композиције домаћих аутора

- В. Мокрањац: Игре
- Ј. Славенски: Игре и песме са Балкана
- М. Тајчевић: Српске игре
- Д. Деспих: Сонатина у Еф
- Друге композиције домаћих аутора, сличне тежине.

7. Лествице

По слободном избору.

- дурске и молске лествице, паралелно, у шеснаестинама, у интервалима октаве, терце, сексте и дециме, навише и наниже, континуирано, кроз четири октаве;
- дурске и молске лествице, у супротним смеровима, с почетком у интервалу октаве, навише и наниже, континуирано, сваком руком кроз две октаве;
- хроматске лествице, паралелно, у шеснаестинама, у интервалу октаве, навише и наниже, континуирано, кроз четири октаве.

Артикулација: легато.

8. Трозвучи

- арпеђа, паралелно, у шеснаестинама, у интервалу октаве, навише и наниже, континуирано, кроз четири октаве.
- велики положај (мали положај са удвојеним основним тоном - такозвано "велико разлагање"), симултано, у интервалу октаве, навише и наниже, континуирано, кроз четири октаве;

Артикулација: арпеђа - легато; у акордима - портато.

9. Четворозвучи

Доминантни септакорд у дурским и умањени септакорд у молским тоналитетима.

- арпеђа, паралелно, у шеснаестинама, у интервалу октаве, навише и наниже, континуирано, кроз четири октаве.
- велики положај (мали положај са удвојеним основним тоном - такозвано "велико разлагање"), симултано, у интервалу октаве, навише и наниже, континуирано, кроз четири октаве;

Артикулација: арпеђа - легато; у акордима - портато.

Обавезни минимум програма

- четири етиде (или виртуозне композиције);
- четири композиције, по слободном избору;
- једна полифона композиција;
- два става из композиција цикличне форме или циклус варијација
- једна композиција домаћег аутора.

Јавни наступи – октобар, новембар, децембар, март, април, мај

- **обавезна два јавна наступа током школске године.**

Посебне активности: учешће на такмичењима републичког и међународног ранга

Смотра (децембар - на крају првог полугодишта) - из пређеног градива

- **једна лествица и једна виртуозна етида.**

Испитни програм - на крају завршне године:

1. Једна полифна композиција или барокни комад;
2. Једна етида;
3. Један став сонате или сонатине;
4. Једна композиција, по слободном избору;
5. Једна композиција домаћег аутора.

ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Имајући на уму комплексност и свеобухватност процеса наставе клавира као инструмента, активност наставника обухвата велику палету информација различите природе (техника свирања, неговање тона, процедуре вежбања, стилске одреднице о композитору, делу, облику у којем је написано, мелодијским, ритмичким, хармонским и контрапунктским појединостима које га карактеришу, емотивној, поетској, психолошкој или филозофској позадини његове уметничке представе и његовој естетској вредности) до практичних демонстрација (лично свирање на инструменту). За ученике је веома важно да наставника доживљавају и као музички ауторитет а не само као предавача са друге стране катедре.

Избор композиција које носе у себи одређене техничке и музичке захтеве је од великог значаја за заинтересованост ученика и њихов напредак. То је нарочито важно за ученике првог циклуса, који тек освајају простор инструмента, а звучна слика која им се допада буди потребу да изнова истражују, вежбају и кроз то и напредују у техничком и музичком смислу. Сваки ученик је посебан и у том смислу наставник мора имати и његову ширу слику (породица, школа, окружење, лични капацитети...) како би оптимално избалансирао одговарајући програм који ће ученика довести до практичних вештина, а ове пак отворити пут за даље напредовање. Наставник има могућност да по слободном избору, одабере и композиције које нису наведене у програму водећи рачуна о примерености наставним садржајима, узрасту ученика, њиховим техничким могућностима и музичким интересовањима, естетским захтевима и исходима. Треба бити опрезан у

избору тешких музичких дела којима ученици нису дорасли, јер се у том случају могу појавити проблеми који могу проузроковати и физичке повреде.

Већ у другом циклусу, у складу са способностима ученика и стеченим музичким и техничким вештинама корисно је наставу обогатити камерном музиком. Свирањем у ансамблу они се уче међусобној музичкој подршци која подразумева активно слушање, неговање заједничке музичке идеје и прилагођавање свог извођачког хабитуса. Садржаји дају наставнику слободу да изабере оптималан програм у којем ће ученик моћи да одговори на све техничке захтеве истовремено уживајући у свирању.

Препоручује се и заједничко музицирање наставника и ученика. На тај начин ученик се опушта у заједничком свирању и схвата музичку колегијалност без обзира на звање (ученик, професор).

Наставник и родитељи морају бити главна карика у развоју личности ученика. Наставник ће обазривим, интроспективно - аналитичким приступом проблематици индивидуалног наставног процеса пажљиво штитити ученика од развојно погубног пројектовања сопствених амбиција или амбиција родитеља. Такмичења могу бити један од показатеља достигнућа ученика, али треба бити обазрив у избору такмичења и односу очекивања и реалног стања ученика.

Веома је важно да ученици што чешће јавно свирају како би се ослободили страха од наступа као и да стекну навик у посећивања концерата уметничке музике и представа. Дискусијом о одслушаним делима и извођењем истих (примереном старосном добу ученика), ученици стичу увид у тумачења музичких дела, начине извођења, различите техничке приступе извођача, развијајући тако критичко мишљење, о сопственом и туђем извођењу које ће им помоћи у даљем развоју и напредовању.

Ученицима треба помоћи у стварању радних навика и развијати им свест о неопходности свакодневног вежбања. Значајно је, такође подстицати их за самостално музичко изражавање и пратити развој њиховог музичког укуса, вешто утицати на њега и развијати критички однос пун поштовања према различитостима.

Стручно веће клавира:

1. Лејла Елмази, наставница клавира и председник Стручног већа клавира,
2. Настасја Оковацки, наставница клавира,
3. Милица Огњановић, наставница клавира,
4. Марија Ђукић, наставница клавира и корепетиције,
5. Мирјана Милисављевић, наставница клавира,
6. Сања Даксер, наставница клавира,
7. Адриенн Куткин Миливојевић, наставница клавира и корепетиције,
8. Милица Бувач, наставница клавира
9. Весна Станков, наставница клавира

6.1.2. ХАРМОНИКА

Циљ учења предмета Хармоника је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступи наставак уметничког школовања.

Назив предмета	ХАРМОНИКА
Разред	ПРВИ, Први циклус
Годишњи фонд часова	70 часова
Област /тема	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ
ИСХОДИ	<ul style="list-style-type: none"> - опише својим речима карактеристике хармонике и начин добијања тона; - правилно седи и држи инструмент; - правилно поставља руке на обе клавијатуре; - правилно води и мења мех; - примени основне елементе нотне писмености, чита виолински и бас кључ; - препозна основне ознаке за темпо, динамику, акценте, понављање; - примени означену артикулацију и обликује фразу; - употреби регистре у циљу промене боје и висине тона; - самостално свира соло кратке композиције напамет; - учествује на јавним наступима у школи и ван ње; - поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике.
САДРЖАЈИ	<ul style="list-style-type: none"> - Карактеристике инструмента. - Седење и држање инструмента. - Поставка леве и десне руке. - Мех. - Виолински и бас кључ. - Основне ознаке. - Артикулација. - Регистри. - Музичка меморија. - Јавни наступи. - Понашање на јавном наступу.
СКАЛЕ И ТРОЗВУЦИ	<ul style="list-style-type: none"> - Це-дур, Ге-дур, Де-дур, Ф-дур (паралелно у четвртинама, трозвук-мало разлагање и симултано)
ЛИТЕРАТУРА	<ul style="list-style-type: none"> - З. Ракић: Хармоника за 1.разред основне музичке школе (уџбеник); - З. Ракић: Хрестоматија за хармонику;

	<ul style="list-style-type: none"> - З. Ракић: Композиције за хармонику; - В. В.Терзић: Школа за хармонику, 1.свеска; - А. Факин: Школа за хармонику, 1.свеска; - Л. Међери: Избор композиција за хармонику, 1.свеска; - М. Барачков: Избор композиција за хармонику, 1.свеска;
ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА	<ul style="list-style-type: none"> - Це-дур, Ге-дур, лествице (паралелно у четвртинама, трозвук-мало разлагање и симултано); - тридесет техничких вежби-етида (са различитим техничким захтевима); - осам комада, песмица;
ЈАВНИ НАСТУПИ	<ul style="list-style-type: none"> - обавезна су два јавна наступа током школске године.
ПРОГРАМ СМОТРЕ	<ol style="list-style-type: none"> 1. Једна лестви 2. Једна етида (или композиција виртуозних извођачких захтева); 3. Две композиције, по слободном избору;

II разред (2 часа недељно, 70 часова годишње)

Оперативни задаци

- У циљу даљег савладавања основних музичких елемената ученик треба да упозна мотив и реченицу уз јасније диференцирање мелодије од пратње.
- Упознавање основних елемената динамичког нијансирања у практичном раду кроз употребу ознака: пиано, мецопиано, мецофорте, форте, крешендо и декрешендо.
- Даље усавршавање уједначеног рада прстију десне и леве руке кроз техничке вежбе, свирање хармонских интервала (терце, сексте). Легато помоћу заједничког тона.
- Техничко напредовање леве руке (основни, акаордски и баритон бас). Упознавање акордског мол-баса и "укрштање" основних и акордских басова. Свирање интервала на левој клавијатури.
- Једноставнија мелодијска кретања на обе клавијатуре (увод у полифонију) уз адекватно динамичко нијансирање.
- Акцентирање тона мехом.
- Нотне вредности: шеснаестина, пунктирана осмина, триола.
- Обрада нових врста такта: 4/8, 2/2, 3/2, 4/2.
- Нове ознаке за темпо: алегро, андантино, адађо, ленто (или одговарајуће ознаке за лагани темпо), ачелерандо, пиу мосо, мено мосо.
- Употреба свих регистара који стоје на располагању ученику и упознавање са њиховом поделом, уз њихове промене на половини и четвртини паузе.

Лествице

- Це, Ге, Де, Еф-дур и упознавање са а-мол лествицом: дурске паралелно у четвртинама и осминама; трозвук мало разлагање и симултано;
- молска лествица паралелно у четвртинама; трозвук мало разлагање и симултано.

Литература

- В. В. Терзић: Школа за хармонику, II свеска
- З. Ракић: Хармоника за II разред основне музичке школе (уџбеник).
- М. Крњевац: Звучна школа за хармонику са дугмадима
- Шири литература по избору наставника, а у складу са програмом
- Популарна, естрадна, филмска, народна музика, у складу са програмом (по нотама и по слуху)

Обавезни минимум програма

- лествице и трозвуци по програму;
- осам техничких вежби - етида;
- шест композиција различитих епоха и садржаја

Јавни наступи – октобар, новембар, децембар, март, април, мај

- **обавезна два јавна наступа током школске године.**

Посебне активности: учешће на такмичењима републичког и међународног ранга.

Две смотре:

I смотра - (децембар) - из пређеног градива

II смотра - на крају школске године:

1. Једна лествица;
2. Једна етида (или композиција виртуозног карактера);
3. Једна полифона композиција;
4. Једна композиција по слободном избору.

Два обавезна јавна наступа и смотре на крају школске године, једнако као у првом разреду, не подлежу конвенционалном, нумеричком начину оцењивања.

III разред (2 часа недељно, 70 часова годишње)

Оперативни задаци

- Детаљнија анализа музичког облика треба да послужи и као средство за лакше тумачење нотног текста, за развијање музичке меморије и диференцирање рада десне и леве руке.
- Примена савладаних врста артикулације кроз одговарајући стил и карактер композиција.
- Рад на развоју техничке спретности ученика.
- Обрада хармонских интервала (подметање и пребацавање прстију).
- Рад на репетицији тона десном и левом руком са разним комбинацијама прстореда.
- Увод у технику "кратког" меха.
- Обрада украса: дуги и кратки предудар, мордент, пралтрилер и краћи трилер.
- Примена триоле у комбинацијама са осминама и обрада синкопе.
- Упознавање нових агогичких ознака и примена ширег динамичког нијансирања.

- Примена регистра у односу на стил и карактер композиције (подела на три групе у односу на могућности транспонована).

Лествице

- Свирање дурских и молских лествица са два и три предзнака паралелно у четвртинама, осминама и шеснаестинама; трозвук - мало разлагање и симултано.

Литература

- В. В. Терзић: Школа за хармонику, III свеска
- З. Ракић: Хармоника за III. разред основне музичке школе (уџбеник).
- З. Вукосављевић: Избор композиција за хармонику за 3. и 4. разред - 1. и 2. свеска
- Шири литература по избору наставника, а у складу са програмом
- Популарна, естрадна, филмска, народна музика, у складу са програмом (по нотама и по слуху)

Обавезни минимум програма

- лествице по програму;
- шест техничких вежби - етида;
- пет композиција различитих епоха и садржаја.

Јавни наступи – октобар, новембар, децембар, март, април, мај

- **обавезна два јавна наступа током школске године.**

Посебне активности: учешће на такмичењима републичког и међународног ранга

Смотра (децембар - на крају првог полугодишта) - Из пређеног градива

- **две композиције, по слободном избору.**

Испитни програм - на крају школске године:

1. Једна лествица (четвртина = 66);
2. Једна етида;
3. Једна полифона композиција;
4. Једна композиција по слободном избору.

Други циклус (IV, V и VI разред)

IV разред (2 часа недељно, 70 часова годишње)

Оперативни задаци

- Рад на анализи облика (дводелна и троделна песма, мали прелудијум и друго) са елементима полифоније, кроз детаљнију обраду технике интерпретације интервала на обе клавијатуре.
- Упознавање и свирање једноставнијих композиција цикличног облика (сонатина, свита и слично).

- Детаљније упознавање ученика са орнаментима и технику интерпретације - двоструки предудар, групето и трилер.
- У даљем техничком напредовању ученика треба постићи бржи темпо код свих облика артикулације, као и у тремолу уз употребу краћих нотних вредности.
- Интервале и акорде треба изводити различитим прсторедом.
- Употреба октава - разложено и симултано.
- Упознавање свих основних, акордских и баритон басова (уколико има могућности).
- Скокови на обе клавијатуре уз сложеније елементе оријентације.
- Примена и промене регистра у односу на стил и карактер композиције (подела на три групе у односу на могућности транспонована).

Лествице

- Свирање дурских и молских лествица са три и четири предзнака кроз две октаве у паралелном и супротном кретању у четвртинама, осминама и шеснаестинама, а одговарајуће молске лествице кроз две октаве у паралелном кретању у четвртинама, осминама и шеснаестинама.
- Дурски и молски трозвуци четворогласно у малом разлагању и симултано.
- Свирање октава симултано и разложено.
- Упознавање са доминантним септакордом у малом разлагању и симултано.

Литература

- В. В. Терзић: Избор етида и композиција, I свеска;
- З. Ракић: Хармоника за IV. разред основне музичке школе (уџбеник);
- З. Вукосављевић: Избор композиција за хармонику за 3. и 4. разред - 1. и 2. свеска;
- Шири литература по избору наставника, а у складу са програмом;
- Популарна, естрадна, филмска, народна музика, у складу са програмом (по нотама и по слуху).

Обавезни минимум програма

- лествице по програму;
- шест техничких вежби - етида;
- четири композиције различитих епоха и садржаја;
- једна циклична композиција.

Јавни наступи – октобар, новембар, децембар, март, април, мај

- **обавезна два јавна наступа током школске године.**

Посебне активности: учешће на такмичењима републичког и међународног ранга

Смотра (децембар - на крају првог полугодишта) - из пређеног градива

- **две композиције, по слободном избору.**

Испитни програм - на крају школске године:

1. Једна лествица (четвртина = 76);
2. Једна етида;
3. Једна полифона композиција;
4. Једна циклична композиција или две композиције различитог карактера.

Испитни програм се изводи напамет.

V разред (2 часа недељно, 70 часова годишње)

Оперативни задаци

- Детаљније упознавање елемената полифоније (глас, тема, имитација, одговор итд.) и техничких средстава којима се она остварује, уз евентуалну употребу баритон-баса.
- Рад на анализи облика: тема са варијацијама, свита, сонатни облик, сонатина.
- Упознавање и детаљнија примена већег броја ознака за динамику и темпо.
- Рад на сложенијим захтевима вођења меха (тремоло, тремоландо, рикошет мехом).
- Примена и промене регистра у односу на стил и карактер композиције (подела на три групе у односу на могућности транспоновања).
- Упућивање ученика на самостално решавање лакших проблема у примени прстореда, разних начина извођења појединих врста артикулације, вођењу меха и примени регистара.
- Читање с листа одговарајућих вежби, етида и комада.

Лествице

- Дурске и молске лествице са четири и пет предзнака кроз две октаве у паралелном и супротном кретању, трозвуци у великом разлагању и симултано.
- Доминантни септакорд у малом разлагању и симултано, октаве симултано и разложено.

Литература

- В. В. Терзић: Избор етида и композиција, II и III свеска;
- З. Ракић: Хармоника за V и IV разред основне музичке школе (уџбеник);
- З. Ракић: Хрестоматија за хармонику;
- З. Ракић: Композиције за хармонику;
- З. Вукосављевић: Избор композиција за хармонику за 5. и 6. разред - 1. и 2. свеска.
- З. Ракић: Хармоника - албум за младе;
- А. Факин: Марљиви хармоникаш;
- М. Барачков: Избор композиција за хармонику, III свеска;
- Л. Међери: Избор композиција за хармонику, III свеска;
- Шири литература по избору наставника, а у складу са програмом;
- Популарна, естрадна, филмска, народна музика, у складу са програмом (по нотама и по слуху).

Обавезни минимум програма

- лествице по програму;
- четири етиде;
- четири композиције различитих епоха и садржаја;
- једна циклична композиција.

Јавни наступи – октобар, новембар, децембар, март, април, мај

- **обавезна два јавна наступа током школске године.**

Посебне активности: учешће на такмичењима републичког и међународног ранга

Смотра (децембар - на крају првог полугодишта) - Из пређеног градива

- **етида и композиција по слободном избору**

Испитни програм - на крају школске године:

1. Једна лествица (четвртина = 84);
2. Једна етида;
3. Једна полифона композиција;
4. Једна циклична композиција.

Испитни програм се изводи напамет.

VI разред (2 часа недељно, 70 часова годишње)

Оперативни задаци

- Стицање основних појмова о стиловима преко литературе која се обрађује.
- Обрада сложенијих двогласних и једноставнијих трогласних полифоних композиција, уз евентуалну употребу баритон-баса.
- Рад на даљем усавршавању техничких и музичких елемената као нераздвојне целине.
- Постизање ритмичке стабилности у вези са техничком сигурношћу у одређеном темпу.
- Укључивање регистра на краћим нотним вредностима без претходне припреме и сложенија примена регистра у циљу бољег музичког изражавања. Транспоноване регистра.
- Проверавање стеченог знања и самосталности ученика у раду. Примена разних начина извођења појединих врста артикулације, динамике и регистара у зависности од стила и карактера композиције.
- Читање с листа етида и комада евентуално, импровизација пратње.

Лествице

- Дурске и молске лествице са пет и шест предзнака кроз две октаве у паралелном и супротном кретању.
- Дурски и молски трозвучи (мало, велико разлагање и симултано), доминантни и умањени септакорди у малом великом разлагању и симултано кроз две октаве у паралелном кретању.
- Свирање октава симултано и разложено.
- Хроматска лествица у паралелном кретању.

Литература

- В. В. Терзић: Избор етида и композиција, II и III свеска;
- З. Ракић: Хармоника за IV, V, VI разред основне музичке школе (уџбеници);
- З. Ракић: Хрестоматија за хармонику;
- З. Ракић: Композиције за хармонику;
- З. Вукосавњев: Избор композиција за хармонику за 5. и 6. разред - 1. и 2. свеска;
- З. Ракић: Хармоника - албум за младе;
- А. Факин: Марљиви хармоникаш;
- М. Барачков: Избор композиција за хармонику, III свеска;
- Л. Међери: Избор композиција за хармонику, III свеска;
- Шира литература по избору наставника, а у складу са програмом
- Популарна, естрадна, филмска, народна музика, у складу са програмом (по нотама и по слуху)

Обавезни минимум програма

- лествице по програму;
- четири етиде;
- четири композиције различитих епоха и садржаја;
- једна циклична композиција.

Јавни наступи – октобар, новембар, децембар, март, април, мај

- **обавезна два јавна наступа током школске године.**

Посебне активности: учешће на такмичењима републичког и међународног ранга

Смотра (децембар - на крају првог полугодишта) - из пређеног градива

- **етида и композиција по слободном избору**

Испитни програм - на крају завршне године:

1. Једна лествица;
2. Једна етида;
3. Једна полифона композиција;
4. Једна циклична композиција;
5. Једна композиција виртуозног карактера.

Испитни програм се изводи напамет.

ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Предности индивидуалне наставу треба максимално искористити у раду са ученицима. Имајући у виду психо-физичке и музичке способности као и сазнајне капацитете сваког ученика, његово породично окружење и све остале чиниоце у образовно васпитном процесу, сваком ученику понаособ треба прилагодити програмске захтеве и приступ настави и учењу. Све захтеве треба остваривати кроз мањи или већи број једноставнијих па сложенијих примера, у зависности од могућности ученика.

Техничку поставку треба развијати кроз техничке елементе лествица и акорада, етида, вежби. Рад на техници меха треба прилагодити одређеној артикулацији, стилу и комплетном музичком изражавању, адекватно узрасту ученика.

Кроз композиције старих мајстора ученика треба упознати са стилем и припремити за полифонију. Разни комади и цикличне форме су важни за развој музичког размишљања, фразирања и концентрације код ученика. Регистре треба правилно употребити у односу на музичке и техничке захтеве. Стално треба радити на квалитету тона, ритмичко-метричкој стабилности, меморији, динамици, агогици.

Ученицима треба помоћи у планирању вежбања уз развијање одговорног односа према начину рада и поштовању процедура у стицању техничких вештина. Учити их истрајности и упорности развијати осетљивост и сензибилност у интерпретацији музичких дела.

Стручно веће хармонике чине:

1. Ђорђе недељков, наставник хармонике и председник Стручног већа,
2. Дуња Витман, наставница хармонике

6.2. ГУДАЧКИ ИНСТРУМЕНТИ

6.2.1. ВИОЛИНА

Циљ учења предмета Виолина је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања.

Назив предмета	ВИОЛИНА
Разред	ПРВИ, Први циклус
Годишњи фонд часова	70 часова
Област /тема	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ
ИСХОДИ	<ul style="list-style-type: none"> - опише својим речима карактеристике виолине и начин добијања тона; - правилно стоји и држи инструмент и гудало; - изводи пицкато и основне потезе гудалом; - самостално поставља прсте леве руке на хватник у првој позицији на свим жицама; - изражајно пева а потом самостално или уз пратњу наставника свира кратке и лаке песмице по слуху; - интонативно и ритмички правилно контролише и чита нотни текст; - примени основне елементе нотне писмености у свирању нотног текста у виолинском кључу; - примени што богатију музичку фантазију коју је развио путем приче и игре са наставником у свирању; - користи различита музичка изражајна средства у зависности од карактера музичког примера уз помоћ наставника; - свира кратке композиције напамет, соло и уз пратњу клавира; - учествује на јавним наступима у школи и ван ње; - испољи самопоуздање у току јавног наступа; - активно слуша часове и јавне наступе других ђака - поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике.
САДРЖАЈИ	<ul style="list-style-type: none"> - Карактеристике инструмента. - Начин добијања тона. - Поставка леве и десне руке.

<p>ТЕХНИКА ДЕСНЕ РУКЕ</p>	<ul style="list-style-type: none"> - квалитет звука на празним жицама; - држање и вођење гудала по једној жици; - прелазак са жице на жицу; - основне динамичке различитости по једној жици; - расподела гудала. <p><u>Основни потези:</u> деташе, легато, маркато (2 и 4 нота на једно гудало).</p>
<p>ТЕХНИКА ЛЕВЕ РУКЕ</p>	<ul style="list-style-type: none"> - поставка прве позиције; - разлика степена и полустепена; - прва позиција, распореди прстију (полустепен 2-3 и 1-2 прст); - поставка прстију и упоређивање полустепена у односу на суседне жице. <p>Једноставне вежбе за развој моторике прстију леве руке. Музички бонтон.</p>
<p>СКАЛЕ И ТРОЗВУЦИ</p>	<p>Дурске и молске скале са трозвуком у једној октави.</p>
<p>ЛИТЕРАТУРА</p>	<ul style="list-style-type: none"> - А. С. Шаљман: <i>Бићу виолиниста</i> (I свеска А) - К. Тахтаџиев: <i>Виолина 1</i> - Фортунатов: <i>Млади виолиниста</i> (I свеска) - М. Гарлицкиј, К. Родионов, Ј. Уткин, К. Фортунатов: <i>Хрестоматија I-II разред</i> - Б. Ферара: <i>Школа за виолину</i> - Ј. Јорданова: <i>Буквар за мале виолинисте</i> - З. Мемедовић: <i>Учим да свирам виолину</i> - Д. Марковић: <i>Почетна школа за виолину, I свеска</i>
<p>ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА</p>	<ul style="list-style-type: none"> - три дурске, односно молске скале са трозвучима; - двадесет вежбица, етида; - десет малих комада песмица
<p>ЈАВНИ НАСТУПИ</p>	<ul style="list-style-type: none"> - обавезна су два јавна наступа током школске године.
<p>ПРОГРАМ СМОТРЕ</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Једна једнооктавна скала са трозвучима (квинтакорд, секстакорд и квартсекстакорд); - Једна етида или комад - Један комад или први став кончертина

II разред (2 часа недељно, 70 часова годишње)

Оперативни задаци

- Даљи рад на развоју музичко-слушних представа путем изражајног певања, свирања по слуху.
- Наставак рада на развијању музичке фантазије путем игре и приче.
- Упознавање са значењем најчешћих ознака за темпо (*анданте, модерато, алегро, престо...*).
- Упознавање са релативним трајањем нота (целих, половина, четвртина, осмина и њима одговарајућих пауза и триола) и значењем пунктирања.
- Упознавање са значењем основних динамичких ознака (*пиано, мезофорте, форте, диминуендо, цресцендо...*).
- Усавршавање вештине читања нота са циљем успостављања трајне навике упражњавања ове активности током читавог школовања.
- Упознавање са појмом мисаоне целине (фраза).

Школе

- Д. Марковић: Почетна школа за виолину I и II свеска
- Ј. Јарзевски: I свеска
- Сузуки: Школа за виолину I
- Грегоријан: Скале
- Гарлицки, Родионов и Фортунатов: Избор етида за виолину I - III
- Шира литература, по избору наставника.

Комади

- Д. Марковић: Мали комади за виолину и клавир, II свеска
- Гарлицки, Родионов, Уткин и Фортунатов: Хрестоматија за I и II разред
- Фортунатов: Млади виолиниста, I свеска
- Ласло Роша: Враголани II, IV, V, VI свеска
- Милорад Ђуричић: I свеска

Кончертина

- С. Мах: Лаки кончертино
- П. Николић: Кончертино Ге-дур
- Кихлер: Кончертино Ге-дур

Обавезни минимум програма

- четири једнооктавне лествице;
- шест етида са различитом проблематиком;
- четири комада различитог карактера.

Јавни наступи – октобар, новембар, децембар, март, април, мај

- обавезна два јавна наступа током школске године.

Посебне активности: учешће на такмичењима републичког и међународног ранга.

Две смотре:

I смотра (децембар) - из пређеног градива

II смотра - на крају школске године:

1. Једна лествица;
2. Једна етида (или композиција виртуозних извођачких тешкоћа);
3. Две композиције, по слободном избору.

III разред (2 часа недељно, 70 часова годишње)

Оперативни задаци

- Наставак рада на развоју музичко-слушних представа усложњавањем тешкоћа савладаних у претходном разреду.
- Почетак рада на поступку свесног меморисања музичког дела.
- Наставак рада на развијању музичке фантазије асоцијативно подстицајним разговорима и буђењем интересовања за креативно музичко изражавање.
- Почетак формирања представе о уметнички лепом звуку, тонско објашњење "певања" на инструменту.
- Даље усавршавање могућности извођачког апарата.
- Проширивање знања о ознакама темпа, карактера, динамике и агогике.
- Почетни рад на формирању навике самосталног вежбања и принципа јединства слуховне од механичке компоненте.

Школе

- Д. Марковић: Почетна школа за виолину, II, III свеска
- Ј. Јарзевски: II свеска
- Сузуки: Школа за виолину II
- Миливој Ивановић: избор етида и комада
- Гарлицки, Родионов и Фортунатов: Изабране етиде, I свеска – избор
- Грегоријан: Скале
- Утвори Славниш: II свеска
- Шири литература, по избору наставника.

Комади

- Д. Марковић: Мали комади за виолину и клавир, II свеска
- Гарлицки, Родионов, Уткин и Фортунатов: Хрестоматија за I и II разред
- Фортунатов: Млади виолиниста, II свеска
- Милорад Ђуричић: I свеска

Кончертина

- Комаровски: Кончертино Ге-дур
- Кихлер: Кончертино Ге-дур, II, III став
- Ридинг: Кончертино Ге-дур, Де-дур (оп.36), ха-мол
- Вивалди (Фелински): Кончертино Ге-дур

Обавезни минимум програма

- четири лествице кроз две октаве и разлагања по Грегоријану;
- шест етида са различитом проблематиком;
- четири комада различитог карактера.

Јавни наступи – октобар, новембар, децембар, март, април, мај

- **обавезна два јавна наступа током школске године.**

Посебне активности: учешће на такмичењима републичког и међународног ранга

Смотра (децембар - на крају првог полугодишта) - Из пређеног градива

- етида и композиција по слободном избору

Испитни програм - на крају школске године:

1. Једна лествица кроз две октаве са разлагањима по Грегоријану;
2. Једна етида одговарајуће тежине;
3. Два комада различитог карактера, варијације или кончертино.

Циклус (IV,VI,VI разред) IVразред (2 часа недељно,70 часова годишње)

Оперативни задаци

- Наставак рада на развоју музичко-слушних представа даљим усложњавањем тешкоћа савладаних у претходном разреду.
- Наставак рада на поступку свесног меморисања музичког дела.
- Наставак рада на развијању музичке фантазије подстицајним разговорима поједностављеног садржаја, примереног учениковом узрасту као и указивањем на аналогije међу уметничким вредностима дела из разних области уметничког изражавања (књижевности, сликарства, вајарства, архитектуре...).
- Даље усавршавање ефикасности извођачког апарата радом на композицијама сложенијих техничких захтева.
- Навикавање на повремену употребу метронома у процесу вежбања с инсистирањем на увиђању суштинске разлике између музичких изражајних средстава метра и ритма, односно метричног и ритмичног свирања.
- Употпуњавање знања о ознакама темпа, карактера, динамике и агогике, у зависности од ознака на које ученик наилази током изучавања прописаног годишњег репертоара.
- Континуиран рад на развоју навике самосталног вежбања.

Школе

- Д. Марковић: Школа за виолину III
- Гарлицки, Родионов и Фортунатов: Изабране етиде III
- Кајзер: 36 етида, оп. 20, I свеска
- Ј. Јарзевски: II свеска
- Миливој Ивановић: Избор етида и комада
- Грегоријан: Скале
- Шира литература, по избору наставника.

Комади

- Д. Марковић: Мали комади за виолину и клавир, III свеска
- Бакланова: Сонатина Бе-дур
- Фортунатов: Млади виолиниста, II свеска
- Хрестоматија за III-IV разред
- Јозеф Мицка: Комади

Кончертина

- А. Јаншинов: Кончертино оп. 35
- Кихлер: Кончертино у стилу Вивалдија Де-дур
- Л. Портноф: Кончертино а-мол
- Хубер: Кончертино Еф-дур
- Бакланова: Кончертино де-мол
- Ф. Зајц: Концерт бр. 5, оп. 22, Де-дур
- Ридинг: Кончертино Ге-дур
- О. Ридинг: Концерт Де-дур, оп.36

Обавезни минимум програма

- четири дурске двооктавне лествице у позицији са разлагањима по Грегоријану;
- осам етида са различитом проблематиком;
- четири комада различитог карактера;
- једна велика форма: став из концерта, кончертина, сонате или тема с варијацијама.

Јавни наступи – октобар, новембар, децембар, март, април, мај

- **обавезна два јавна наступа током школске године.**

Посебне активности: учешће на такмичењима републичког и међународног ранга

Смотра (децембар - на крају првог полугодишта) - Из пређеног градива

- **етида и композиција по слободном избору**

Испитни програм - на крају школске године:

1. Једна двооктавна лествица у позицији са разлагањима по Грегоријану;
2. Две етиде са различитом проблематиком;
3. Једна велика форма: став из концерта или тема с варијацијама.

V разред (2 часа недељно, 70 часова годишње)

Оперативни задаци

- Континуирани рад на развоју музичке фантазије.
- Интензиван рад на даљем развоју могућности извођачког апарата, путем савлађивања свих врста техничких тешкоћа (у варијантама прилагођеним индивидуалним могућностима ученика).
- Континуирано употпуњавање знања о ознакама темпа и карактера, у зависности од ознака на које ученик наилази током изучавања композиција из задатог годишњег репертоара.
- Стално усвајање нових знања из области музичке теорије (повезано са композицијама које ученик изучава у току године).
- Континуиран рад на развоју навике самосталног вежбања.

Школе

- Гарлицки, Родионов и Фортунатов: Избор етида, III свеска
- Волфарт: 60 етида оп. 45
- Кајзер: 36 етида оп. 20, II свеска
- Мазас: Етиде оп. 36, I свеска
- Грегоријан: Скале
- Шира литература, по избору наставника.

Комади

- Фортунатов: Млади виолиниста, II свеска
- Гарлицки, Родионов и Фортунатов: Хрестоматија II
- Хрестоматија IV и V разред
- Јозеф Мицка: Комади

Велике форме

- А. Вивалди: Концерт Де-дур, I став
- А. Вивалди: Концерт Ге-дур, I став
- А. Вивалди: Концерт а-мол, I став
- О. Ридинг: Концерт Де-дур, оп. 25
- О. Ридинг: Концерт Ге-дур, оп. 24
- О. Ридинг: Концерт а-мол, на мађарске теме, оп. 21
- Комаровски: Концерт А-дур
- Ф. Зајц: Концерт бр. 5, оп. 22, Де-дур
- Данкла: Варијације
- Бакланова: Варијације
- А. Комаровски: Варијације

Обавезни минимум програма

- две двооктавне дурске и молске лествице са разлагањима са променом позиција по Грегоријану;
- осам етида различите проблематике;
- два комада различитог карактера;
- једна велика форма: став из концерта или варијације.

Јавни наступи – октобар, новембар, децембар, март, април, мај

- **обавезна два јавна наступа током школске године.**

Посебне активности: учешће на такмичењима републичког и међународног ранга

Смотра (децембар - на крају првог полугодишта) - из пређеног градива

- **етида и композиција по слободном избору**

Испитни програм - на крају школске године:

1. Једна лествица кроз две октаве са променом позиција и разлагањима по Грегоријану;
2. Две етиде са различитом проблематиком;
3. Један став концерта.

VI разред (2 часа недељно, 70 часова годишње)

Оперативни задаци

- Наставак рада на техници свесног меморисања.
- Оспособљавање ученика за самостално развијање музичке фантазије.
- Интензиван рад на даљем усавршавању ефикасности извођачког апарата.
- Континуиран рад на развоју навике самосталног вежбања.
- Континуирано употпуњавање знања о ознакама темпа и карактера, у зависности од ознака на које ученик наилази током изучавања композиција из задатог годишњег репертоара.

Школа

- Кајзер: 36 етида за виолину оп. 20, III свеска
- Мазас: Етиде оп. 36, I свеска
- Гарлицки, Родионов и Фортунатов: Избор етида, III свеска
- Кројцер и Јамполски: Етиде (почетне етиде)
- Шира литература, по избору наставника.

Комади

- Г. Ф. Телеман: Сарабанда и Гавота
- Л. Бокерини: Менует
- Ј. Х. Фиоко: *Алегро*
- А. Корели: *Алегро* Де-дур
- Н. Рубинштајн: Преслица
- Хрестоматија за V и VI разред
- Млади виолиниста III свеска
- Данкла: Варијације

Велике форме

- Г. Ф. Телеман: Сонатине Ге-дур, Е-дур, Еф-дур
- А. Корели: Сонате А-дур, е-мол
- З. Фибих: Сонатина де-мол
- О. Ридинг: Концерт а-мол, на мађарске теме, оп. 21
- А. Вивалди: Концерт а-мол, II и III став
- Ј. С. Бах: Концерт а-мол, I став
- Ј. Хајдн: Концерт Ге-дур, I став
- Ј. Б. Аколај: Концерт а-мол
- Г. Б. Виоти: Концерт оп. 23, Ге-дур, I став
- Ф. Зајц: Концерт Де-дур, бр. 1
- Ф. Зајц: Концерт Ге-дур, бр. 2
- Ф. Зајц: Концерт ге-мол, бр. 3
- Ф. Зајц: Концерт Де-дур, бр.4

Обавезни минимум програма

- две трооктавне дурске и молске лествице са разлагањима по Грегоријану;
- шест етида различите проблематике;
- два комада различитог карактера;
- две велике форме: став из концерта и два става из барокне сонате.

Јавни наступи – октобар, новембар, децембар, март, април, мај

- **обавезна два јавна наступа током школске године.**

Посебне активности: учешће на такмичењима републичког и међународног ранга

Смотра (децембар - на крају првог полугодишта) - Из пређеног градива

- **етида и композиција по слободном избору**

Испитни програм - на крају завршне године:

1. Једна лествица кроз три октаве са разлагањима по Грегоријану;
2. Две етиде са различитом проблематиком;
3. Један комад;
4. Један став концерта

ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Имајући на уму комплексност и свеобухватност процеса наставе гудачких инструмента, активност наставника обухвата велику палету информација различите природе (техника свирања, неговање тона, процедуре вежбања, стилске одреднице о композитору, делу, облику у којем је написано, мелодијским, ритмичким, хармонским и контрапунктским појединостима које га карактеришу, емотивној, поетској, психолошкој или филозофској позадини његове уметничке представе и његовој естетској вредности) до практичних демонстрација (лично свирање на инструменту). За ученике је веома важно да наставника доживљавају и као музички ауторитет а не само као предавача са друге стране катедре.

Када је реч о десној руци контрабаса треба обратити пажњу да без обзира на стил држања гудала, природно функционисање прстију, зглоба и шаке морају бити у природној равнотежи. Код свих гудачких инструмената честа је појава тзв. слабих прстију, лабавих зглобова и слично. У тој ситуацији потребно је радити вежбе за јачање слабе мускулатуре руку.

Избор композиција које носе у себи одређене техничке и музичке захтеве је од великог значаја за заинтересованост ученика и њихов напредак. То је нарочито важно за ученике првог циклуса, који тек освајају простор инструмента, а звучна слика која им се допада буди потребу да изнова истражују, вежбају и кроз то и напредују у техничком и музичком смислу. Сваки ученик је посебан и у том смислу наставник мора имати и његову ширу слику (породица, школа, окружење, лични капацитети...) како би оптимално избалансирао одговарајући програм који ће

ученика довести до практичних вештина, а ове пак отворити пут за даље напредовање.

Када су у питању такмичења, препоручује се велика умереност и опрез. Мудар наставник неће допустити да ученичка мотивација временом постане искључиво такмичарски обојена, као и да сопствени рад вреднује бројем награда и признања које његови ученици освајају.

Веома је важно да ученици што чешће јавно свирају како би се ослободили страха од наступа као и да стекну навику посеђивања концерата уметничке музике и представа. Дискусијом о одслушаним делима и извођењем истих (примереном старосном добу ученика), ученици стичу увид у тумачења музичких дела, начине извођења, различите техничке приступе извођача, развијајући тако критичко мишљење, о сопственом и туђем извођењу које ће им помоћи у даљем развоју и напредовању

Стручно веће гудачког одсека чине:

1. Наталија Г. Марушић, Наставница виолине и председник Стручног већа
2. Олесја Балаћ, наставница виолине

6.3. ТРЗАЧКИ ИНСТРУМЕНТИ

6.3.1. ГИТАРА

Циљ учења предмета Гитара је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања.

Назив предмета	ГИТАРА
Разред	ПРВИ, Први циклус
Годишњи фонд часова	70 часова
Област /тема	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ
ИСХОДИ	<ul style="list-style-type: none"> - именује делове гитаре и опише својим речима начин добијања тона; - демонстрира како се правилно седи и како се држи гитара; - наведе тонове празних жица на гитари и називе прстију десне руке; - изводи апојандо технику свирања десне руке; - самостално поставља прсте леве руке на врат гитаре у првој позицији; - изводи тирандо технику свирања десне руке; - користи истовремено прсте леве и десне руке; - разликује гласно и тихо свирање, као и споро и брзо свирање; - пева мелодије које свира; - свира двоглас, мелодија уз пратњу баса; - примењује елементе нотне писмености у свирању; - самостално свира кратке композиције напамет; - свирањем у дуу примењује принцип узајамног слушања; - учествује на јавним наступима у школи и ван ње; - поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике.
САДРЖАЈИ	<ul style="list-style-type: none"> - Делови инструмента и начин добијања тона. - Правилно седење и држање инструмента. - Празне жице и тонови ми, си, сол, ре, ла, ми. - Називи прстију десне руке. - Основни елементи нотне писмености- трајање нота. - Апојандо техника свирања десне руке- свирање са

	<p>наслоном.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Тирандо техника свирања десне руке- чупкање. - Ознаке за прсторед десне руке. - Ознаке за прсторед леве руке. - Техника леве руке - прва позиција. - Двоглас, истовремено коришћење палца и прста. - Извођење основне динамике (форте и пијано). - Свирање у дуу... (наставник – ученик или два ученика). <p>Музички бонтон.</p>
ЛИТЕРАТУРА	<ul style="list-style-type: none"> - Ј. Јовичић: Школа за гитару, I део - Ј. Јовичић: Почетница за гитару - М. Ђулијани: Техничке вежбе - Хуберт Кепел: Техничке вежбе - В. Андре: Збирка композиција за гитару - Едо Ђуга: избор композиција - Вера Огризовић: Збирка композиција Мој први концерт <p>Шира литература по избору наставника, а у складу са програмом</p>
ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА	<ul style="list-style-type: none"> - четири лествице у првој позицији; - четири етиде; - три комада;
ЈАВНИ НАСТУПИ	<ul style="list-style-type: none"> - обавезна су два јавна наступа током школске године.
ПРОГРАМ СМОТРЕ	<ol style="list-style-type: none"> 1. Једна лествица; 2. Једна етида или краћа композиција одређених техничких захтева; 3. Две композиције по слободном избору.

II разред (2 часа недељно, 70 часова годишње)

Оперативни задаци

- Даље учвршћивање техничких елемената научених и I разреду кроз комаде, етиде и вежбе које морају бити нешто сложеније и дуже од оних из I разреда.
- Комплетно упознавање свих нота на свим жицама, закључно са петом позицијом.
- Савладавање основних дурских и молских акорада у првим позицијама.
- Рад на дурским и молским лествицама до петог поља, уз објашњење промене позиције.
- Поставка малог бареа.
- Наставак тежње за постизањем музичког израза уз употребу динамике (форте, фортисимо, пиано, пианисимо), боја (ординаре, тасто, понтичело).
- Једноставно објашњење најосновнијих елемената музичке форме - двотакт, тротакт, мотив.

Литература

- Ј. Јовичић: Школа за гитару, I и II део
- Вера Огризовић: Збирка композиција „Мој први концерт“
- В. Андре: Збирка композиција за класичну гитару
- Х. Сагрерас: Лекције за гитару
- Хуберт Кепел: техничке вежбе
- М. Ђулијани: техничке вежбе
- Герхард Швертбергер: Збирка композиција
- Едо Ђуга: избор композиција
- Шири литература по избору наставника

Обавезни минимум програма

- четири лествице;
- четири етиде;
- три комада.

Јавни наступи – октобар, новембар, децембар, март, април, мај

- **обавезна два јавна наступа током школске године.**

Посебне активности: учешће на такмичењима републичког и међународног ранга.

Две смотре:

I смотра - (децембар) - из пређеног градива

II смотра - на крају школске године:

1. Једна лествица;
2. Једна етида (или композиција виртуозних извођачких тешкоћа);
3. Две композиције, по слободном избору.

III разред (2 часа недељно, 70 часова годишње)

Оперативни задаци

- Упознавање хватаљке закључно са седмом позицијом кроз вежбање позиционих вежби за четврту, пету и седму позицију.
- Увођење типских двооктавних лествица у новим позицијама са детаљним образложењем промене позиције и почетком рада на ритмичким варијантама.
- Свирање лествичних интервала у спором темпу.
- Постављање технике вибрата.
- Рад на поставци великог баре хвата.
- Рад на одвајању мелодије и пратње помоћу различите динамике и различитих врста удара.
- Једноставна анализа композиција које се раде уз образложење карактера.

Литература

- Ј. Јовичић: Школа за гитару, II део
- Х. Сагрерас: Лекције за гитару
- В. Андре: Збирка композиција за гитару

- Д. Богдановић: Шест дечјих комада
- Герхард Швертбергер: Збирка композиција
- Едо Ђуга: избор композиција
- М.Ђулијани: техничке вежбе
- Хуберт Кепел: техничке вежбе
- Вера Огризовић: Свирајте Баха
- Шири литература по избору наставника

Обавезни минимум програма

- четири лествице;
- четири етиде;
- три комада.

Јавни наступи – октобар, новембар, децембар, март, април, мај

- **обавезна два јавна наступа током школске године.**

Посебне активности: учешће на такмичењима републичког и међународног ранга

Смотра (децембар - на крају првог полугодишта) - Из пређеног градива

- **етида и композиција по слободном избору**

Испитни програм - на крају школске године:

1. Лествица са каденцом и интервалима (једна врста)
2. Етида;
3. Два комада.

II циклус (IV, V и VI разред) IV разред (2 часа недељно, 70 часова годишње)

Оперативни задаци

- Даље употпуњавање и развијање способности ученика у оквиру садржаја програма.
- Поставка легато технике за леву руку.
- Даљи рад и усавршавање двооктавних лествица и интервала.
- Даље усавршавање арпеђа десне руке.
- Упознавање девете позиције кроз позиционе вежбе.
- Упознавање са једноставним украсима - горњи и доњи предудар.
- Увођење ознака карактера.
- Инсистирање на потпуној контроли ритма и темпа.
- Инсистирање на музичком изразу.
- Објашњење и употреба агогике.
- Оспособљавање ученика за самосталан рад анализирањем проблема који се јаве и изналажењем начина на који се они могу решити.
- Читање с листа врло једноставних композиција.

Литература

- Ј. Јовичић: Школа за гитару II део
- В. Андре: Збирка композиција за гитару
- Х. Сагрерас: Лекције за гитару
- М. Ђулијани: 120 арпеђа, оп. 1
- Ф. Сор: Етиде, оп. 31/I и II
- Ј. А. Логи: Партита
- Ј. Дауленд: Лаки комади
- Вера Огризовић: Свирајте Баха
- Едо Ђуга: избор композиција
- Герхард Швертбергер: Збирка композиција
- Хуберт Кепел: техничке вежбе
- Д. Богдановић: Шест дечјих комада
- Шира литература по избору наставника

Обавезни минимум програма

- две лествице кроз три октаве;
- четири етиде;
- три комада.

Јавни наступи – октобар, новембар, децембар, март, април, мај

- **обавезна два јавна наступа током школске године.**

Посебне активности: учешће на такмичењима републичког и међународног ранга

Смотра (децембар - на крају првог полугодишта) - из пређеног градива

- **етида и композиција по слободном избору**

Испитни програм - на крају школске године:

1. Лествица са каденцом и интервалима - само једна врста;
2. Етида;
3. Два комада - један полифони.

V разред (2 часа недељно, 70 часова годишње)

Оперативни задаци

- Даљи рад на употпуњавању стеченог знања.
- Рад на легатима за леву руку.
- Рад на промени позиције и скоковима за леву руку.
- Даљи рад на украсима - двоструки предудар, мордент, пратрилер.
- Рад на артикулацији и детаљна контрола трајања тонова.
- Вежбе за баре и вежбе за истезање.
- Даљи рад на читању с листа у једноставнијим примерима.
- Проширивање репертоара ренесансним, барокним или модерним композицијама уз упознавање карактеристика стила.

Литература

- Ј. Јовичић: Школа за гитару, II
- В. Андре: Збирка композиција за гитару.
- Х. Сагрерас: Лекције за гитару.
- Вера Огризовић: Свирајте Баха
- Едо Ђуга: избор композиција
- Герхард Швертбергер: Збирка композиција
- Хуберт Кепел: техничке вежбе
- Шири литература по избору наставника.

Обавезни минимум програма

- две лествице кроз три октаве;
- четири етиде;
- три комада.

Јавни наступи – октобар, новембар, децембар, март, април, мај

- **обавезна два јавна наступа током школске године.**

Посебне активности: учешће на такмичењима републичког и међународног ранга

Смотра (децембар - на крају првог полугодишта) - Из пређеног градива

- **етида и композиција по слободном избору**

Испитни програм - на крају школске године:

1. Лествица са каденцом и интервалима - само једна врста;
2. Етида;
3. Два комада - један полифони.

VI разред(2 часа недељно, 70 часова годишње)

Оперативни задаци

- Даљи рад на комплетном музичком усавршавању који подразумева захтеве у темпу, квалитету тона, динамици, боји, агогици, односно у целокупном музичком изразу.
- Рад на тремоло техници.
- Усавршавање украса - трилер.
- Рад на октавним флажолетима и на разним врстама ефеката (тамбора, пициката, ефекат добоша и др.).
- Рад на штимовању инструмента.

Литература

- Ј. Јовичић: Композиције на фолклорне теме Балкана и Шпаније
- В. Андре: Збирка композиција за гитару
- Ф. Карули: Сонате
- М. Ђулијани: Сонатине

- Ф. Сор и Сеговија: 20 етида
- Вера Огризовић: Свирајте Баха
- Едо Ђуга: избор композиција
- Герхард Швертбергер: Збирка композиција
- Хуберт Кепел: техничке вежбе
- Шири литература по избору наставника

Обавезни минимум програма

- две лествице кроз три октаве;
- две етиде;
- два комада.

Јавни наступи – октобар, новембар, децембар, март, април, мај

- **обавезна два јавна наступа током школске године.**

Посебне активности: учешће на такмичењима републичког и међународног ранга

Смотра (децембар - на крају првог полугодишта) - из пређеног градива

- **етида и композиција по слободном избору**

Испитни програм - на крају завршне године:

1. Једна трооктавна лествица;
2. Једна етида;
3. Један став сонатине или сонате, свите или варијације;
4. Један комад.

ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Избор композиција које носе у себи одређене техничке и музичке захтеве је од великог значаја за заинтересованост ученика и њихов напредак. То је нарочито важно за ученике првог циклуса, који тек освајају простор инструмента, а звучна слика која им се допада буди потребу да изнова истражују, вежбају и кроз то и напредују у техничком и музичком смислу. Сваки ученик је посебан и у том смислу наставник мора имати и његову ширу слику (породица, школа, окружење, лични капацитети...) како би оптимално избалансирао одговарајући програм који ће ученика довести до практичних вештина, а ове пак отворити пут за даље напредовање.

Музички материјал који се обрађује обухвата различите композиције, почев од најједноставнијих вежби (празне жице), па све до развијенијих цикличних и полифоних форми. Скале, вежбе или етиде морају бити саставни део свакога часа. Највећу важност у свирању техничких вежби треба дати развојности и правилној ритмизацији, па тек потом лепоти тона и брзини. Полифонија има задатак да развија музичку интелигенцију, меморију, да побољша слушне способности и развије осећај за стил. Разноврстан избор комада подстаћи ће машту, осећајност и темперамент.

Веома је важно да ученици што чешће јавно свирају како би се ослободили страха од наступа као и да стекну навик у посјећивања концерата уметничке музике и

представа. Дискусијом о одслушаним делима и извођењем истих (примереном старосном добу ученика), ученици стичу увид у тумачења музичких дела, начине извођења, различите техничке приступе извођача, развијајући тако критичко мишљење, о сопственом и туђем извођењу које ће им помоћи у даљем развоју и напредовању.

Када су у питању такмичења, препоручује се велика умереност и опрез. Мудар наставник неће допустити да ученичка мотивација временом постане искључиво такмичарски обојена, као и да сопствени рад вреднује бројем награда и признања које његови ученици освајају.

Стручно веће инструмента Гитара чине:

1. Милош Миливојевић, наставник гитаре и председник Стручног већа,
2. Стеван Радивојевић, наставник гитаре

63.2. ТАМБУРА Е – прим

Циљ учења предмета Тамбура Е – прим је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања.

Назив предмета	ТАМБУРА Е- ПРИМ
Разред	ПРВИ, Први циклус
Годишњи фонд часова	70 часова
Област /тема	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ
ИСХОДИ	<ul style="list-style-type: none"> - опише својим речима карактеристике тамбуре и начин добијања тона; - правилно седи и држи инструмент и трзалицу; - правилно истрзава и изводи потезе на доле неизменично и тремоло; - самостално поставља прсте леве руке на хватник у затвореном ставу; - изражајно пева а потом самостално или уз пратњу наставника свира кратке и лаке песмице по слуху; - изводи правилно техничке вежбе уз помоћ наставника; - примени основне елементе нотне писмености у свирању и читању нотног текста; - препозна основне ознаке за темпо, динамику, понављање... - примени различита музичка изражајна средства у зависности од карактера музичког примера уз помоћ наставника; - свира кратке композиције напамет, соло и уз пратњу клавира; - направи план вежбања уз помоћ наставника, или самостално; - учествује на јавним наступима у школи и ван ње; - испољи самопоуздање у току јавног наступа; - одржава инструмент; - поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике.
САДРЖАЈИ	<ul style="list-style-type: none"> - Карактеристике инструмента: начин добијања тона и поставка леве и десне руке - Основи технике свирања на тамбури: - Техника десне руке: - држање трзалица; - истрзавање на доле неизменично и тремоло; прва и друга позиција.

	<ul style="list-style-type: none"> - Техника леве руке - дијатонска поставка прстију Основне ритмичке вредности (цела нота, половина, четвртина, осмина, шеснаестина и одговарајуће паузе). - Основне динамичке ознаке – форте и пиано. - Агогика ритенуто и корона. - Музички бонтон
СКАЛЕ И ТРОЗВУЦИ	<ul style="list-style-type: none"> - Свирање лествица кроз једну октаву у првој позицији са трозвучима и обртајима до три предзнака .
ЛИТЕРАТУРА	<ul style="list-style-type: none"> - С. Вукосављевић/И. Хаднађев/В.Ченејац: Школа за тамбуре - Б. Стојановић : Тамбурашки буквар - Б. Стојановић: 20 игара за соло тамбуру - Т. Брадић – Синиша Леополд: Школа за тамбуре I и II разред - Д. Марковић: Мали комади за виолину и клавир, прва и друга свеска - Л. Малагурски: Школа за тамбуру први и други део - Фортунатов: Избор етида за виолину I и II свеска - Фортунатов: Хрестоматија за виолину, I и II разред - М. Јовић: Школа за тамбуру Е-прим - Б. Стојановић Љ./ Марјановић: Тамбурашке етиде - Шрадик: Вежбе за леву руку, I свеска - С. Берта/С. Јарамазовић: Школа тамбуре Војвођанског система Е-при - А. Александров: Педагошки репертоар домриста I и II разред - Друга литаратура по избору наставника, а у складу са захтевима програма и могућностима ученика.
ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА	<ul style="list-style-type: none"> - две дурске лествице кроз једну октаву са трозвучима - десет техничких вежби - три етиде - три народне песме или игре - три комада
ЈАВНИ НАСТУПИ	<ul style="list-style-type: none"> - обавезна су два јавна наступа током школске године.
ПРОГРАМ СМОТРЕ	<ul style="list-style-type: none"> - једна лествица - једна етида - две композиције, по слободном избору

II разред (2 часа недељно, 70 часова годишње)

Оперативни задаци

- Даљи рад на левој и десној руци и њиховом координацијом.
- Усавршавање технике тремола и наизменичних удараца.
- Упознавање ученика са шеснаестинама, триолама и пунктираним ритмом.
- Обрада нових врста тактова: 3/8, 2/2, 3/2.
- Објашњење нових динамичких нијанси: мецо пиано, крешендо, декрешендо.

Лествице

- Рад на дурским лествицама кроз једну октаву при коришћењу II и III позиције

Литература

- А.Александров: Школа свирања на домри
- В.Чунин: Школа свирања на домри
- Б.Стојановић: Тамбурашки буквар
- Б.Стојановић: 20 игара за соло тамбуру
- Д.Марковић: Мали комади, I и II свеска
- А.Александров: Педагошки репертоар домриста, I и II разред
- Фортунатов: Хрестоматија за виолину, I и II разред
- Фортунатов: Избор етида за виолину, I и II свеска
- Шрадик: Вежбе за леву руку, I свеска
- Родионов: Почетна школа за виолину
- Група аутора: Народне игре

Обавезни минимум програма

- две дурске лествице кроз једну октаву у II и III позицији са трозвучима и потезима
- четири етиде;
- пет комада различитог карактера.

Јавни наступи

- обавезна 2 јавна наступа током школске године

Смотра- на крају школске године

1. Једна лествица
2. Једна етида (или композиција виртуозних извођачких захтева)
3. Две композиције, по слободном избору

III разред (2 часа недељно, 70 часова годишње)

Оперативни задаци

- Анализа једноставних музичких облика.
- Даље усавршавање технике свирања тремола.
- Рад на украсима (предудар)
- Упознавање природних флажолета и извођење пицикато палцем и средњим прстом.
- Израда динамичких нијанси:крешендо,декрешендо.
- Обрада једноставних двохвата и трохвата.

Лествице

- Упознавање молских лествица
- Свирање лествица кроз две октаве

Литература

- А.Александров:Школа свирања на домри
- В.Чунин: Школа свирања на домри
- Б.Стојановић:Тамбурашки буквар
- Б.Стојановић:20 игара за соло тамбуру
- Д.Марковић:Мали комади II свеска
- Фортунатов:Хрестоматија за виолину, I и II разред
- Фортунатов:Избор етида за виолину, I и II свеска
- Шрадик:Вежбе за леву руку, I свеска
- Родионов:Почетна школа за виолину
- Група аутора:Народне игре
- Д.Марковић:Школа за виолину II свеска
- Волфарт:Етиде за виолину, оп.45
- Ивановић:Од преткласика до модерне, II свеска

Обавезни минимум програма

- две дурске и две молске лествице кроз две октаве са трозвучима и потезима;
- четири етиде;
- пет комада различитог карактера.

Јавни наступи

- обавезна 2 јавна наступа током школске године

Испитни програм

1. Најмање 2 комада различитог карактера.

Испитни програм се изводи напамет уз пратњу клавира.

II циклус (IV, V и VI разред)IV разред (2 часа недељно, 70 часова годишње)

Оперативни задаци

- Упознавање и свирање композиција крупне форме:став из кончертина,
- Концерта,сонатине или варијације.
- Рад на лествицама до четири предзнака са ритмичким променама.
- Рад на украсима(двостуки предудар и краћи трилер).
- Инсистирање на музичком изразу.
- Читање са листа једноставних композиција.
- Оспособити ђаке да самостално штимају свој инструмент.

Литаратура

- Фортунатов:Хрестоматија за виолину, IV и V разред
- Фортунатов:Јуниј скрипач, друга свеска
- Б.Стојановић:20 игара за соло тамбуру
- Група аутора:Народне игре
- Хендел:Варијације
- О.Ридинг:Концерт за виолину ха-мол,А-дур,Бе-дур
- П.Николић:Кончертино Ге-дур,А-дур
- Макс:Кончертино фачиле
- Вивалди:Концерт Г-дур
- Кајзер:Етида за виолину,оп.24
- Шрадик:Вежбе за леву руку,I свеска

Обавезни минимум програма

- две дурске и две молске лествице кроз две октаве са трозвучима и потезима;
- четири етиде;
- четири комада различитог карактера.
- једна велика форма

Јавни наступи

- обавезна 2 јавна наступа током школске године

Испитни програм

1. Једна лествица по избору,дурска или молска,кроз две октаве са трозвучима и потезима;
2. Три комада различитог карактера.

Испитни програм се изводи напамет уз пратњу клавира.

V разред (2 часа недељно, 70 часова годишње)

Оперативни задаци

- Рад на промени позиција у скоковима за леву руку.
- Упознавање украса:мордент,трилер.
- Упознавање нових ознака за темпо и агогику (vivo, piu mosso, meno mosso, accelerando).

Лествице

- Усавршавање свирања лествица.

Литература

- Галицки:Хрестоматија за виолину, III свеска
- Ивановић:Од преткласике до модерне, II и III свеска
- Кајзер:Етида за виолину
- Волфрат: Етида за виолину оп.45,II свеска
- Вивалди:Концерт за виолину Г-дур, Де-дур
- Ридинг:Концерт за виолину а-мол, Ге-дур, Де-дур
- Д.Марковић:Мали комади III свеска
- Фортунатов:Хрестоматија за виолину,V и VI разред
- Б.Стојановић:20 игара за соло тамбуру
- Група аутора:Народне игре
- Шрадик:Вежбе за леву руку, I свеска

Обавезни минимум програма

- две дурске и две молске лествице до 5 предзнака кроз две октаве са трозвучима и потезима;
- четири етиде;
- четири комада различитог карактера.
- једна велика форма

Јавни наступи

- обавезна 2 јавна наступа током школске године.

Испитни програм

1. Једна лествица по избору,дурска или молска,кроз две октаве са трозвучима и потезима;
2. Три комада различитог карактера.

Испитни програм се изводи напамет уз пратњу клавира.

VI разред (2 часа недељно, 70 часова годишње)

Оперативни задаци

- Даљи рад на комплетном музичком усавршавању, који подразумева захтеве у квалитету, темпу, динамици и квалитету тона.
- Усавршавање украса.
- Усавршавање технике тремола.
- Рад на легату у левој руци.
- Упознавање различитих ефеката на инструменту: вибрато десном и левом руком.

-

Лествице

- Рад на лествицама кроз три октаве који захтева прештивавање IV жице цис1 на ха мале октаве.

Литература

- Кројцер: Етиде за виолину
- Фортунатов: Етиде за виолину
- Кајзер: Етида за виолину
- Фортунатов: Мали виолиниста
- Верачини: Сонате за виолину
- Вивалди: Концерт за виолину а-дур, ге-дур
- Хубер: Кончертино Еф-дур
- Будашкин: Концерт за домру ге-мол, 1. став
- Бакланова: Кончертино де-мол
- Шрадик: Вежбе за леву руку, I свеска
- Б. Стојановић: 20 игара за соло тамбуру
- Група аутора: Народне игре

-

Обавезни минимум програма

- две дурске и две молске лествице кроз две и три октаве са трозвучима и потезима;
- четири етиде;
- четири комада различитог карактера.
- једна крупна форма

Јавни наступи: обавезна 2 јавна наступа током школске године.

Испитни програм

1. Три комада различитог карактера.

Испитни програм се изводи напамет уз пратњу клавира.

*** За ученике IV, V и VI разреда је **обавезна смотра на полугодишту**, где се изводи следећи програм:

два комада различитог карактера

6.3.3. ТАМБУРА А-бас прим

Циљ учења предмета Тамбура А – бас прим је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања.

Назив предмета	ТАМБУРА А - БАС ПРИМ
Разред	ПРВИ, Први циклус
Годишњи фонд часова	70 часова
Област /тема	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ
ИСХОДИ	<ul style="list-style-type: none"> - опише својим речима карактеристике тамбуре и начин добијања тона; - правилно седи и држи инструмент и трзалицу; - правилно истрзава и изводи потезе на доле неизменично и тремоло; - самостално поставља прсте леве руке на хватник у затвореном ставу; - изражајно пева а потом самостално или уз пратњу наставника свира кратке и лаке песмице по слуху; - изводи правилно техничке вежбе уз помоћ наставника; - примени основне елементе нотне писмености у свирању и читању нотног текста; - препозна основне ознаке за темпо, динамику, понављање... - примени различита музичка изражајна средства у зависности од карактера музичког примера уз помоћ наставника; - свира кратке композиције напамет, соло и уз пратњу клавира; - направи план вежбања уз помоћ наставника, или самостално; - учествује на јавним наступима у школи и ван ње; - испољи самопоуздање у току јавног наступа; - одржава инструмент; - поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике.
САДРЖАЈИ	<ul style="list-style-type: none"> - Карактеристике инструмента: начин добијања тона и поставка леве и десне руке - Основи технике свирања на тамбури: - Техника десне руке: - држање трзалица; - истрзавање на доле неизменично и тремоло; прва и друга позиција.

	<ul style="list-style-type: none"> - Техника леве руке -хроматска поставка прстију. - Основне ритмичке вредности (цела нота, половина, четвртина, осмина, шеснаестина и одговарајуће паузе). - Основне динамичке ознаке – форте и пиано. - Агогика ритенуто и корона. - Музички бонтон.
СКАЛЕ И ТРОЗВУЦИ	Свирање скала кроз једну октаву у првој позицији са трозвучима и обрајима до три предзнака
ЛИТЕРАТУРА	<ul style="list-style-type: none"> - С. Вукосављевић/И. Хаднађевић/В.Ченејац: Школа за тамбуре - Б. Стојановић : Тамбурашки буквар - Б. Стојановић: 20 игара за соло тамбуру - Т. Брадић – Синиша Леополд: Школа за тамбуре I и II разред - Д. Марковић: Мали комади за виолину и клавир, прва и друга свеска - Л. Малагурски: Школа за тамбуру први и други део - Фортунатов: Избор етида за виолину I и II свеска - Фортунатов: Хрестоматија за виолину, I и II разред - М. Јовић: Школа за тамбуру А-басприм - Б. Стојановић Љ./ Марјановић: Тамбурашке етиде - Шрадик: Вежбе за леву руку, I свеска - С. Берта/С. Јарамазовић: Школа тамбуре Војвођанског система А-басприм - Друга литаратура по избору наставника, а у складу са захтевима програма и могућностима ученика.
ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА	<ul style="list-style-type: none"> - две дурске лествице кроз једну октаву са трозвучима - десет техничких вежби - три етиде - три народне песме или игре - три комада
ЈАВНИ НАСТУПИ	- обавезна су два јавна наступа током школске године.
ПРОГРАМ СМОТРЕ	<ul style="list-style-type: none"> - једна лествица - једна етида - две композиције, по слободном избору

II разред (2 часа недељно, 70 часова годишње)

Оперативни задаци

- Свирање у 2.и 3. позицији. Систематска обрада 4.позиције. СавлађивањеТремола
- Ритам: цела, половина, четвртина, четвртина са тачком, синкопа са одговарајућим паузама

Лествице: Дурске и молске лествице до 3 предзнака, трозвучи кроз једну октаву.

Техничке вежбе: Двадесет вежби

Етиде: Пет етида

Народне песме и игре: Четири комада

Комади: Три комада

Обавезни минимум програма

- све предвиђене лествице;
- 10 техничких вежби;
- 3 народне песме и игре;
- 2 комада;
- 1 став концерта или кончертина.

Јавни наступи: обавезна 2 јавна наступа током школске године.

Смотра (на крају школске године)

1. Једна лествица;
2. Једна етида (или композиција виртуозних извођачких тешкоћа);
3. Две композиције, по слободном избору.

III разред (2. часа недељно, 70 часова годишње)

Оперативни задаци

- Свирање у петој, шестој и седмој позицији. Промена позиције.
- Метрика: 3/8, 6/8.
- Ритам: триола, мала синкопа, осмина са тачком и обрнуто са осговарајућим паузама.
- Читање с листа и упознавање са динамиком.

Лествице: Дурске и молске лествице са трозвучима кроз једну октаву.

Техничке вежбе: Двадесет вежби

Етиде: Пет етида

Народне песме и игре: Четири комада

Комади: Четири комада

Обавезни минимум програма

- све предвиђене лествице;
- 10 техничких вежби;
- 3 етиде;
- 3 народне песме и игре;
- 3 комада;
- 1 став концерта или кончертина.

Јавни наступи: обавезна 2 јавна наступа током школске године.

Испитни програм

1. Скала по избору са трозвуком кроз једну октаву
  2. Једна етида
  3. Једна народна песма или игра
  4. Два комада уз клавирску пратњу
- Испитни програм се изводи напамет.

II циклус (IV, V и VI разред)IV разред (2 часа недељно, 70 часова годишње)

Оперативни задаци

- Пуна синхронизација леве и десне руке.
- Свирање у осмој, деветој и десетој позицији.
- Украси-предудар, трилер.
- Ритам-секстола, пентола, дуола.

Лествице: Дурске и молске лествице до 4 предзнака, трозвуци кроз две октаве.

Техничке вежбе: Двадесет вежби

Етиде: Шест етида

Народне песме и игре: Четири комада

Велике форме: Један став концерта или кончертина.

Литература

- Веће форме: С. Макс: Кончертино фачиле
- Бетовен: Сонатина Ге-дур
- Николић: Кончертино у старом стилу
- Мокру: Кончертино Ге-дур

Обавезни минимум програма

- све предвиђене лествице;
- 10 техничких вежби;
- 4 етиде;
- 3 народне песме и игре;
- 3 комада уз клавирску пратњу;
- 1 став концерта или кончертина.

Јавни наступи: обавезна 2 јавна наступа током школске године.

Испитни програм

1. Скала по избору са трозвуком кроз две октаве;
  2. Једна етида;
  3. Једна народна песма или игра;
  4. Један комад уз клавирску пратњу
  5. Један став велике форме;
- Испитни програм се изводи напамет.

V разред (2 часа недељно, 70 часова годишње)

Оперативни задаци

- Упознавање са свим положајима на инструменту.
- Промена положаја.
- Неговање лепог тона.
- Примена украса.

Лествице: Све дурске и молске кроз две октаве и трозвучима, Д7.

Техничке вежбе: Двадесет вежби

Етиде: Шест етида

Народне песме и игре: Шест комада

Велике форме: Један велика форма

Литература

- Велике форме:Куцхлер:Кончертино Де-дур,оп.12
- Ридинг:Концерт Де-дур,оп.36
- Ридинг:Концерт Ге-дур,оп.24
- Ридинг:Концерт ха-мол
- Портноф:Кончертино Ге-дур

Обавезни минимум програма

- све предвиђене лествице;
- 10 техничких вежби;
- 4 етиде;
- 4 народне песме и игре;
- 3 комада уз клавирску пратњу;
- 1 велика форма.

Јавни наступи: обавезна 2 јавна наступа током школске године.

Испитни програм

- 1.Једна молска лествица кроз две октаве са трозвучима и септакордом;
  - 2.Једна етида;
  - 3.Једна народна песма или игра;
  - 4.Један комад уз клавирску пратњу;
  - 5.Једна велика форма
- Испитни програм се изводи напамет.

VI разред (2 часа недељно, 70 часова годишње)

Оперативни задаци

- Даљи рад на развоју технике
- Вежбе за промену позиције
- Неговање музичке форме, изражајности и музичке индивидуалности.

Лествице: Све дурске и молске у целокупном опсегу инструмента са трозвучима, Д7 и Ум7.

Техничке вежбе: Двадесет вежби

Етиде: Шест етида

Народне песме и игре

- Шест комада

Велике форме: Један велика форма

Литература

Велике форме

- Ридинг: Кончертино а-мол, оп.21.
- Бермел: Кончертино Ге-дур, оп.1.
- Хубер: Кончертино Еф-дур, оп.7.
- Сајц: Кончертино бр.5 и бр.2.

Обавезни минимум програма

- све предвиђене лествице;
- 10 техничких вежби;
- 3 етиде;
- 4 народне песме и игре;
- 3 комада уз клавирску пратњу;
- 1 велика форма.

Јавни наступи: обавезна 2 јавна наступа током школске године.

Испитни програм

1. Једна лествица у целокупном опсегу инструмента са трозвучима, Д7 и Ум7;
2. Једна етида;
3. Једна народна песма или игра;
4. Један комад уз клавирску пратњу;
5. Једна велика форма

Испитни програм се изводи напамет.

Литература

- Шрадик:Вежбе за виолину ,1-15 (прилагодити штиму инструмента)
- Л.Малагурски:Школа за тамбуру бисерницу
- Л.Чуњин:Школа свирања на домри
- А.Александров:Школа свирања на домри
- Б.Стојановић:Тамбурашки буквар
- Тамбурашке игре
- Г.Суботин:Школа свирања на уметничкој тамбури
- Д.Марковић:Мали комади за виолину и клавир I,II и III свеска
- Фортунатов:Збирке етида за виолину I и II свеска
- Фортунатов:Хрестоматија за виолину и клавир I и II књига
- Гарлицки и Родионов:Млади виолиниста I и II књига
- Сузуки:Школа за виолину
- Златне степенице I и II књига

Велике форме

- Хендл:Варијације
- П.Николич:Кончертино Ге-дур
- Макс:Кончертино фачиле
- Бетовен:Сонатине
- О.Ридинг:Концерт ха-мол
- Ф.Килер:Кончертино Ге-дур,Де-дур
- А.Комаровски.Кончертино Ге-дур

ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

У оквиру програма за основну школу тамбуре, у првом циклусу најважније је ученика заинтересовати за инструмент и омогућити му правилном поставком тела и руку да брже напредује и стекне почетну вештину свирања лакших и краћих музичких целина. Индивидуалан рад у сваком погледу представља погодност у смислу прилагођеног програма и приступа сваком ученику појединачно.

У првом циклусу треба инсистирати кроз одговарајућу литературу на решавању техничких проблема, правилном држању инструмента и стварању здравог тона. У другом циклусу, упоредо са техником, треба радити на одговарајућој интерпретацији дела поготово што програм обухвата и народну и уметничку музику. Важан елемент у савлађивању програма је рад у оркестру где се на практичан начин развија смисао за колективно музицирање.

Стручно веће инструмента Тамбура: Милош Аврамовић, наставник тамбуре

Стручно веће трзачког одсека чине:

- Стеван Радивојевић, наставник гитаре и председник Стручног већа,
- Милош Миливојевић, наставник гитаре,
- Милош Аврамовић, наставник тамбуре

6.4. ДУВАЧКИ ИНСТРУМЕНТИ

6.4.1. КЛАРИНЕТ

Циљ учења предмета Кларинет је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања.

Назив предмета	КЛАРИНЕТ
Разред	ПРВИ, Први циклус
Годишњи фонд часова	70 часова
ИСХОДИ	<ul style="list-style-type: none"> - опише својим речима карактеристике кларинета и начин добијања тона; - правилно стоји и држи кларинет; - држи правилно амбажуру и обе руке, правилно дише; - изражајно пева а потом самостално или уз пратњу наставника свира кратке и лаке песмице по слуху; - изводи правилно техничке вежбе за квалитет тона, стакато, интонацију и покретљивост уз помоћ наставника; - примени основне елементе нотне писмености у свирању и чита нотни текст у виолинском кључу; - препозна основне ознаке за темпо, динамику, понављање..; - примени различита музичка изражајна средства у зависности од карактера музичког примера уз помоћ наставника; - свира кратке композиције напамет, соло и уз пратњу клавира; - учествује на јавним наступима у школи и ван ње; - испољи самопоуздање у току јавног наступа; - поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике.
Област /тема	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ
САДРЖАЈИ	<ul style="list-style-type: none"> - Карактеристике инструмента. - Поставка правилног дусања и вежбе дусања. - Начин добијања тона. - Поставка леве и десне руке. - Поставка амбажуре.
Техника десне руке	<ul style="list-style-type: none"> - правилно постављање позиције прстију на рупама и клапнама; - правилно постављање палца за ослањање инструмента; - правилно позиционирање шаке.

Техника леве руке	<ul style="list-style-type: none"> - правилно постављање позиције прстију на рупама и клапнама; - правилно позиционирање шаке. - Стакато техника: правилно ударање врхом језика у трску. - Вежбе за развој моторике прстију леве руке.
СКАЛЕ И ТРОЗВУЦИ	Це, Ге, Де, Бе и Еф-дур, а, е, де, ха и ге мол у две октаве.
ЛИТЕРАТУРА	<ul style="list-style-type: none"> - Бруно Брун : Школа за кларинет број 1 - Радивој Лазих : Учим кларинет број 1 - и остала литература сличне тежине по избору наставника
ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА	<ul style="list-style-type: none"> - дурске и молске скале до једног предзнака - 20 етида - 2 комада уз клавирску пратњу
ЈАВНИ НАСТУПИ	- обавезна су два јавна наступа током школске године.
ПРОГРАМ СМОТРЕ	<ul style="list-style-type: none"> – Једна дурска, једна молска скала са тоничним трозвуком – 2 етиде – Један комад уз пратњу клавира (изводи се напамет)

II разред (2 часа недељно, 70 часова годишње)

Оперативни задаци

- Вежбање дугих тонова и интервала од е мало до це3.
- Упознавање са шеснаестинама.
- Упознавање и рад са ритмичким фигурама: триолом и синкопом.

Лествице:

- Дурске и молске лествице до 3 предзнака са тоничним трозвуком.

Етиде

- Бруно Брун: Школа за кларинет, (Просвета БГ) друга половина I свеске и/или нека друга школа адекватне тежине.

Комади из збирки

- Бруно Брун: Избор малих комада (Просвета БГ)
- Храшовец: Млади кларинетист, II свеска
- Музика за кларинет (Музика, Будимпешта, 3. 6851) и/или други комади адекватне тежине.

Обавезни минимум програма

- Четири дурске и две молске лествице;
- 20 етида;
- Две композиције по слободном избору.

Јавни наступи

- Обавезна 2 јавна наступа током школске године.

Литература

- Бруно Брун:Школа за кларинет, I свеска
- Радивоје Лазић:Учим кларинет I и II део свеске
- Бруно Брун:Мали комади
- Р.Лазић и В.Перичић:Распевани кларинет I, ВВВедри дани у музичкој школи, Лаки кларинетски дуети I
- Милош Герић:Избор малих комада
- Мали комади,(Шот,4715)
- Музика за кларинет(Музика Будимпешта,3.6851)
- Страна литература адекватне тежине по избору наставника.

Испитни програм

- 1.Једна дурска и једна молска лествица са тоничним трозвуком,напамет;
2. Две етиде различитог карактера;
3. Комад уз пратњу клавира,напамет.

6.4.2. САКСОФОН

Циљ учења предмета Саксофон је да код ученика развије интересовање и љубав према инструменту и музици кроз индивидуално музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за самосталан јавни наступ и наставак уметничког школовања.

Назив предмета	САКСОФОН
Разред	ПРВИ, Први циклус
Годишњи фонд часова	70 часова
ИСХОДИ	<ul style="list-style-type: none"> - опише својим речима карактеристике саксофона; - представи историјски развој инструмента и исприча неку занимљивост везану за инструмент; - правилно држи инструмент; - самостално намести трску на усник; - правилно држи амбажуру и објасни важност амбажуре и њену поставку; - опише својим речима вежбице дисања и шта се постиже сваком од тих вежбица; - правилно изводи косто доминално дисање и објасни шта је то; - изводи стакато и легато;

	<ul style="list-style-type: none"> - примени основне елементе нотне писмености у свирању и чита нотни текст у виолинском кључу; - самостално свира кратке композиције напамет, соло и уз пратњу клавира; - комуницира са корепетитором кроз музику; - учествује на јавним наступима у школи и ван ње; - испољи самопоуздање у току јавног наступа; - објасни важност одржавања инструмента; - поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике; - користи предности дигитализације у слушању и извођењу музике.
Област /тема	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ
САДРЖАЈИ	<ul style="list-style-type: none"> - Историјат, карактеристике, делови и могућности саксофона. - Вежбе дисања. - Правилно намештање трске на усник. - Поставка амбажуре. - Свирање само на лули и уснику. - Правилно држање саксофона и поставка прстију. - Одржавање инструмента. - Врсте артикулација (стакато и легато). - Тонске вежбе (издржавање тонова). - Елементи музичке писмености (целе ноте, половине, четвртине и осмине). - Тонски опсег: Е 1 до А 3 (за напредне до Ц3). - Музички бонтон.
СКАЛЕ И ТРОЗВУЦИ	Дурске и молске лествице до једног предзнака са тоничним трозвуком (е,а,Ф,Г)
ЛИТЕРАТУРА	<ul style="list-style-type: none"> - Етиде - Јан Бан Бекум (холандска школа): Школа за почетнике (прво издање) - Клод Делангл (француска школа): Методе за почетнике са ЦД-ом - Перени (мађарска школа): АБЦ Саксофон, прва свеска - Мишел Рикијер: Мени не мањка даха - Л. Петерсон: Прва књига <p>Комади из збирки</p> <ul style="list-style-type: none"> - Клод Делангл: Све композиције из књиге Методе за почетнике - Перени: Све композиције из горе наведене литературе <p>Композиције или транскрипције за саксофон по избору наставника</p>
ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ	Две лествице, 15 етида, две композиције по слободном избору

ПРОГРАМА	
ЈАВНИ НАСТУПИ	Два обавезна јавна наступа у току године на којима се композиције не морају изводити напамет
ПРОГРАМ СМОТРЕ	<ul style="list-style-type: none"> – Програм смотри – Једна композиција уз пратњу клавира напамет

ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА (Кларинет, Саксофон)

У настави дувачких инструмената у првом циклусу посебну пажњу треба усмерити на обликовање тона, његову правилну поставку кроз упознавање са основама технике дисања и правилну импостацију усника, трске или писка (у зависности од инструмента). . Од самог почетка, у оквиру регистра који омогућава најлакшу емисију тона, потребно је применити све елементе који се односе на правилно узимање ваздуха и његово рационално коришћење кроз одговарајуће обликовање усана. Већ од првих корака изузетно је важно развијати љубав код ученика за заједничко музицирање.

У току другог циклуса треба обрадити све тоналитете, дурске и молске, са тоничним трозвуком. Посебну пажњу треба усмерити на свирање вежби у различитим артикулацијама. скале свирати напамет, увек у одређеном ритму од почетка до краја, у истом темпу, без убрзавања и успоравања.

У раду увек треба до краја инсистирати на потпуном овладавању сваког техничког и тонског захтева који је задат у нотном тексту. Код ученика, треба неговати уредност у вежбању, поштовање сваке ноте и ознаке у нотном тексту које се односе на темпо, динамичко и агогичко нијансирање. У оквиру свих елемената који чине наставни процес (тонске и техничке вежбе, лествице, етиде и комади за извођење уз пратњу клавира), неопходно је пажњу ученика усмеравати на интонацију и чисто свирање које може омогућити само правилна поставка инструмената и правилна примена технике дисања. Изузетно је важно радити на стицању искуства свирањем у камерним ансамблима или оркестру.

Стручно веће дувачког одсека чине:

1. Лазар Кондић, наставник кларинета и председник Стручног већа
2. Стефан Миловић, наставник кларинета и саксофона

6.5. ТЕОРЕТСКИ ПРЕДМЕТИ

6.5.1. СОЛФЕЂО

ЦИЉ учења предмета Солфеђо је да код ученика развију знања и вештине које подразумевају музичко описмењавање и развој музикалности, креативности, моторичке осетљивости и осећаја за лепо, у циљу ефикаснијег разумевања нотног текста у свим његовим аспектима, што доприноси успешној корелацији са наставом инструмента.

Назив предмета	СОЛФЕЂО (шестогодишње школовање)
Разред	ПРВИ, Први циклус
Годишњи фонд часова	70 часова
ИСХОДИ	<ul style="list-style-type: none"> - слуша дечије и народне песме и примере из литературе уз покрете; - изрази доживљај музике коју слуша цртањем; - препозна елементе музичке писмености кроз једноставне примере за слушање; - пева по слуху и солмизацијом песмице у С, G, F дуру; - звучно препозна карактер дура; - пева и препозна лествично и терцно кретање, скок у тонику, доминанту и вођицу и тонични трозвук у С, G, F-дуру; - чује и именује главне ступњеве; - пева по слуху и препозна мол; - опише својим речима доживљај музике различитог жанра и карактера; - пише и чита ноте солмизацијом и музичком абецедом у виолинском и бас кључу; - изводи и записује нотне вредности и одговарајуће паузе; - препозна и примени предзнаке: повисилицу и снизилицу у мелодијском примеру; - објасни својим речима појмове: такт, тактица, завршна тактица, предтакт и узмах; - објасни својим речима лествичне појмове; - примени музичке ознаке за понављање, динамику и темпо; - примени најчешће начине извођења у музичким примерима (повезано и кратко); - опажа и пева тонове и мотиве; - препозна и запише ритам у мелодијском примеру; - запише појединачне тонове, групе тонова и мотиве; - мења и допуњава мелодију и ритам научених песмица; - смишља мелодију на текст бројалице или дечије песмице; - пажљиво слуша и коментарише извођење музике друга-

	<p>другарице;</p> <ul style="list-style-type: none"> - препозна и изведе четвртинске тактове; - изведе бројалице, пева песме по слуху и песме различитих жанрова; - изводи ритам на различите начине; - одржи ритмички пулс; - равномерно чита ноте у виолинском и бас кључу; - визуелно сагледава и изводи као целину: синкопу, пунктирану и обрнуто пунктирану ритмичку фигуру на два откуцаја; - изводи ритам уз покрет; - препознаје и изводи знаке за продужавање трајања тона; - чита ритам солмизацијом.
Област /тема	СЛУШАЊЕ МУЗИКЕ
САДРЖАЈИ	<ul style="list-style-type: none"> - Слушање музике уз покрет. - Слушање музике уз цртање. - Слушање одабране музичке литературе различитих жанрова.
Област /тема	МЕЛОДИКА
САДРЖАЈИ	<ul style="list-style-type: none"> - Песмице и мелодијски примери примерени инструменталној литератури за први разред кроз С, G, F дур (певање). - Звучна слика дурског тонског рода. - Именовање и интонирање лествичног и терцног кретања, скокова у: тонику, доминанту, вођицу и тонични трозвук. - Функције главних ступњева. - Песмице у молским тоналитетима (певање). - Развој музикалности.
Област /тема	МУЗИЧКА ПИСМЕНОСТ
САДРЖАЈИ	<ul style="list-style-type: none"> - Нотни систем: од велике октаве до треће октаве у зависности од врсте инструмента. - Нотне вредности и одговарајуће паузе: цела, половина, половина с тачком, четвртина и осмина. - Хроматски знаци: повисилице и снизилице. - Појмови: такт, тактица, завршна тактица, предтакт, узмах. - Именовање нота солмизацијом и музичком абecedом. - Лествични појмови : лествица, тетраход, степен, полустепен, ступњеви. - Музичке ознаке: понављање, prima i seconda volta, D.C.al fine, корона. - Основне ознаке за динамику (forte, piano, mezzoforte, mezzopiano, crescendo i decrescendo). - Основне ознаке за темпо (andante, moderato, allegro, vivo). - Основне ознаке за артикулацију (legato, staccato).

Област /тема	ОПАЖАЊЕ, ИНТОНИРАЊЕ, ДИКТАТИ
САДРЖАЈИ	<ul style="list-style-type: none"> - Опажање и интонирање тонова и мотива у тоналитету. - Записивање појединачних тонова, групе тонова и мотива. - Записивање ритмичке окоснице.
Област /тема	МУЗИЧКО СТВАРАЛАШТВО
САДРЖАЈИ	<ul style="list-style-type: none"> - Мелодијске и ритмичке импровизације у складу са пређеним градивом. - Импровизација мелодије на текст бројалице или дечије песмице.
Област /тема	МУЗИЧКИ БОНТОН
САДРЖАЈИ	<ul style="list-style-type: none"> - Слушање и уважавање извођача
Област /тема	РИТАМ
САДРЖАЈИ	<ul style="list-style-type: none"> - Врсте такта: 2/4, 3/4, 4/4. - Препознавање ритма у примерима. - Начини извођења ритма (куцање или тактирање или мануелна техника). - Четвртина као јединица бројања. - Равномерно читање. - Ритмичке фигуре: синкопа, пунктирана и обрнуто пунктирана на две јединице бројања. - Покрет у функцији ритма. - Знаци за продужавање трајања тона: тачка, лук, корона. - Ритмичко читање.
ЛИТЕРАТУРА	<ul style="list-style-type: none"> - В. Цветковић и Ј. Михаљица: Солфеђо за први разред шестогодишње основне музичке школе, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд
ЈАВНИ НАСТУПИ	<ul style="list-style-type: none"> - Јавни час - извођење научених песмица које обухватају програм првог разреда
ПРОГРАМ СМОТРЕ	<ol style="list-style-type: none"> 1. Равномерно и ритмичко читање нота. 2. Мелодијски пример у пређеним тоналитетима уз анализу (садржаји I разреда).

II разред (2 часа недељно, 70 часова годишње)

Оперативни задаци

1. Мелодика

- Обнављање: утврђивање пређених тоналитета, Це, Ге и Еф-дур, примери из литературе и песме са текстом.
- Поставка: а, де и е-мола преко примера из литературе. Тумачење све три врсте мола уз утврђивање скокова у све ступњеве.
- Транспоноване мотива и песама у обрађеним тоналитетима.

- Припрема: Де-дур – Мелодијски примери са мутацијом из истоименог мола, илустративни примери из литературе.
- Примери из литературе (градиво за II разред) и композиције са клавирском пратњом.
- Певање двогласа бордунског типа и у паралелном кретању.

2. Ритам

- Метричке врсте и ритмичке фигуре: јединица бројања четвртина, осмина и четвртина са тачком.
- Нови тактови $2/8$, $3/8$, $4/8$ и $2/2$ – само дводелна подела јединице бројања
- Даља обрада четвороделне поделе (ритмичка јединица – четвртина) и обнављање основних фигура (ритмичка јединица осмина), примена лукова, пауза, узмаха и предтакта.
- Пунктирана и обрнуто пунктирана фигура на ритмичкој јединици.
- Начин извођења: равномерно и ритмичко читање, мануелна репродукција ритма, читање одговарајућих инсерата из инструменталне литературе.

3. Опажање, Интонирање, Диктати

- Опажање и интонирање тонова и мотива у обновљеним и новим тоналитетима.
- Рад са табулатором.
- Опажање и интонирање дурског и молског квинтакорда – интонирање свих дурских и молских квинтакорада на основним тоновима.
- Опажање и интонирање мале и велике терце и чисте квинте са тенденцијом везивања за тоналитет.
- Опажање дурског, молског и хармонског тетракорда и њихово интонирање.
- Препознавање ритмичких и мелодијских мотива (према градиву).
- Записивање лакших мелодијских и ритмичких диктата.
- Опажање метра песама са текстом и у примерима из литературе.

4. Теорија музике

- Утврђивање градива из I разреда усменим и писменим вежбама - интервали, тетракорди и лествице.
- Врсте интервала до квинте, дурски и молски квинтакорд на основним тоновима.
- Принцип изградње дурских и молских лествица.
- Доминантни тетракорд у молу, усмене и писмене вежбе.
- Проширивање знања из музичке терминологије и увођење једноставних дефиниција.

Две смотре:

I смотра - на крају првог полугодишта

II смотра - на крају школске године.

III разред (2 часа недељно, 70 часова годишње)

Оперативни задаци

1. Мелодика

- Обновљање: утврђивање обрађених тоналитета и скокова у тонове доминанте и субдоминанте, вођицу, терцу тонике и II ступањ кроз инструктивне вежбе и примере из литературе.
- Композиције са клавирском пратњом, певање двогласа.
- Обрада: Бе-дур, ге-мол, Де-дур, ха-мол и А-дур лествице.
- Припрема: це-мол, Е-дур, еф-мол. Певање лествица, каденце, мелодијских мотива и једноставних примера у дуру и истоименом молу (Ге-дур и ге-мол, Це-дур и це-мол, Де-дур и де-мол и А-дур и а-мол).
- Илустративни примери из литературе.
- Техничке вежбе: певање хроматских скретница и пролазница уз хармонизацију наставника.
- Транспоноване мотива кроз све пређене тоналитете. (Видети методско упутство).

2. Ритам

- Метричке врсте и ритмичке фигуре: 6/8 – све основне комбинације и примена лукова и пауза (без поделе тродела). Информативно поређење 2/4 са 6/8.
- Обновљање и проширивање знања из дводелне и четвороделне поделе синкопа на две и на једној јединици, четвороделна подела осмине и половине као ритмичке јединице.
- Триола
- Утврђивање пунктираног ритма.
- Равномерно и ритмичко читање: равномерно повећање брзине читања уз обележен темпо.
- Мануелна репродукција.
- Умерен и умерено брзи темпо.
- Ритмичко читање инсерата из одговарајуће инструменталне литературе.

3. Опажање, Интонирање, Диктати

- Опажање и интонирање тонова и мотива из мелодике.
- Препознавање и записивање ритмичких мотива, одређивање метра и записивање ритмичке окоснице.
- Мелодијско-ритмички диктат једноставне фактуре по двотактима.
- Интонирање доминантног и умањеног септакорда у обрађеним тоналитетима са разрешењем у тонику.

4. Теорија музике

- Дурске лествице до четири предзнака, а молске до два и це-мол.
- Квинтакорди на главним ступњевима у обрађеним тоналитетима. Интервали - имена, врсте, звучност до квинте. Утврђивање дурских и молских квинтакорда на свим основним тоновима.
- Доминантни и умањени септакорд у обрађеним лествицама.

Смотра (децембар - на крају првог полугодишта) - из пређеног градива;

Испитни програм – на крају школске године:

1. Писмени део: мелодијски диктат у дурским тоналитетима до два предзнака;
2. Тест из теорије: лествице, тетрахорди, имена и врста интервала, дурски и молски квинтакорд, доминантни и умањени септакорд.
3. Усмени део:
  - мелодијска вежба (тоналитети пређени у I, II и III разреду);
  - парлато- виолински и бас кључ. Пређено градиво из I, II и III разреда.

II циклус (IV, V и VI разред) IV разред (2 часа недељно, 70 часова годишње)

Оперативни задаци

1. Мелодика

- Обнављање: тоналитети из претходних разреда са применом скокова, лаганих и брзих темпа, дужих музичких фраза.
- Вишегласни примери, композиције са клавирском пратњом и из литературе.
- Импровизација.
- Обрада: фис-мол, Ес-дур, це-мол, Е-дур, цис-мол, Ас-дур и еф-мол уз примену инструктивних вежби и примера из литературе.
- Обрада хроматских скретница и пролазница, тонално стабилне алтерације

2. Ритам

- Утврђивање градива трећег разреда кроз парлато и диктат.
- Нове мере и фигуре: 6/8 са простом деобом тродела, 6/4 без деобе.
- Синкопирани ритам у врстама парне дистрибуције.
- Двоструко пунктирана и обрнуто пунктирана фигура на две ритмичке јединице.
- Сукобљавање триоле и пунктираних фигура на јединици бројања.
- Поставка триоле на половини ритмичке јединице.
- Равномерно читање у два система и у једном са променама кључа.
- Ритмичко читање етида и примера из литературе са применом свих темпа.

3. Опажање, Интонирање, Диктати

- Опажање и интонирање лествичних тонова и мотива из мелодике и њихово записивање.
- Опажање доминантног септакорда и умањеног.
- Опажање и интонирање консонантних квинтакорада и њихових обртаја као и опажање и интонирање штимова.
- Ритмички и мелодијски диктат у оквиру градива.

4. Теорија музике

- Утврђивање обртаја интервала до октаве.
- Обрада молских лествица до четири предзнака.
- Поставка лествичних квинтакорада у природном, хармонском и мелодијском молу.
- Утврђивање лествичних квинтакорада у дурској лествици.
- Мали дурски септакорд на доминанти у дуру и молу, а умањени септакорд у молу са разрешањем све у обрађеним тоналитетима.

Две смотре:

I смотра - на крају првог полугодишта

II смотра - на крају школске године.

V разред (2 часа недељно, 70 часова годишње)

Оперативни задаци

1. Мелодика

- Обнављање: утврђивање тоналитета од два до четири предзнака, мелодијске вежбе и примери из литературе.
- Вишегласно певање и композиције са клавирском пратњом.
- Информативно: модулације у доминантне дурске тоналитете и паралелни мол, почетни тоналитет са једним предзнаком: Це-Ге-Це-дур, Еф-Це-Еф-дур, а-це-а-мол.
- Нове лествице: Ха-дур,гис-мол, Дес-дур и бе-мол.
- Певање мелодијских примера у дуру и истоименом молу (мутација).
- Алтерације у тоналитетима до три предзнака.
- Певање народних песама са текстом у основним мерама и народним ритмовима.
- Рад са табулатором приликом поставке нових тоналитета.

2. Ритам

- Метричке врсте и ритмичке фигуре: сложенија подела тродела у тактовима 6/8 и 9/8 са луковима и паузама.
- Пунктиране фигуре троделних ритмова (сићилијана и тирана). Упоређивање 6/4 са 3/2.

- Утврђивање триоле, узмаха и предтакта.
- Народни ритам 5/8, 7/8 и 9/8 са једним троделом.
- Равномерно и ритмичко читање.
- Мануелна репродукција приликом обраде нових ритмичких врста и фигура.

3. Опажање, Интонирање, Диктати

- Опажање појединачних тонова мотива и штимова у свим тоналитетима.
- Опажање и интонирање умањеног и прекомерног квинтакорда са разрешењем и везивањем за тоналитет.
- Опажање интонирање прекомерне и умањене квинте са разрешењем.
- Интонирање доминантног септакорда и умањеног септакорда.
- Ритмички и мелодијски диктати из градива ритма мелодике.
- Све лествице и лествични квинтакорди.
- Каденце дура и све врсте мола.
- Поставка мол-дура.

4. Теорија музике

- Утврђивање и проширивање знања обртај консонантних квинтакорада, а поставка умањеног и прекомерног квинтакорда.
- Доминантни септакорд и обртаји.
- Термини и орнаментика.

Две смотре:

I смотра - на крају првог полугодишта

II смотра - на крају школске године.

VI разред (2 часа недељно, 70 часова годишње)

Оперативни задаци

1. Мелодика

- Обнављање и утврђивање обрађених тоналитета.
- Обрада: Фис-дур, Гес-дур и ес-мол.
- Певање лествичних квинтакорда, штимова и каденци свих тоналитета до седам предзнака.
- Хроматске скретнице и пролазнице, мутације у мелодијским примерима (дијатонска модулација и даље информативно).
- Вишегласни примери и канони, композиције са клавирском пратњом.
- Певање српских народних песама.

2. Ритам

- Ритмичко читање етида инструменталног типа из градива VI разреда.
- Примена промене кључа или два система.
- Мануелно извођење ритма поставка дуоле.

- Ново градиво: народни ритмови 8/8 уз обнављање 5/8, 7/8 и 9/8 (упознавање са народним ритмовима 10/8, 11/8, 12/8).
- Супротстављање 5/4 са 6/4 и 2/2 у умереном лаганом темпу.

3. Опажање, Интонирање, Диктат

- Опажање и интонирање комплетног обрађеног градива од првог разреда.
- Опажање и интонирање умањеног квинтакорда са обртајима.
- Опажање и интонирање малог дурског септакорда са обртајима и умањеног септакорда са разрешењем.
- Опажање и интонирање повезати за тоналитет.
- Ритмички и мелодијски диктат.

Смотра:

(децембар - на крају првог полугодишта) - из пређеног градива;

Испитни програм - на крају школске године:

1. Писмени део: мелодијски диктат у тоналитетима до четири предзнака;

2. Усмени део:

- мелодијска вежба - тоналитети до четири предзнака (скретнице, пролазнице и мутација);
- парлато- промена кључа, виолински и бас, са свим ритмичким фигурама.

Предлог литературе за оба циклуса образовања:

- В. Цветковић и Ј. Михаљица: *Солфеђо за први разред шестогодишње основне музичке школе*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд.
- В. Цветковић и Ј. Михаљица: *Солфеђо за други разред шестогодишње основне музичке школе*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд.
- А. Јовић - Милетић и З. Николић: *Солфеђо за трећи разред шестогодишње основне музичке школе*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд.
- А. Јовић - Милетић, Г. Стојановић и З. Николић: *Солфеђо за четврти разред шестогодишње основне музичке школе*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд.
- В. Цветковић и Ј. Михаљица: *Солфеђо за шести разред шестогодишње основне музичке школе*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд.
- З. М. Васиљевић: *Солфеђо - ритам, I - VI*, Нота, Књажевац.
- Б. Поповић: *Солфеђо I - VI*, Удружење музичких и балетских педагога Србије
- *Solfège des solfeges*: Примери француских аутора
- Ноел-Галон: *Ритмичке етуде и диктати*
- Ладухин: *Мелодијски диктати* (једногласни, двогласни и трогласни)
- Радни материјал састављен од примера из уџбеника Б.Поповића, Цветковић-Михаљица, Б.Ивковић-Петронић.
- Радни материјал: *Примери са пријемних испита за упис у средњу музичку школу*, ЗМБШС, Београд

ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Солфеђо се састоји из неколико области - тема: слушање музике, мелодика, опажање - интонирање - диктати, музичко стваралаштво, ритам, теорија музике и музички бонтон.

Наведене области су међусобно повезане иако се посебно савладавају и чине нераскидиву, свеобухватну целину. Савладавање нових садржаја темељи се на савладаном градиву из претходних разреда. Такмичења нису циљ предмета солфеђо него развијање љубави према музици и освешћивање и примењивање стечених знања на настави инструмента.

Слушање музике

Активним слушањем музике ученици анализирају музику, опажају елементе и облике уметничког дела, разликују извођаче и извођачке саставе. Сусрет с уметничким делом на тај начин буди јединствен доживљај који проширује емотивну спознају.

Упознајући музику различитих врста, стилова и жанрова, ученик развија слушне вештине потребне за разумевање музичке уметности и уметности уопште.

Слушањем ученик препознаје музички облик - сличност и различитост делова у композицији.

Утемељен став о музици изграђује се подстицањем критичког мишљења, разговором и дискусијом. Такав приступ знатно утиче на емоционални, интелектуални и естетски развој ученика. Преношењем мисли, осећања и ставова обликују се креативне особине и музичке способности. Слушањем музике подстиче се развој музичког укуса и потребе за музиком. На тај начин негује се квалитетна музичка публика.

Мелодика

Мелодика је област којом се развија и унапређује способност вокалног и инструменталног репродуковања мелодијско-ритмичког садржаја на основу музичког слуха. Изражајно и разговетно певање води ка развоју музикалности и ширењу опсега гласа, као и раду на чистој интонацији кроз разне музичке моделе, вокализе, допуњалке, мелодијске примере. Певају се мелодијски мотиви, песме са текстом и примери из литературе, мелодије различитих жанрова, ауторске и народне композиције, као и композиције различитих националности.

Посебну пажњу потребно је обратити на развој музикалности изражајним извођењем примера поштујући ознаке за темпо и карактер, артикулацију, динамику, агогику и фразирање. Примери се обрађују по слуху, у почетним разредима, или из нотног текста, наравно, уз помоћ наставника, и певањем солмизационим слоговима уз ритмичку пулсацију.

Припрема тоналитета, у почетним разредима, изводи се учењем песама по слуху, прво са текстом, а потом солмизацијом, опажањем тонова, сличних кретању мелодије у песми, приказивањем и теоријским тумачењем музичких појмова.

Поставка подразумева обнављање научених песама, утврђивње лествице абecedним изговором, певање тоничног трозвука и каденце, препознавање мотива, певање инструктивних вежби и лакших примера из литературе и савладавањем канона и двогласа. Обнављање тоналитета одвија се у оквиру опажања тонова а касније интервала и акорада из каденци, певањем тежих примера из литературе и двогласних примера. Тада се утврђују тежи скокови. Лествице са много предзнака савладавају се певањем лествица и каденци и илуструју примерима из литературе, дакле, само информативно. Активно музицирање је најбољи пут ка развоју музикалности и љубави према музици.

Опажање-интонирање-диктати

Опажање појединачних тонова основа је памћења звука сваког ступња у лествици, чиме се поставља функционалност ступњева. Потребно је почети са опажањем неколико тонова, најбоље три, тонови тоничног трозвука као најстабилнија функција, и то у једној до две октаве (мала и прва). Постепено се брзина свираних тонова повећава и шири обим, с тим да се идентификовани тонови певају солмизацијом када се изводе у гласовном регистру, а изговарају или записују када се примењује већи обим. Овоме треба додати препознавање интервала као два одвојено одсвирана тона као и препознавање два симултано одсвирана тона, која ученици прво препознају певањем, а потом утврђују који је интервал (у зависности од програма одређеног разреда).

Усмене диктате ученици изводе групно и појединачно. Певањем одслушаног мотива ученици развијају меморију, а она се даље усавршава техником рада на аутодиктату (записивање научене песме или певање мелодијског примера и његовог записивања, а потом брисања - прво делова, а затим и примера у целости).

Интонирање тонова, интервала и акорада треба што више везивати за тоналитет, односно лествицу која се тада обрађује у мелодици. Интонирање и опажање акорада, дакле, има за ослонац каденцу, као и однос трозвука на главним ступњевима.

Диктати као резултат постављених звучних представа су пожељни на сваком часу. Писмене диктате не могу да раде ученици који нису вежбали писање нота и преписивали вежбе из уџбеника и на тај начин савладали читко и брзо писање и правилну ортографију. Ритмички диктати и записивање појединачних тонских висина претходе свакој појави мелодијско-ритмичких диктата.

Музичко стваралаштво

У основи музичког стваралаштва лежи продуктивно музичко размишљање које се разликује од репродуктивног, наиме, оно не понавља готове узор, већ слободним комбиновањем ствара нове и логично осмишљене музичке садржаје.

Музичким стваралаштвом, ученици се у настави могу бавити мењањем мелодијских примера као и познатих песама, преобликовањем мелодије варирањем, експресивним обликовањем (променом динамике, артикулације и темпа) или креирањем песама и бројалица на задати текст чиме стварају нове једноставне,

јединствене креативне мелодије. Осим тога, ученици могу импровизовати и на различитим мелодијским инструментима или на удараљкама (Орфов инструментариј или ручно израђеним инструментима). Активности музичког стваралаштва могу се спроводити индивидуално или групно. Музичким стваралаштвом се подстиче слобода изражавања и обликовања идеја и осећања, развија креативност и инвентивност како ученика тако и наставника.

Дидактичко-музичке игре

Музичке игре идеално су средство спонтаног усвајања знања и вештина. Игра је детету најдража активност. Оно кроз њу осећа задовољство и стиче прва сазнања. У настави солфеђа користе се музичке игре, а оне доприносе свестраном развоју личности, развоју музичких, али и моторичких способности деце.

Развој савремених технологија

Развој савремених технологија подразумева употребу интернета, рачунара, смарт табли и одговарајућих апликација у свим видовима наставе, па и у настави солфеђа и теорије музике. У зависности од технолошког напретка школе, постојања модерне опреме у школи, могуће је чак и постојање мултимедијалних учионица.

Информационо комуникационе технологије имају за циљ да презентују, подуче, оспособе, заинтересују и мотивишу ученике и наставнике, како би удружени створили културу коришћења савремених технологија, у циљу постизања бољих резултата у савладавању градива и приближавања новим генерацијама ученика, којима је свет у којем живе дигитализован на сваком кораку.

Ритам

Ритам је изражен у садржајима програма кроз постављање ритмичких фигура и метричких врста. Ове поставке, као и у мелодици, прати коришћење одговарајућих примера песама са текстом или из литературе. Наставник својим извођењем поставља звучне представе (фигуре, врсте), а ученици уче примере као ритмичке моделе и користе их као трансфер у даљим ритмичким искуствима. Поставка се одвија на следећи начин: препознавањем мотива, извођењем кратких мелодијских мотива са новим градивом, мануелним извођењем ритма, правилним акцентовањем, испитивањем научног градива, самосталним извођењем нових задатака са сличним садржајем, записивањем ритмичке окоснице и читањем примера из вокалне и инструменталне литературе. На такмичењима би требало обратити пажњу да примери буду на нивоу инструменталних композиција како ритмичко извиђење не би само себи постало циљ.

Опажање врста такта континуирано прати рад на ритму кроз слушање музике, музичку пратњу наставника, извођење и кроз покрет.

Пре рада на ритмичком читању, али и касније, користи се читање у једнаком трајању исписаних нота, са или без обележене метричке врсте. Равномерним

читањем ученици савладавају континуирано праћење нотног текста са обележеним темпом, а тиме и технику читања литературе коју свирају, односно певају (без враћања код учињене грешке!). Код постављања четвороделне поделе са паузама на јединици бројања и лукова треба почети од најједноставнијих фигура које садрже примери из инструменталне литературе.

Домаћи задаци треба да садрже: преписивање нота, вежбе из ортографије, утврђивање научених ритмичких етида, вежбе равномерног читања, утврђивање добро научених примера уз поставку мелодике и ритма (песме са текстом и примери из литературе), евентуално, утврђивање оних мелодијских вежби које су обрађене на часу.

Посебно је потребно истаћи важност савладавања ритма и ритмичких фигура кроз покрет. Ученик изражава свој доживљај музике и прати покретом песме и композиције: тапшањем, лупкањем, пуцкетањем прстима, корачањем,...те при том опажа и усваја елементе ритма.

Теорија музике

Теорија музике у контексту наставе солфеђа представља усвајање знања која омогућавају разумевање нотног текста. Познавање лествица, интервала и акорада као других музичких појмова саставни су део ове области. Да би теорију музике остварили као саставни део музике, требало би је искључиво радити кроз озвучавање ради повезивања са звучним искуствима из праксе на инструменту и солфеђу.

Музичка писменост

Музичка писменост подразумева савладавање основних елемената и појмова у музици: нотног писма, кључева, нотних вредности, лествица, итд. Она се поставља на почетку као основа ради касније надоградње. Потребно је да ученик уме својим речима да објасни значење музичких појмова и дефиниција, тј. да учи с разумевањем.

Музички бонтон

Наставник је у обавези да васпитно делује на ученика упућујући га на правила понашања-музички бонтон, при слушању и извођењу музике. Потребно је да подстиче ученика да пажљиво слуша и коментарише извођење друга-другарице, као и музичког дела, али и да се адекватно понаша на концертима и јавним наступима.

6.5.2.ТЕОРИЈА МУЗИКЕ

ЦИЉ учења предмета Теорија музике је да ученици стичу знања која подразумевају музичко описмењавање и спознају елемената музике а све то ради ефикаснијег разумевања нотног текста у свим његовим аспектима, што доприноси успешној корелацији са наставом инструмента.

VI разред (1 час недељно, 35 часова годишње)

Оперативни задаци

- Појмови и дефиниције.
- Постављање и упоређивање лествица.
- Тоналитети.
- Обрада интервала.
- Постављање акорада.
- Многостраност тонова.
- Орнаменти.

Градиво

- Утврђивање појмова и термина обрађених у претходним разредима, њихово дефинисање и систематизација (линијски систем, кључеви, тон и његове особине, метар и метричке ознаке, односно врсте такта, интервал, акордтрозвук и четворозвук, тетрахорд, лествица, тоналитет).

Ново градиво: музичка фраза, фразирање, агогика, артикулација, динамика, темпо с одговарајућим италијанским називима.

Лествице:

- теоријско обнављање свих дијатонских лествица, упоређивање истоимених и паралелних тоналитета, упоређивањем лествица удаљених за хроматски полустепен (Де-дес, Це-цис) и енхармонских лествица (Дес-Цис, Гес-Фис, Бе-Аис).
- Поставка мол-дура.
- Лествични квинтакорди.
- Интервали: интервали до октаве и њихови обртаји.
- Сложени интервали.
- Хроматске промене интервала и њихова разрешења (умањени и прекомерни интервали).
- Карактеристични лествични интервали.

Трозвучи и четворозвучи:

- обнављање консонантних квинтакорада и њихових обртаја и поставка умањеног и прекомерног квинтакорда. Основни облик и обртаји МД7-везати у тоналитету за доминанту. Умањени, полуумањени и мали молскисептакорд на

одговарајућим ступњевима у тоналитету. Поставка септакорада у основној дурској и молској лествици.

- Многостраност тонова и дурског квинтакорда.
- Ортографија и орнаментика: вежбе правилног писања. Основни украси и фигуре.

Испитни програм:

1. Писмени део: интервали, лествице, акорди и ортографија.

2. Усмени део:

- интервали и акорди и њихови обртаји; многостраност тонова и дурског квинтакорда;
- познавање термина и дефиниција;
- познавање свих ознака које прате нотни текст.

Литература

- И. Дробни и З. М. Васиљевић: Теорија музике, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд.
- М. Тајчевић: *Основе теорије музике*
- Д. Деспић: *Теорија музике*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд.
- Радни материјал Б. Ђковић-Петронић

ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Теорија музике је посебан предмет у завршним разредима основног музичког образовања. Од првог до последњег разреда основног музичког образовања теорија музике прати сваку поставку и обраду методске јединице, како у мелодици и ритму, тако и у опажању, интонирању и диктатима.

У почетним разредима тежиште рада је на описмењавању ученика у оквиру домаћих задатака у виду преписивања примера из уџбеника и именовања исписаних нота и нотних записа, где је заправо циљ у овладавању нотним писмом у виолинском и бас кључу и савладавању нотних трајања и пауза као и врсте такта. Ова елементарна врста музичке писмености ће сужити као основно средство за даљу надоградњу знања из теорије музике.

Основне појмове наставник објашњава примерено узрасту ученика. Потребно је да ученици не уче напамет музичке: појмове, елементе и дефиниције, него да умеју својим речима да их објасне, покажу или одсвирају на инструменту. Сви музички елементи који се посебно и постепено савладавају, међусобно су повезани и чине нераскидиву, свеобухватну целину музике.

Теорија музике која је у чврстој вези са наставом солфеђа представља усвајање знања која кроз анализу омогућавају тумачење и дубље разумевање нотног текста и музике. Познавање лествица, интервала и акорада као других музичких појмова саставни су део ове области. Да би теорију музике остварили као саставни део музике, требало би је искључиво радити кроз озвучавање ради повезивања са

звучним искуствима из праксе на инструменту и солфеђу. Такав приступ теорији музике доприноси успешној корелацији са наставом инструмента.

Утврђивање и проверу знања из теорије музике треба спроводити усменим и писменим путем, на разнолик и интересантан начин кроз: квизове, укрштене речи, дидактичке игре, тестове ...

Развој савремених технологија

Развој савремених технологија подразумева употребу интернета, рачунара, смарт табли и одговарајућих апликација у свим видовима наставе, па и у настави солфеђа и теорије музике. У зависности од технолошког напретка школе, постојања модерне опреме у школи, могуће је чак и постојање мултимедијалних учионица.

Информационо комуникационе технологије имају за циљ да презентују, подуче, оспособе, заинтересују и мотивишу ученике и наставнике, како би удружени створили културу коришћења савремених технологија, у циљу постизања бољих резултата у савладавању градива и приближавања новим генерацијама ученика, којима је свет у којем живе дигитализован на сваком кораку.

Стручно веће одсека за теоретске предмете:

1. Ана Вујичић, наставница солфеђа и председник Стручног већа
2. Звездана Гладовић, наставница солфеђа
3. Стеван Гез, наставник солфеђа и теорије музике
4. Александра Шунтић, наставница теорије музике
5. Мирко Здјеларић, наставник солфеђа

6.6. ОРКЕСТАР, ХОР И КАМЕРНА МУЗИКА

Циљеви

- Анимирати и оспособити ученика за групно музицирање.
- Усагласити индивидуално извођење са потребама групног.
- Усагласити интонацију и артикулацију свих ученика у свим видовима групног музицирања.
- Развијати перцепцију слушања осталих чланова.
- Развијати жељу за успехом и радом у групном музицирању.

Задаци

- Оспособљавање за даље музицирање.
- Усаглашавање индивидуалног са групним музицирањем.
- Усаглашавање интонације и артикулације са осталим члановима у групном раду.
- Развијање интонације и артикулације у складу са осталим члановима у групном раду и слушање других.
- Оспособљавање за даљи рад и школовање у оквиру наставе групног музицирања.

Похађање наставе оркестра, хора и камерне музике обухвата други циклус школовања:

- Похађање наставе оркестра обавезно је за ученике IV, V, и VI разреда шестогодишњег основног музичког образовања и васпитања.
- Похађање наставе хора обавезно је за ученике IV, V, и VI разреда клавира, као и за оне ученике који нису укључени у рад оркестра или камерне музике.
- Похађање наставе камерне музике обавезно је за ученике IV, V, и VI разреда шестогодишњег основног музичког образовања и васпитања који нису укључени у рад оркестра или хора.

6.6.1. ХОР

Настава хора одвија се у две групе (до 50 ученика).

Ученици су подељени по врсти и опсегу гласова.

Свака група представља хомогену целину у области заједничког музицирања.

Програм рада са хором треба да садржи: вежбе дисања, вокализе за уједначавање боје гласова, певање канона, певање двогласних и трогласних композиција.

Циљ учења предмета Хор је да код ученика развије интересовање и љубав према заједничком музицирању и музици кроз музичко искуство којим се подстиче развијање осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за јавни наступ и наставак уметничког школовања.

Назив предмета	ХОР
Разред	ДРУГИ ЦИКЛУС (IV,V,VI)
Годишњи фонд часова	70/66 часова
ИСХОДИ	<ul style="list-style-type: none"> - користи знања из области теорије музике приликом читања и интерпретације музичког дела; - користи правилну и јасну дикцију и примењује правилан начин певања; - комуницира са члановима своје деонице и са осталим члановима ансамбла кроз музику; - прати диригента и пева усаглашено са осталим ученицима; - одговарајућим певањем покаже значај међусобног слушања у ансамблу; - интонира чисто у току извођења; - пренесе на публику сопствени емоционални доживљај кроз заједничко певање; - учествује на јавним наступима у школи и ван ње; - користи предности дигитализације у слушању и извођењу; - поштује договорена правила понашања у оквиру ансамбла.
Област /тема	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ
САДРЖАЈИ	<ul style="list-style-type: none"> - Хор и карактеристике певања у хору. - Правилан начин певања- држање тела и дисање. - Дикција- значај правилне и јасне дикције, изговарање брзалица и бројалица. - Хармонски слух – развој. - Комуникација са диригентом. - Интонација - значај чисте интонације и начини постизања. - Композиције различитог карактера. - Музички бонтон. - Слушање дела помоћу доступних носиоца звука. - Музички бонтон.
ЛИТЕРАТУРА	-
ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА	- једна народна песма, једна уметничка композиција, једна трогласна композиција
ЈАВНИ НАСТУПИ	- јавни часови у школи, концерти, различита домаћа и међународна такмичења, сарадња са локалном заједницом

6.6.2. ОРКЕСТАР

Настава оркестра одвија се у групама (од 10 до 30 ученика).

Настава оркестра може се одвијати у оквиру гудачког, дувачког и оркестра хармоника, у зависности од исказаног интересовања, достигнутог нивоа знања ученика и њихове бројности.

У школи се може формирати гудачки оркестар према могућностима. Уколико нема ученика који свирају виолу, могу их заменити ученици који свирају деоницу треће виолине. Рад са гудачима треба да обухвати усклађивање прстореда, потеза и положаја гудала.

Дувачки оркестар се може формирати самостално, уколико школа има довољан број ученика, или се може прикључити гудачком оркестру.

Рад са оркестром обухвата увежбавање деоница, ритмичко и интонативно усклађивање, фразирање и динамичку обраду.

Оркестар хармоника може се формирати самостално и обично се дели на четири деонице.

Ради бољег и бржег савладавања програма неопходно је да наставници инструмента на часовима главног предмета са ученицима прочитају и технички обраде деонице које се извиде на часовима оркестра.

Обавезни минимум програма представљају 3 краћа дела или једно дело у више ставова, по избору диригента.

Обавезни су јавни наступи оркестра у току школске године.

Циљ учења предмета Оркестар је да код ученика развије интересовање и љубав према музици и заједничком свирању, кроз музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за јавни наступ и наставак уметничког школовања.

Назив предмета	ОРКЕСТАР
Разред	ДРУГИ ЦИКЛУС (IV,V,VI)
Годишњи фонд часова	70/66 часова
ИСХОДИ	<ul style="list-style-type: none"> – користи знања из области теорије музике приликом читања и интерпретације музичког дела; – изведе одговарајуће технике свирања на инструменту; – прати диригента; – комуницира са члановима своје деонице и са осталим члановима оркестра кроз музику; – усагласи сопствено извођење са потребама групног; – свирањем покаже значај међусобног слушања у ансамблу; – пренесе на публику сопствени емоционални

	<p>доживљај кроз заједничко свирање;</p> <ul style="list-style-type: none"> - коригује интонацију у току свирања; - самостално вежба поштујући процедуру; - учествује на јавним наступима у школи и ван ње; - поштује договорена правила понашања у оквиру оркестра; - користи предности дигитализације у слушању и извођењу.
Област /тема	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ
САДРЖАЈИ	<ul style="list-style-type: none"> - Карактеристике свирања у оркестру. - Оркестар – врсте, карактеристике и организација (гудачки, хармоникашки, тамбурашки...). - Оркестарски звук - начин добијања. - Развој хармонског слуха. - Сарадња и комуникација на релацији диригент - вођа деонице - пар за пултом. - Носиоци звука – начин и значај коришћења. - Музички бонтон.
ЛИТЕРАТУРА	
ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА	3 краћа дела или једно дело у више ставова, по избору диригента.
ЈАВНИ НАСТУПИ	на јавним часовима у школи, наступи у оквиру локалне заједнице, концерт поводом Дана школе, различита такмичења.

6.6.3. КАМЕРНА МУЗИКА

Циљ учења предмета Камерне музике је да код ученика развије интересовање и љубав према камерном музицирању и музици кроз заједничко музичко искуство којим се подстиче развијање моторичке флексибилности и осетљивости, креативности, естетског сензибилитета, као и оспособљавање и мотивисање ученика за јавни наступ и наставак уметничког школовања.

Назив предмета	КАМЕРНА МУЗИКА
Разред	ДРУГИ ЦИКЛУС (IV, V, VI)
Годишњи фонд часова	70/66 часова
	<ul style="list-style-type: none"> - усагласи индивидуално свирање са групним свирањем; - усагласи интонацију са осталим члановима камерног састава; - усагласи артикулацију са осталим члановима камерног састава;

ИСХОДИ	<ul style="list-style-type: none"> - усагласи динамичке ознаке са осталим члановима састава; - дефинише своју улогу у камерном саставу и перципира улогу осталих чланова камерног састава; - примени различита музичка изражајна средства у зависности од карактера музичког примера уз помоћ наставника; - комуницира са осталим члановима камерног састава кроз музику; - учествује на јавним наступима у школи и ван ње; - испољи самопоуздање у току јавног наступа; - поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике; - покаже спремност за тимски рад; - користи самостално или уз помоћ одраслих, доступне носиоце звука; - поштује договорена правила понашања у оквиру ансамбла.
Област /тема	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ
САДРЖАЈИ	<ul style="list-style-type: none"> - Камерна музика – развој и врсте ансамбла. Специфичности свирања у камерном саставу. - Вежбе за интонацију и артикулацију. - Припремање ученика за јавне наступе. - Музички бонтон.
ЛИТЕРАТУРА	<ul style="list-style-type: none"> - Избор композиције за различите камерне саставе писане у оригиналу за одређени састав или транскрипције дела из музичке литературе које одговарају техничким и музичким способностима свих чланова камерног састава.
ОБАВЕЗНИ МИНИМУМ ПРОГРАМА	<ul style="list-style-type: none"> - три комада из различитих стилских епоха или различитог карактера
ЈАВНИ НАСТУПИ	<ul style="list-style-type: none"> - минимум један јавни наступ камерног ансамбла у току школске године

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

ОРКЕСТАР/ХОР/КАМЕРНА МУЗИКА

УВОДНИ ДЕО

Певање и свирање у оркестру, хору и камерном ансамблу је од непроцењиве важности јер развија не само музичке способности већ има функцију социјалне кохезије. Оно развија способност ученика да комуницирају са другима кроз међусобно слушање, извођење и стварање музике и да изражавају своје мисли и осећања кроз музику.

Образовни циљ ових предмета обухвата развијање музичког укуса, стваралачких способности, спонтаног изражавања, музичког слуха и ритма, развијање гласовних и инструменталних могућности и учвршћивање интонације, способност за фино нијансирање и изражајно извођење.

Васпитни циљ обухвата развијање осећања припадности колективу – тимски рад, развијање толеранције, дисциплине, поштовања различитости и правила понашања, развијање одговорности, стицање самопоуздања, савладавање треме и пружање помоћи у смислу вршњачког учења и сарадње.

Исходи представљају музичке, опажајне и сазнајне активности ученика, односно очекиване резултате у реализацији музичких садржаја. Упознавање разноврсних дела домаћих и страних аутора доприноси развоју опште културе, међусобном разумевању, уважавању и поштовању.

ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Оркестар, хор и камерна музика обухвата ученике четвртог, петог и шестог разреда шестогодишње школе и трећег и четвртог разреда четворогодишње школе. Изузетно, овим саставима могуће је прикључити и ученике трећег разреда шестогодишње школе, уколико ученик жели и може да прати наставни план и програм ради стицања искуства у групном певању или свирању. Овом ученику учешће у групном музицирању представља слободну активност која као таква не подлеже оцењивању.

Школа може у односу на своје капацитете у погледу заступљености инструменталних група и у односу на ученичке капацитете да формира гудачки, дувачки оркестар, оркестар хармоника, гитара, флаута, тамбура и сл.

Сви ученици који нису обухваћени радом оркестра у обавези су да похађају наставу хора.

Настава камерне музике се планира и реализује у оквиру Школског програма рада. Камерни састав има најмање три члана.

Ученици који имају посебна интересовања, капацитет и жељу могу бити истовремено обухваћени и радом оркестра/хора као и учешћем у раду камерног ансамбла.

Процес учења базира се на избору композиција које ће одговарати техничким и музичким способностима свих ученика, чак и када нису истог разреда и узраста, а подстицајне су и прихватљиве, како би се код ученика развила позитивна мотивација за рад. Ради бољег и бржег савладавања програма пожељно је да наставници солфеђа на својим часовима прочитају деонице које се изводе на настави хора, а наставници инструмента, на часовима главног предмета прочитају деонице које се изводе на настави оркестра.

Рад са оркестром обухвата: усклађивање прсторедра, штрихова, као и интонативно и ритмичко усклађивање, фразирање, динамичку обраду, уједначавање боје инструмената.

Рад са хором садржи: вежбе правилног седења, дисања, вокализе за уједначавање боје, увежбавање деоница, певање канона, певање једногласних, двогласних и трогласних композиција са пратњом и а капела. Такође, рад са хором обухвата интонативно и ритмичко усклађивање, фразирање и динамичку обраду. Важно је увек обратити пажњу на дикцију и разумевање садржаја.

Литературу за камерну музику чини избор композиција које су писане у оригиналу за одређени састав или транскрипције дела из музичке литературе које одговарају техничким и музичким способностима свих чланова камерног састава, нарочито ако су чланови ансамбла различитог узраста и разреда. Програм треба да буде занимљив, прихватљив и пријемчив ученицима, како би се подржала и развила љубав према овој врсти музике. У оквиру камерне музике наставник је у обавези да спреми: две композиције из периода барока или једно дело из периода преткласицизма, класицизма, романтизма и савремене музике, или три комада из различитих стилских епоха

Као што музика утиче на здравље (психолошки, социолошки, емоционални аспект) тако и свирање у оркестру/хору/камерном саставу у великој мери доприноси смањењу стреса и агресивности. Ученици који учествују у раду оркестра/хора/камерне показују боље резултате у учењу и социјалним вештинама.

У процесу рада врло је корисно преслушавање снимака сопствених наступа као и слушање различитих извођења на доступним носиоцима звука. На тај начин потребно је иницирати разговор са ученицима подстичући их на активно слушање, анализу као и сопствено критичко мишљење.

ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

На часовима оркестра/хора/камерне музике најбитније је развијање музичких способности и жеље за успехом и радом у групном музицирању. Критеријум у оцењивању је уложен труд ученика и лично напредовање сваког ученика у складу са његовим личним и музичким могућностима. У оквиру ових активности потребно је обезбедити пријатну атмосферу, а код ученика потенцирати осећање сигурности, подршке и задовољства заједничким успехом.

7. ПРОГРАМ НАСТАВЕ И УЧЕЊА ЗА ПРИПРЕМНИ РАЗРЕД

Припремним разредом су обухваћена деца млађег узраста.
Група предшколског узраста има до 15 ученика.

Назив предмета **СОЛФЕЂО - ПРИПРЕМНИ РАЗРЕД**

Циљ **Циљ** учења предмета Солфеђо у припремном разреду је да код ученика развије љубав према музици, слободу и способност да се изразе кроз музику, чиме се ствара квалитетна основа за даљи наставак бављења музиком.

Разред **Припремни**
Годишњи фонд **70 часова**
часова

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – изводи покрете док слуша дечије и народне песме и примере из литературе; – изрази доживљај музике коју слуша цртањем; – препозна елементе музичке писмености кроз једноставне примере за слушање; – препозна различите инструменте и извођачке саставе, и разлику између вокалне и инструменталне музике; 	СЛУШАЊЕ МУЗИКЕ	Слушање музике уз покрет. Слушање музике уз цртање. Елементи музичке писмености (препознавање кроз слушање). Музички Орфофв инструменти, хор, оркестар и ансамбли. Вокалана и инструментална музика. Дела различитих музичких жанрова примерени узрасту.
<ul style="list-style-type: none"> – наведе композиторе чију је музику имао прилике да слуша и заволи; – изведе бројалице, пева песме по слуху и песме различитих жанрова; – пева по слуху песмице 	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ МЕЛОДИКА, РИТАМ И МУЗИЧКА ПИСМЕНОСТ	Певање дечијих и народних песмица примереног садржаја и карактера, различитог тонског рода и песмица модела. Препознавање дурског и молског тонског рода. Развој музикалности.

<p>моделе;</p> <ul style="list-style-type: none"> – опише својим речима доживљај музике у дуру и молу; – опише својим речима доживљај музике различитог жанра и карактера; – пише ноте различитог трајања и кључеве уз помоћ наставника; – препозна и изводи песмице различитом динамиком (јако и тихо); – препозна и изводи песмице различитог темпа (споро и брзо); – изводи ритам уз покрет; – уочи разлику између дводела и тродела; – прати своје певање уз помоћ ритмичког инструмента; – пева и препозна задате тонове и мотиве неутралним слогом; – мења и допуњава мелодију и ритам научених песмица; – смишља мелодију на текст бројалице или дечије песмице; – прави музичке инструменте од различитих материјала; – пажљиво слуша и коментарише извођење музике друга-другарице. 		<p>Музичка графомоторика: писање нотних вредности у линијском систему, писање виолинског и бас кључа. Основне ознаке за динамику (<i>forte</i>, <i>piano</i>). Основне ознаке за темпо (спор и брз). Препознавање нотних трајања у примеру. Покрет у функцији ритма. Извођење ритмичке пратње-Орфов инструментаријум (бубњићи, звечке, ...) и ручно израђени инструменти. Опажање и интонирање тонова и мотива неутралним слогом. Записивање нотних трајања: четвртине и осмине. Транспоновање песмица по слуху.</p>
	<p>МУЗИЧКО СТВАРАЛАШТВО</p>	<p>Мелодијске и ритмичке импровизације. Импровизација мелодије на текст бројалице или дечије песмице. Ритмичка пратња дечијим музичким инструментима: звечке, фрулице, даире,...</p>
	<p>МУЗИЧКИ БОНТОН</p>	<p>Слушање и уважавање извођача.</p>
<p>ПРЕДЛОГ ЛИТЕРАТУРЕ:</p>	<p>-Зорислава М. Васиљевић: Музички буквар, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд. - Остала литература</p>	
<p>Јавни наступи: Јавни час - извођење научених песмица</p>		

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО - МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

ПРИПРЕМНИ РАЗРЕД

Природа саме музике указује на стално прожимање свих области и тематских јединица које су предвиђене наставним програмом. Ниједна област или тема не може се изучавати изоловано у односу на друге и не треба да буде сама себи циљ.

Учење музике утиче на развој детета које воли музику и има трајну потребу за бављењем музиком. Значајно је и за очување и преношење културног наслеђа, као и за развој креативности, музичког укуса и критичког мишљења.

Настава је усмерена на остваривање исхода, при чему се даје предност искуственом учењу и стицању знања и вештина.

Исходи представљају музичке, опажајне и сазнајне активности ученика.

Садржаји наставе припремног разреда су усмерени ка развоју интересовања и љубави према музици. Код ученика треба развијати дух заједништва кроз заједничко извођење и комуникацијске вештине, у циљу преношења и размене искустава и знања. У оквиру свих музичких активности потребно је обезбедити пријатну атмосферу, и код ученика потенцирати осећање сигурности и подршке. Најважнији покретач наставе треба да буде принцип мотивације и инклузивности у подстицању максималног учешћа у музичком доживљају, као и развијању потенцијала за музичко изражавање.

Музика у функцији здравља

Рана музичка едукација стимулише напреднији рад мождане функције и унапређује когнитивне способности детета. Музика има задатак да подстиче и унапређује различите видове музичког развоја детета: опажајног, појмовног, психомоторног и вокалног.

Музичка уметност нам пружа могућност да изразимо наше јединствене мисли и осећања. Музика и друге уметности пружају прилику за људску креативност и самоизражавање. Позитиван ефекат музике у смислу опуштања, подизања пажње, развијања меморије, емоционалних и физичких реакција/одговора, когнитивне стимулације је од непроцењивог значаја.

ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења, обухвата годишњи и оперативни план, као и припрему за час. Годишњим планом дефинисан је фонд часова у току школске године. Оперативни план подразумева одабир и разраду исхода на месечном нивоу. С обзиром на дужину трајања часа (45 минута за групу), рад треба ефикасно организовати.

Код најмлађих ученика није лако дуже задржати пажњу, па је разноврстан и маштовит час најбољи начин за постизање резултата. Дакле, потребно је да припрема за час обухвати разноврсне области-теме и садржаје.

ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Настава у припремном разреду се састоји из неколико области-тема: слушање музике, мелодика, опажање-интонирање, музичко стваралаштво, ритам и музички бонтон. Наведене области су међусобно повезане и иако се посебно савладавају, оне чине нераскидиву свеобухватну целину.

СЛУШАЊЕ МУЗИКЕ

Активним слушањем музике ученици опажају елементе и облике уметничког дела, разликују инструменте и извођачке саставе. Сусрет с уметничким делом на тај начин буди јединствен доживљај који проширује емотивну спознају. Упознајући музику различитих врста, стилова и жанрова, ученик развија слушне вештине потребне за разумевање музичке уметности и уметности уопште.

Слушањем ученик препознаје музички облик –сличност и различитост делова у композицији. Оно знатно утиче на емоционални, интелектуални и естетски развој ученика. Цртањем и покретом током слушања музике, ученици преносе мисли и осећања развијајући креативне особине и музичке способности. Слушањем музике подстиче се развој музичког укуса и потребе за музиком и на тај начин негује се квалитетна музичка публика.

МЕЛОДИКА

Изражајно и разговетно певање води ка развоју музикалности и ширењу опсега гласа, као и раду на чистој интонацији. Певају се музички модели, песме са текстом, мелодије различитих жанрова, српске народне песме, као и песме различитих националности.

Посебну пажњу потребно је обратити на развој музикалности. Примери се обрађују по слуху, наравно, уз помоћ наставника, и инструменталну пратњу.

У припремном разреду ученици на задатим мотивима препознају смер кретања мелодије (навише-наниже), скокове или поступан покрет, динамичке контрасте (тихо-јако), темпо (брзо-споро), метричке разлике (дводелни и троделни метар).

Осим опажањем, ове елементе ученици савладавају и интонирањем развијајући при том и музичку меморију.

МУЗИЧКО СТВАРАЛАШТВО

Музичким стваралаштвом, ученици се у припремној настави могу бавити мењањем мелодијских мотива, као и преобликовањем мелодије и ритма познатих песама као и креирањем бројалица на задати текст. Тиме се стварају нове, једноставне, јединствене креативне мелодијско ритмичке целине.

Осим тога, ученици могу импровизовати и на различитим мелодијским инструментима или на удараљкама (Орфов инструментариј или ручно израђени инструменти).

Активности музичког стваралаштва могу се спроводити индивидуално или групно. Музичким стваралаштвом се подстиче слобода изражавања и обликовања идеја и осећања, развија креативност и инвентивност ученика, али и наставника.

Дидактичко-музичка игра

Музичке игре су идеално средство спонтаног усвајања знања и вештина. Игра је детету најдража активност. Оно кроз њу осећа задовољство и стиче прва сазнања. Кроз игру се подстиче али и развија природна радозналост детета, развијају се способности запажања и изражавања-памћење, говор, мишљење. Ј. А. Коменску наглашава важност игре у предшколском одгоју те истиче да ће и школа деци бити привлачнија ако се буде учило кроз игру.

Развој савремених технологија

Информационо комуникационе технологије имају за циљ да презентују, подуче, оспособе, заинтересују и мотивишу ученике и наставнике (коришћењем асоцијативних слика, квизова, видео клипова, укрштених речи,...).

РИТАМ

Ритам се развија кроз покрет и певање. На тај начин се подстиче активна настава која доприноси већој мотивацији и бољим резултатима.

Ученик изражава свој доживљај музике, прати покретом песме и композиције: плескањем, лупкањем, пуцкетањем прстима, корачањем,... те при том опажа и усваја елементе ритма.

МУЗИЧКА ПИСМЕНОСТ

Савладавањем основних музичких елемената писањем, цртањем и бојењем код ученика се подстиче развој музичке графомоторике (писање нота на линијама и у празнинама, писање виолинског и бас кључа,...)

МУЗИЧКИ БОНТОН

Одговарајуће понашање на сцени и у публици је део опште културе, па је дужност наставника да ученике васпитно обликују кроз правила понашања (музички бонтон) при слушању и извођењу музике. Ученике треба подстицати да пажљиво слушају и коментаришу извођење друга-другарице, као и музичког дела, али и да се адекватно понашају на концертима и јавним наступима.

Поред културе понашања, ученике треба упутити и на културу одевања, како на сцени, тако и у публици.

ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

У припремном разреду ученици се не оцењују, али је наставник у обавези да води педагошку документацију и запажања о ученицима.

Посебан изазов и уживање за ученике представља јавни наступ при чему се приказује пређени програм.

8. ИСПИТИ

У основној музичкој школи полагају се следећи испити:

- пријемни;
- годишњи;
- разредни;
- поправни;
- завршни;
- испит за ниво знања првог циклуса и
- испит за ниво знања основне музичке школе.

Пријемни испит полагаје се пре уписа у I разред, по правилу у јунском или августовском року. На пријемном испиту проверава се слух, ритам и музичка меморија. Ученици који су похађали програм припремног разреда, полагају пријемни испит.

Годишњи испит, односно завршни испит (за ученике завршних разреда) из главног предмета полагају ученици III, IV, V и VI разреда шестогодишњег основног музичког образовања и васпитања.

Годишњи испит, односно завршни испит (за ученике завршних разреда) из солфеђа полагају ученици III и VI разреда шестогодишњег основног музичког образовања и васпитања.

Завршни испит из теорије музике полагају ученици VI разреда шестогодишњег основног музичког образовања и васпитања.

Ученици који на годишњем испиту основног музичког образовања и васпитања добију негативну оцену из главног предмета понављају разред. Ученици који на годишњем испиту добију негативну оцену из неког од осталих предмета полагају поправни испит у августовском року.

Ученици разреда у којима нема годишњег испита оцењују се годишњом оценом. Ванредни ученици полагају годишњи испит из свих предмета, у свим разредима.

Ученици који убрзано напредују полагају годишњи испит у три испитна рока, у јануарском, јунском и септембарском испитном року.

Разредни испит полагају ученици који, у току школске године, нису похађали више од трећине укупног броја часова, а утврди се да нису савладали садржај наставног програма за тај разред. Ученици такође полагају разредни испит из предмета из којег није одржано више од трећине часова утврђених наставним планом. Ученици који добију негативну оцену на разредном испиту полагају поправни испит у августовском року, а ученици завршног разреда у јунском и августовском року.

Поправни испит полагају ученици са недовољном оценом из предмета из којег се не полагаје годишњи испит и ученици са недовољном оценом на годишњем испиту из солфеђа, теорије музике и упоредног клавира.

Ученици са недовољном оценом на годишњем испиту из главног предмета не могу да полагају поправни испит. Ученик који има до две недовољне закључене оцене полагаје поправни испит у августовском року, а ученик завршног разреда у јунском и августовском року.

СМОТРЕ

Смотре се организују у циљу провере знања и напредовања ученика у току и на крају школске године према наставном плану и програму одговарајућег одсека и предмета и остварују се на основу школског програма.

Смотре и обавезни јавни наступи не подлежу конвенционалном, нумеричком начину оцењивања. Њихова сврха је да омогуће јавни увид у процес учениковог развоја и напретка, као и да буду неопходан полигон за ученичко рано стицање извођачког искуства.

Школама се оставља могућност да у оквирима својих школских програма, пропишу неки други вид оцењивања (усмени или писмени коментар наставника или групе наставника, чланова одговарајуће комисије).

9. ФАКУЛТАТИВНИ НАСТАВНИ ПРЕДМЕТИ, ЊИХОВИ ПРОГРАМСКИ САДРЖАЈИ И АКТИВНОСТИ КОЈИМА СЕ ОСТВАРУЈУ

У Основној музичкој школи није организована настава за факултативне наставне предмете.

10. ПОСЕБНИ ПРОГРАМИ

10.1. ПРОГРАМ ДОДАТНЕ, ДОПУНСКЕ И ПРИПРЕМНЕ НАСТАВЕ

Распоред часова додатне и допунске наставе планира се у току септембра, у односу на распоред редовне наставе, а у складу са годишњим планом и програмом. Циљеви и задаци постављају се за сваки разред, а у индивидуалној настави за сваког ученика појединачно.

Оценом наставника утврђује се степен ангажованости и интересовање ученика за одређени предмет. На основу тога, прецизира се садржај и облик наставе (додатне или допунске), која се изводи са једним учеником у индивидуалној, или са мањим бројем ученика у групној настави. Ови облици наставе одржавају се континуирано у току целе школске године, а у току свог остваривања могу се иновирати.

Додатна настава организује се за изузетно надарене ученике. Ови ученици са лакоћом савлађују садржаје предвиђене планом и програмом, и поред тога показују велико интересовање за унапређењем вештина, и проширењем знања. Такође, као учесници многобројних такмичења, постижу изванредне резултате и често су ангажовани на јавним наступима. Садржај и циљ додатне наставе подразумевају усавршавање и обраду јединица, којима се најчешће превазилази градиво прописано планом и програмом.

Реализација додатне наставе углавном се планира у односу на ваннаставне активности, као што су концерти, такмичења итд. Извештај о реализацији додатне наставе предаје се два пута годишње.

Програм допунске наставе мора бити у корелацији са месечним планом и програмом. Намењен је ученицима који имају тешкоћа у савладавању предвиђеног градива. Потреба за одржавањем допунске наставе јавља се из оправданих разлога, а то могу бити: дуже одсуство због болести, лоши социјални услови, прелазак из друге школе, спорије савладавање наставних јединица и друго. Циљ одржавања наставе је надокнада пропуста и постизање позитивних резултата. На овим часовима, наставник помаже ученику који заостаје у редовном процесу, примењујући различите методе. Вежба са учеником, помаже му у учењу, подстиче му интересовање, самопоуздање и позитиван став према школи и раду. Извештај о реализацији допунске наставе предаје се два пута годишње.

Припремна настава се организује за ученике завршних разреда и за ученике који полажу разредни или поправни испит. Распоред одржавања наставе за завршне разреде, организује се на почетку, а реализује у току целог другог полугодишта. Циљ наставе је додатна помоћ и подршка ученику ка усавршавању програма у припремама за прелазак на виши степен школовања, средњу школу. За ученике који полажу разредни или поправни испит, припремна настава се организује најмање пет дана пре полагања испита, у сваком испитном року. Извештај о реализацији припремне наставе предаје се два пута годишње.

10.2. ПРОГРАМ КУЛТУРНЕ И ЈАВНЕ ДЕЛАТНОСТИ ШКОЛЕ

Кроз план културних активности неопходно је обезбедити ученицима што већи број наступа у установи, а поготово ван установе, на разним манифестацијама као што су: изложбе, промоције књига, доделе књижевних и ликовних награда, „Дечијој недељи“, свечаним академијама ради промовисања школе и њених надарених ученика, а самим тим обогатити културна дешавања града и околних места.

ОМШ, Врбас остварује успешну сарадњу са градским институцијама културе: Културни центар Врбаса, библиотека „Данило Киш“, биоскоп „Југославија“, градски музеј, основне и средње школе, као и предшколске установе у општини Врбас и Србобран, градска галерија, као и сарадња школе са културним институцијама других општина.

Наши ученици учествују на значајним културним дешавањима на нивоу града и шире. Јавност је путем Сајта и фејсбук странице школе информисана о свим нашим наступима и успесима наших ученика и наставника.

Врсте активности

- организовање школских и ваншколских ученичких јавних наступа и концерата;
- организовање концерата професора;
- организовање концерата гостујућих музичких уметника;

- активности везане за организовање ученичког учешћа на домаћим и међународним музичким такмичењима (за појединце и камерне ансамбле), смотрема, фестивалима и сличним манифестацијама;
- организовање разних врста прослава, меморијала, размена, гостовања и сличних манифестација;
- организовање концертних размена и гостовања и сличних манифестација на нивоу појединих одсека и на нивоу школе;
- организовање мајсторских курсева истакнутих музичких педагога и извођача;
- организовање предавања, семинара, трибина, саветовања и сличних скупова, везаних за музичку педагошко-извођачку проблематику;
- обезбеђивање редовне медијске промоције школе путем електронских и писаних медија и путем сајта школе;
- успостављање разних облика сарадње са домаћим и иностраним институцијама културе.

10.3. ПРОГРАМ СЛОБОДНИХ АКТИВНОСТИ УЧЕНИКА

Врсте активности

- јавни наступи у оквиру интерних и јавних часова и концерата у организацији школе
- јавни наступи у оквиру концерата класичне музике у локалној средини у организацији образовних институција или институција културе
- учествовање на школском такмичењу инструменталних класа
- учествовање на школском такмичењу из инструмената и солфеђа.
- јавни наступи у оквиру Заједничких концерата музичких школа региона
- учествовање на такмичењима ван школе - у земљи и иностранству
- учествовање на хуманитарним концертима и узимање учешће у хуманитарним акцијама у граду
- учествовање у оквиру програма међународне концертне и културне размене и сарадње

10.4. ПРОГРАМ ПРОФЕСИОНАЛНЕ ОРЈЕНТАЦИЈЕ

Циљ програма професионалне оријетнације: подстицање развоја личности ученика до промишљене, ваљане и реалне одлуке о даљем избору смера, школе и занимања.

Концепт програма који ће се реализовати у нашој школи:

- Самоспознаја – препознавање сопствених потенцијала
- Информисање о занимањима и каријери- наставници инструменталне наставе

- Реални сусрети са стручњацима из различитих области музике где ће ученици у непосредном контакту сазнати све што их интересује о важним питањима и даљем профилисању
- Доношење одлуке о избору школе и занимања – самостално, промишљено и одговорно доношење одлуке

Програм професионалне оријентације биће реализован на следећи начин:

- Рад са ученицима – одељењске старешине континуирано и стручни сарадници у индивидуалном раду са ученицима
- рад са родитељима – одељењске старешине и стручни сарадници на родитељским састанцима и индивидуалним разговорима, Савету родитеља, Школском одбору
- Организовање посета страних стручних лица из различитих области уметности
- Активности школског тима за професионалну оријентацију на одређивању садржаја, музичке школе

Активности које ће се спроводити у школи:

- Континуирано праћење рада и постигнућа ученика на часу, кроз редовне провере знања на смотрама ученика, кроз ваннаставне активности, резултата остварених на такмичењима;
- Усмеравање ученика на редовно слушање класичне музике и посећивање концерата;
- Организовање консултација родитеља са директором школе у присуству наставника који предају детету на теме жеља и планова ученика, њихових могућности према показаним резултатима након провере знања;
- Давање тачних и благовремених информација о свим битним питањима везано за рад средњих музичких школа, давање информација везано за пријемне испите;
- Упознавање родитеља са будућим обавеза ученика СМШ и упућивање родитеља да ступи у директан контакт са новом школом;
- Пружање могућности ученику да одржи што више концерата и наступа у школи и ван ње у оквиру припрема за пријемни испит;

**10.5. ПРОГРАМ ЗАШТИТЕ УЧЕНИКА ОД НАСИЉА, ЗЛОСТАВЉАЊА И
ЗАНЕМАРИВАЊА**

У Посебном протоколу за заштиту деце и ученика од насиља, злостављања и занемаривања у образовно-васпитним установама који је донело Министарство просвете, а на основу Закона о ратификацији Конвенције Уједињених нација о правима детета, Закона о основама система образовања и васпитања, Оквирног

Акционог плана за заштиту деце од насиља, наша земља се обавезала да предузме мере за спречавање насиља у породици, институцијама и широј друштвеној средини и обезбеди заштиту детета од свих облика злостављања и занемаривања. Ради реализације овог циља у Посебном протоколу за заштиту деце и ученика од насиља, злостављања и занемаривања у образовно-васпитним разрађен је интерни поступак у ситуацијама сумње или дешавања насиља, злостављања и занемаривања али дат је и оквир за превентивне активности ради унапређења стандарда за заштиту деце и ученика.

Циљеви програма

- Подизање нивоа свести и повећање осетљивости свих укључених у живот и рад школе за препознавање насиља, злостављања и занемаривања;
- Дефинисање поступака и процедура за заштиту од насиља и реаговања у ситуацијама насиља;
- Информисање свих укључених у рад школе о процедурама и поступцима за заштиту од насиља;
- Спровођење поступака реаговања у ситуацијама насиља;
- Стварање и неговање климе прихватања, толеранције и уважавања.

Општи циљ програма

Општи циљ је унапређење квалитета живота деце/ученика применом:

- **Мера превенције** за стварање безбедне средине за живот и рад деце, односно ученика;
- **Мера интервенције** у ситуацијама када се јавља насиље, злостављање и занемаривање.

Специфични циљеви у превенцији

- Ангажовање постојећих ресурса у школи за стварање и неговање климе прихватања, толеранције и уважавања;
- Укључивање свих интересних група (деца, ученици, директор, наставници, административно и помоћно особље, родитељи, старатељи, локална заједница) у доношењу и развијању програма превенције;
- Подизање нивоа свести и повећање осетљивости свих укључених у живот и рад школе за препознавање насиља, злостављања и занемаривања;
- Дефинисање поступака и процедура за заштиту од насиља и реаговање у ситуацијама насиља;
- Информисање свих укључених у рад школе о процедурама и поступцима за заштиту од насиља;
- Унапређивање компетенција наставног и ваннаставног особља, деце/ученика, родитеља, старатеља и локалне заједнице за уочавање и решавање проблема насиља, злостављања и занемаривања.

Специфични циљеви у интервенцији

- Спровођење поступака реаговања у ситуацијама насиља;
- Успостављање система ефикасне заштите деце у случајевима насиља;
- Стално праћење и евидентирање врста и учесталости насиља и процењивање ефикасности програма заштите;
- Ублажавање и уклањање последица насиља и реинтеграција ученика у живот установе;
- Саветодавни рад са ученицима са циљем ублажавања последица насиља.

Појам и врсте насиља

Насиље је појам, који обухвата различите врсте и облике насилног понашања, злостављања, занемаривања, злоупотребе и искоришћавања. Насиље може бити у оквиру вршњачких односа, као и односа одрасли-деца, који укључују одговорност, поверење и моћ.

Насиље се дефинише као сваки облик једанпут учињеног или поновљеног вербалног или невербалног понашања које има за последицу стварно или потенцијално угрожавање здравља, развоја и достојанства ученика.

Полазећи од става да се свако насиље над децом/ученицима може спречити, важно је да установа креира климу у којој се:

- учи, развија и негује култура понашања и уважавања личности;
- не толерише насиље;
- не ћути у вези са насиљем;
- развија одговорност свих;
- сви који имају сазнање о насиљу обавезују на поступање.

Насиље може имати различите форме:

Физичко насиље се односи на понашање које доводи до стварног или потенцијалног телесног повређивања ученика. Примери физичког насиља су: ударање, шутирање, гурање, шамарање, чупање, дављење, бацање, гађање, напад оружјем, тровање, паљење, посипање врућом водом, ускраћивање хране, сна и слично.

Емоционално/психолошко насиље односи се на оно понашање које доводи до тренутног или трајног угрожавања психичког и емоционалног здравља и достојанства ученика. Односи се и на ситуације у којима се пропушта обезбеђивање прикладне и подржавајуће средине за здрав емоционални и социјални развој у складу са потенцијалима ученика. Емоционално насиље и злостављање обухвата поступке којима се врши омаловажавање, етикетирање, игнорисање, вређање, уцењивање, називање погрдним именима, оговарање, подсмевање, исмејавање, неприхватање, изнуђивање, манипулисање, претња, застрашивање, ограничавање кретања ученика, као и други облици непријатељског понашања.

Искључивање из групе и дискриминација представљају **социјално насиље**. Односи се на следеће облике понашања: одвајање ученика од других на основу

различитости, довођење у позицију неравноправности и неједнакости, изолацију, недружење, игнорисање и неприхватање по било ком основу.

Сексуално насиље и злоупотреба ученика подразумева њихово укључивање у сексуалну активност коју она не схватају у потпуности, за коју нису развојно дорасла (не прихватају је, нису у стању да се са њом сагласе) и која има за циљ да пружи уживање или задовољење потреба друге особе.

Развој савремених комуникационих технологија доводи до појаве насиља коришћењем информационих технологија (**електронско насиље**): поруке послате електронском поштом, СМС-ом, ММС-ом, путем веб-сајта, четовањем, укључивањем у форуме и слично.

Злоупотреба деце/ученика представља све што појединци и институције чине или не чине, а што директно утиче или индиректно шкоди деци/ученицима или им смањује могућност за безбедан и здрав развој и доводи их у немоћан, неравноправан и зависан положај у односу на појединце и установу.

Занемаривање и немарно поступање представљају случајеве пропуштања установе или појединца да обезбеде услове за правилан развој детета/ученика у свим областима, што, у противном, може нарушити његово здравље, физички, ментални, духовни, морални и друштвени развој.

Занемаривање представља и пропуст родитеља, усвојиоца или старатеља, да обезбеди услове за развој по питању: здравља, образовања, емоционалног развоја, исхране, смештаја и безбедних живогних услова у оквиру разумно расположивих средстава породице или пружаоца неге, што изазива, или може, са великом вероватноћом, нарушити здравље детета или физички, ментални, духовни, морални и његов социјални развој. Ово обухвата и пропусте у обављању правилног надзора и заштите детета од повређивања у оноликој мери у којој је то изводљиво.

Експлоатација деце/ученика односи се на њихов рад у корист других особа и/или установе. Она обухвата и киднаповање и продају деце у сврху радне или сексуалне експлоатације. Ове активности имају за последицу нарушавање физичког или менталног здравља, образовања, као и моралног, социјалног и емоционалног развоја детета/ученика.

Интервентне активности

Интервенцију у одговору на насиље, злостављање и занемаривање чине мере и активности којима се оно зауставља, осигурава безбедност учесника (оних који трпе, чине или сведоче), смањује ризик од понављања, ублажавају последице за све учеснике и прате ефекти предузетих мера.

У установи се интервенише на насиље, злостављање и занемаривање, када се оно дешава или се догодило између: деце или ученика (вршњачко насиље); запосленог и детета, односно ученика; родитеља и детета, односно ученика; родитеља и запосленог, као и када насиље, злостављање и занемаривање чини треће лице у односу на дете, запосленог или родитеља.

Установа је дужна да интервенише увек када постоји сумња или сазнање да дете и ученик трпи насиље, злостављање и занемаривање, без обзира на то где се оно догодило, где се догађа или где се припрема.

Разврставање насиља, злостављања и занемаривања по нивоима

Разврставање насиља, злостављања и занемаривања на нивое има за циљ обезбеђивање уједначеног поступања (интервенисања) установа у ситуацијама насиља и злостављања када су актери деца, односно ученици (дете - дете, ученик - ученик, дете и ученик - запослени). Исти облици насиља, злостављања и занемаривања могу да се појаве на више нивоа, али се разликују у интензитету, степену ризика, учесталости, последицама и учесницима.

Први ниво:

- Облици физичког насиља и злостављања су, нарочито: ударање чврга, гурање, штипање, гребане, гађање, чупање, уједање, саплитање, шутирање, прљање, уништавање ствари.
- Облици психичког насиља и злостављања су, нарочито: омаловажавање, оговарање, вређање, ругање, називање погрдним именима, псовање, етикетирање, имитирање, "прозивање".
- Облици социјалног насиља и злостављања су, нарочито: добацивање, подсмевање, искључивање из групе или заједничких активности, фаворизовање на основу различитости, ширење гласина.
- Облици сексуалног насиља и злостављања су, нарочито, неумесно, са сексуалном поруком: добацивање, псовање, ласцивни коментари, ширење прича, етикетирање, сексуално недвосмислена гестикулација.
- Облици насиља и злостављања злоупотребом информационих технологија и других комуникационих програма су, нарочито: узнемиравајуће позивање, слање узнемиравајућих порука СМС-ом, ММС-ом.

Други ниво:

- Облици физичког насиља и злостављања су, нарочито: шамарање, ударање, гажење, цепање одела, "шутке", затварање, пљување, отимање и уништавање имовине, измицање столице, чупање за уши и косу.
- Облици психичког насиља и злостављања су, нарочито: уцењивање, претње, неправедно кажњавање, забрана комуницирања, искључивање, манипулисање.
- Облици социјалног насиља и злостављања су, нарочито: сплеткарење, ускраћивање пажње од стране групе (игнорисање), неукључивање, неприхватање, манипулисање, искоришћавање.
- Облици сексуалног насиља и злостављања су, нарочито: сексуално додиривање, показивање порнографског материјала, показивање интимних делова тела, свлачење.
- Облици насиља и злостављања злоупотребом информационих технологија су, нарочито: оглашавање, снимање и слање видео записа, злоупотреба блогова, форума и четовања, снимање камером појединаца против њихове воље, снимање камером насилних сцена, дистрибуирање снимака и слика.

Трећи ниво:

- Облици физичког насиља и злостављања су, нарочито: туча, дављење, бацање, проузроковање опекотина и других повреда, ускраћивање хране и сна, излагање ниским температурама, напад оружјем.
- Облици психичког насиља и злостављања су, нарочито: застрашивање, уцењивање уз озбиљну претњу, изнуђивање новца или ствари, ограничавање кретања, навођење на коришћење наркотичких средстава и психоактивних супстанци, укључивање у деструктивне групе и организације.
- Облици социјалног насиља и злостављања су, нарочито: претње, изолација, малтретирање групе према појединцу или групи, организовање затворених група (кланова) које има за последицу повређивање других.
- Облици сексуалног насиља и злостављања су, нарочито: завођење од стране одраслих, подвођење, злоупотреба положаја, навођење, изнуђивање и принуда на сексуални чин, силовање, инцест.
- Облици насиља и злостављања злоупотребом информационих технологија су, нарочито: снимање насилних сцена, дистрибуирање снимака и слика, дечија порнографија.

Ради уједначеног и примереног поступања, установа у превенцији и интервенцији на насиље, злостављање и занемаривање, општим актом утврђује као лакше повреде обавеза ученика:

- понављање насилног понашања са првог нивоа када васпитни рад није делотворан;
- насилно понашање са другог нивоа када појачани васпитни рад није делотворан.

Насилно понашање са трећег нивоа може да буде третирано као тежа повреда обавеза и као повреда забране утврђене Законом, у зависности од околности (последике, интензитет, учесталост, учесници, време, место, начин и др.), што процењују тим за заштиту и директор.

Интервенција према нивоима насиља, злостављања и занемаривања Ниво насиља и злостављања условљава и предузимање одређених интервентних мера и активности.

На првом нивоу, по правилу, активности предузима самостално одељењски старешина, наставник, у сарадњи са родитељем, у смислу појачаног васпитног рада са васпитном групом, одељењском заједницом, групом ученика и индивидуално. Изузетно, ако се насилно понашање понавља, ако васпитни рад није био делотворан, ако су последице теже, ако је у питању насиље и злостављање од стране групе према појединцу или ако исто дете и ученик трпи поновљено насиље и злостављање за ситуације првог нивоа, установа интервенише активностима предвиђеним за други, односно трећи ниво.

На другом нивоу, по правилу, активности предузима одељењски старешина, у сарадњи са педагогом, тимом за заштиту и директором, уз обавезно учешће родитеља, у смислу појачаног васпитног рада. Уколико појачани васпитни рад није

делотворан, директор покреће васпитно-дисциплински поступак и изриче меру, у складу са Законом.

На трећем нивоу, активности предузима директор са тимом за заштиту, уз обавезно ангажовање родитеља и надлежних органа, организација и служби (центар за социјални рад, здравствена служба, полиција и друге организације и службе). Уколико присуство родитеља није у најбољем интересу ученика, тј. може да му штети, угрози његову безбедност или омета поступак у установи, директор обавештава центар за социјални рад, односно полицију. На овом нивоу обавезни су васпитни рад који је у интензитету примерен потребама ученика, као и покретање васпитно-дисциплинског поступка и изрицање мере, у складу са Законом. Ако је за рад са учеником ангажована и друга организација или служба, установа остварује сарадњу са њом и међусобно усклађују активности.

Увек када је запослени починилац насиља, злостављања и занемаривања према детету и ученику у установи, директор предузима мере према запосленом, у складу са законом, а према детету и ученику мере за заштиту и подршку (план заштите) на основу Правилника о протоколу.

Када је родитељ починилац насиља и злостављања према запосленом, установа је дужна да одмах обавести полицију.

Када је ученик починилац насиља према запосленом, директор је дужан да обавести родитеља, а у зависности од случаја и полицију, односно центар за социјални рад; да покрене васпитно-дисциплински поступак и да изрекне васпитно-дисциплинску меру, у складу са Законом.

Уколико постоји сумња да је починилац насиља, злостављања и занемаривања треће одрасло лице (укључујући пунолетног ученика) према детету и ученику, директор је обавезан да истовремено обавести родитеља детета које је изложено насиљу, злостављању и занемаривању, надлежни центар за социјални рад и полицију.

Када се насиље и злостављање дешава у установи између одраслих лица (запослени - запослени; запослени - родитељ; запослени, родитељ - треће лице), директор предузима мере, у складу са законом.

У поступку заштите детета и ученика од насиља, злостављања и занемаривања установа је дужна да: поступак води ефикасно и економично; обезбеди заштиту и поверљивост података до којих дође пре и у току поступка; да ученика не излаже поновном и непотребном давању изјава.

Редослед поступања у интервенцији

1) Проверавање сумње или откривање насиља, злостављања и занемаривања обавља се прикупљањем информација - директно или индиректно.

Прикупљање информација има за циљ утврђивање релевантних чињеница на основу којих се потврђује или одбацује сумња на насиље, злостављање и занемаривање. Установа проверава сваку информацију о могућем насиљу, злостављању и занемаривању. Врши се преглед видео записа уколико установа има видео надзор над простором. Када родитељ пријави директору непримерено понашање запосленог према његовом детету, директор поступа у складу са Законом. У случају

неосноване сумње појачава се васпитни рад и прати понашање учесника. Када се потврди сумња, директор и тим за заштиту предузимају мере и активности за извршено насиље, злостављање и занемаривање.

2) Заустављање насиља и злостављања и смиривање учесника је обавеза свих запослених у установи, а нарочито најближег присутног запосленог и дежурног наставника, да одлучно прекине све активности, раздвоји и смири учеснике у акту насиља. У случају да запослени процени да је сукоб високо ризичан и да не може сам да га заустави, одмах ће тражити помоћ.

3) Обавештавање родитеља и предузимање хитних акција по потреби (пружање прве помоћи, обезбеђивање лекарске помоћи, обавештавање полиције и центра за социјални рад) обавља се одмах након заустављања насиља и злостављања. Уколико родитељ није доступан или његово обавештавање није у најбољем интересу детета и ученика, установа одмах обавештава центар за социјални рад.

4) Консултације у установи се врше ради: разјашњавања околности, анализирања чињеница на што објективнији начин, процене нивоа насиља и злостављања, нивоа ризика и предузимања одговарајућих мера и активности, избегавања конфузије и спречавања некоординисане акције. У консултације у установи укључују се: одељењски старешина, наставник, педагог, тим за заштиту, директор. Уколико у току консултација у установи директор и тим за заштиту, услед сложених околности не могу са сигурношћу да процене ниво насиља, злостављања и занемаривања, као и да одреде мере и активности, у консултације укључују надлежне органе и друге организације и службе: Министарство просвете - школску управу, центар за социјални рад, полицију, здравствену службу и др.

5) Мере и активности предузимају се за све нивое насиља и злостављања. Оперативни план заштите сачињава се за конкретну ситуацију другог и трећег нивоа за сву децу и ученике - учеснике насиља и злостављања (оне који трпе, који чине и који су сведоци насиља и злостављања).

План заштите зависи од: врсте и тежине насилног чина, последица насиља по појединца и колектив, броја учесника и сл. План заштите садржи: активности усмерене на промену понашања – појачан васпитни рад, рад са родитељем, укључивање савета родитеља, а по потреби и органа управљања; носиоце тих активности временску динамику; начине којима ће се обезбедити поновно укључивање свих учесника насиља, злостављања и занемаривања у заједницу. Мере и активности треба да буду предузете уз учешће детета и ученика и да буду у складу са његовим развојним могућностима. Када тим за заштиту процени да постоји потреба да се, осим појачаног васпитног рада или васпитног рада који у интензитету одговара потребама ученика, прилагоди и образовни рад, предложиће тиму за пружање додатне подршке ученицима припрему индивидуалног образовног плана.

План заштите сачињава тим за заштиту заједно са одељењским старешином, директором и родитељем, а по потреби и са другим надлежним организацијама и службама.

За трећи ниво насиља и злостављања директор установе подноси пријаву надлежним органима, организацијама и службама и обавештава Министарство просвете, односно надлежну школску управу, у року од 24 сата. Пре пријаве обавља се разговор са родитељима, осим ако тим за заштиту, полиција или центар за социјални рад процене да тиме може да буде угрожен најбољи интерес детета и ученика. Уколико је комуникација са медијима неопходна, одговоран је директор, осим ако је директор учесник насиља, злостављања или занемаривања. У том случају комуникацију са медијима остварује председник органа управљања.

Документација, анализа и извештавање

У спровођењу превентивних и интервентних мера и активности установа:

- 1) прати остваривање програма заштите установе;
- 2) евидентира случајеве насиља, злостављања и занемаривања другог и трећег нивоа;
- 3) прати остваривање конкретних планова заштите другог и трећег нивоа;
- 4) анализира стање и извештава.

Задаци Тима за заштиту ученика од насиља, злостављања и занемаривања

Задаци чланова Тима за заштиту деце/ученика од насиља су да:

- Учествоју у обуци за заштиту деце и ученика од насиља, злостављања и занемаривања;
- Информишу и пруже основну обуку за све запослене у установи са циљем стицања минимума знања и вештина неопходних за превенцију, препознавање, процену и реаговање на појаве насиља, злостављања и занемаривања деце/ученика;
- Организује упознавање деце/ученика, родитеља/старатеља и локалне заједнице са *Општим протоколом за заштиту деце од злостављања и занемаривања* и *Посебним протоколом*;
- Кординирају израду и реализацију програма заштите деце/ученика од насиља (превентивне и интервентне активности);
- Организује консултације у установи и процењује нивое ризика и безбедности деце/ученика;
- Прате и процењују ефекте предузетих мера у заштити деце/ученика;
- Сарађују са релевантним установама;
- Води евиденцију појава насиља;
- Прикупљају документацију;
- Извештавају стручна тела и органе управљања.

Координатор Тима за заштиту ученика од насиља, злостављања и занемаривања је Директор школе, а председник Тима је секретар школе.

10.6. Програм здравствене заштите

Здравствена заштита јесте организована и свеобухватна делатност друштва чији је основни циљ да се достигне највиши могући ниво очувања здравља грађана и породице.

У обезбеђењу и спровођењу здравствене заштите у Републици Србији учествују, између осталих, образовне и друге установе. Здравствена заштита обухвата децу до навршених 18 година живота, школску децу и студенте до краја прописаног школовања.

Основну музичку школу може да упише дете и ученик основне и средње школе који положи пријемни испит за утврђивање музичке способности. Пошто музичку школу похађају школска деца, тај вид заштите се остварује током редовног школовања.

Што се тиче здравственог осигурања запослених и њихових сродника школа као установа врши осигурање поменутих у складу са позитивним прописима који регулишу ту област.

10.7. Програм социјалне заштите

Социјална заштита је организована друштвена делатност од јавног интереса, чији је задатак пружање помоћи и оснаживање за самосталан и продуктиван живот у друштву појединца и породице, као и спровођење настојања и отклањање последица социјалне искључености

Програм социјалне заштите подразумева пружање помоћи и оснаживање ученика за самосталан и продуктиван живот и регулисање питања социјалне искључености. Овим програмом се жели заштитити право сваког ученика на квалитетан живот и рад у школи и оспособити га за самостално и несметано укључивање у васпитно-образовни процес.

Циљ:

- Створити једнаке могућности за живот ученика у школи и подстицати социјалну укљученост;
- Свим ученицима обезбедити доступност услуга и остваривање права;
- Пружање помоћи ученицима у превазилажењу социјалних и животних тешкоћа;
- Сарадња Центра за социјалн рад и школе у пружању социјалне заштите ученика;
- Пружање помоћи ученицима с поремећајима у понашању;
- Пружање помоћи васпитно запуштеним или угроженим ученицима, ученицима који долазе из дефицијентних породица или породица с проблематичним односима (ризичне породице)
- Утврђивање социо-економског статуса родитеља; упућивање родитеља на начине остварења права;

- Упућивање родитеља на извршење родитељских обавеза.

Наставници, одељењски старешина и стручни сарадници школе откривају и идентификују социјални проблем, информишу путем дописа или лично Центар за социјални рад. Идентификација ученика с одређеним социјалним проблемима се у школи одвија свакодневно. Школа предузима следеће кораке:

- Идентификација - Одељењски старешина и стручни сарадници остварују прво сарадњу са родитељима (службеним позивима у школу и информативним разговорима).
- Уколико нема резултата, по потреби током школске године, шаљу дописе Центру за социјални рад те тиме укључују Центар за социјалну рад у решавање одређеног проблема.
- Пружање помоћи социјално угроженим ученицима, праћење њихових промена у понашању и уклањању социјално угрожавајућих и ризичних чинилаца из социјалне околине ученика (зависно од проблема).

Програм социјалне заштите представља добру основу за рано откривање и предупређивање тешкоћа са којима се млади сусрећу. Такође, окосница је продубљивања сарадње са родитељима и релевантним установама из локалне заједнице, као и међусобног повезивања ова два чиниоца васпитно- образовног рада (породице и институција из локалне заједнице).

10.8. Програм инклузивног образовања

Општи циљ: Спровођење свих активности везаних за примену принципа инклузивног образовања утврђених законским и подзаконским актима.

Специфични циљеви:

- Информисање свих запослених о принципима инклузивног образовања
- Праћење потребе за едукацијом запослених у овој области
- Праћење и прикупљање информација о ученицима код којих се појави потреба за неким од облика пружања додатне подршке
- Координација и праћење рада тима за пружање додатне подршке ученицима
- Подизање осетљивости наставника, стручних сарадника и запослених за препознавање и прилагођавање рада у случајевима који потпадају под стандарде инклузивног образовања
- Сарадња са свим актерима који се баве инклузивним образовањем у локалној заједници и шире
- Укључивање школе у пројекте који су посвећени подизању квалитета инклузивног образовања

Прописане улоге и процедуре

Остваривање права на ИОП у установама регулисано је ЗОСОВ-ом и Правилником о ближим упутствима за утврђивање права на ИОП, његову примену и вредновање (*ИОП правилник*) којима се прописују:

а) улоге и одговорности појединих актера као и начин формирања нових тимова у установи

- **родитељи/старатељи** дају своју процену потребе за ИОП-ом и/или писмену сагласност да се приступи његовој изради, учествују у изради као чланови ИОП тима и дају писмену сагласност на спровођење израђеног ИОП-а
- **директор установе** формира СТИО, по предлогу СТИО утврђује право на ИОП, прибавља сагласност родитеља/старатеља и формира ИОП тимове, одобрава друге предлоге СТИО у вези са применом и вредновањем ИОП-а
- **педагошки колегијум** установе усваја израђен ИОП и доноси одлуку о даљој примени и изменама ИОП-а или престанку потребе за њим
- **стручни тим за инклузивно образовање (СТИО)** предлаже све стручне одлуке у вези са ИО и ИОП-ом (које подноси директору или педагошком колегијуму на усвајање), ствара услове потребне за реализацију ИО и ИОП-а у установи и надгледа примену донесених одлука и ИОП-а
- **тим за пружање додатне подршке** детету/ученику (**ИОП тим**) израђује, примењује и вреднује ИОП у сарадњи са СТИО.

б) процедуре и поступци за

- утврђивање права на ИОП
- израду и доношење ИОПа
- примену ИОП-а, укључујући и оцењивање постигнућа
- вредновање и наставак примене тј. престанак потребе за ИОП-ом
- евиденцију и документацију

Ситуације у којима су за остваривање права на ИОП потребна додатна финансијска средства или **мишљење интерресорне комисије (ИРК)**, регулисане су Правилником о додатној образовној, здравственој и социјалној подршци детету и ученику (*Правилник о раду ИРК*).

Тим у школи

СТИО предлаже чланове **ИОП тима** или тимова (зависно од броја и врсте предмета или области за које је потребно израдити ИОП), а директор установе их формира. **ИОП тим у основној школи** чине наставници, односно одељењски старешина и стручни сарадник школе, родитељ, односно старатељ, а по потреби педагошки асистент и стручњак ван установе, на предлог родитеља.

Врсте ИОП-а

Према правилнику, ИОП може да буде:

- 1) **по прилагођеном програму (ИОП1)** у коме се планира циљ пружања подршке која се односи на прилагођавање простора и услова у којима се учи, прилагођавање метода рада, уџбеника и наставних средстава, активности и њихов распоред као и лица која пружају подршку
- 2) **по измењеном програму(ИОП2)** у коме се планира прилагођавање општих исхода образовања и васпитања, прилагођавање посебних стандарда постигнућа ученика у односу на прописане и прилагођавање садржаја за један, више или за све предмете
- 3) **обогаћен и проширен програм (ИОП3)** који се примењује за ученике са изузетним способностима.

ИОП са прилагођеним програмом обухвата различите мере прилагођавања које је неопходно применити у свим оним активностима и/или областима/предметима у којима дете/ученик, без такве подршке не би постигао очекиване исходе или стандарде. Код неке деце/ученика прописане мере прилагођавања могу да се односе на све активности, односно предмете, док код других оне могу да се односе на неколико или само једну активност, односно област или предмет.

ИОП са измењеним програмом поред мера прилагођавања обухвата и измену прописаних исхода или стандарда постигнућа, која се ради за све оне активности, односно области/предмете у којима ученик без такве подршке не би постигао напредак и не би могао да опстане у образовном систему. Код неких ученика измена прописаних исхода или стандарда може да обухвати све или већину активности, односно предмета, док код других она може да се односи на пар или само једну активност, односно област или предмет.

ИОП са обогаћеним и проширеним програмом обухвата различите мере прилагођавања и измену општих и посебних стандарда који ће омогућити напредовање ученика у складу са његовим изузетним способностима. Код неких ученика измена прописаних исхода или стандарда може да обухвати пар области или предмета, док код других она може да се односи на само једну област или предмет.

Доношење ИОП-а

Према ИОП правилнику, СТИО установе прибавља писмену сагласност родитеља/старатеља за спровођење израђеног ИОП-а (Образац 4 из ИОП правилника) и потом доставља ИОП документацију **педагошком колегијуму** на усвајање.

Према ИОП правилнику, за доношење **ИОП-а са измењеним програмом** СТИО прибавља и мишљење интерресорне комисије (ИРК) и подноси доказе о претходној примени и вредновању ИОП-а са прилагођеним програмом.

У установама за образовање деце са сметњама у развоју и инвалидитетом за доношење ИОП-а са измењеним програмом није потребно мишљење ИРК, јер је оно обезбеђено самим уписом.

Прибављање мишљења ИРК

У ситуацијама када примена ИОП-а захтева додатна финансијска средства или када је потребно донети ИОП са измењеним програмом, установа и родитељи/старатељи упућују **захтев ИРК за покретање поступка процене**. Захтев се предаје изабраном лекару детета/ученика, који га званично прослеђује ИРК.

Примена и вредновање ИОП-а у установи

У току примене ИОП-а активно учествују сви чланови ИОП тима и други реализатори који су назначени у ИОП-у.

Вредновање ИОП-а унутар установе врши СТИО и *ИОП тим*, према утврђеној динамици у ИОП-у и према указаној потреби (у првој години уписа најмање тромесечно, а у наредним годинама на крају/почетку сваког полугодишта, односно радне године).

Наставак примене или престанак потребе за ИОП-ом

На основу резултата вредновања ИОП-а и предлога ИОП тима о наставку образовања детета/ученика, за шта постоји сагласност СТИО и родитеља/старатеља, **педагошки колегијум** установе доноси одлуку о даљој примени, изменама и допунама или престанку потребе за ИОП-ом.

Евиденција

Документација која прати ИОП (опис образовне ситуације ученика, претходно примењивани планови прилагођавања и/или ИОП-и и њихово вредновање, портфолио ученика исл.) је саставни део педагошке документације коју води установа.

У редовним школама ученик који се образује по ИОП-у евидентира се у дневник образовно-васпитног рада и матичну књигу као и сваки други ученик, чиме се обезбеђује пуна заштита података о личности. Евиденција о настави за тог ученика води се према ИОП-у. На пример, присуство/одсуство са часова евидентира се само у складу са ИОП-ом (а не према постојећем распореду часова) или се евидентирају оцене које су добијене у складу са ИОП-ом (било да се ради о прилагођеном испитивању у оквиру прописаних стандарда или о оцењивању према прилагођеним стандардима како су дефинисани у ИОП-у).

10.9. Програм заштите животне средине

Систем заштите животне средине је систем којим се обезбеђује остваривање права човека на живот и развој у здравој животној средини и уравнотежен однос привредног развоја и животне средине у Републици Србији.

Школа предузима све мере заштите животне средине, у складу са законом.

Такође, као установа у области образовања, у оквиру своје делатности подстиче, усмерава и обезбеђује јачање свести о значају заштите животне средине.

Циљеви програма:

- развијање еколошке и опште научне писмености ученика,
- развијање способности, вештина и ставова корисних у свакодневном животу и раду,
- развијање мотивације за учење уз примену концепта одрживог развоја, етичности и права будућих генерација на очувану животну средину.

Задаци програма:

- развијање позитивног односа према природи, као и природом и радом створеним вредностима
- изграђивање свести о природном односу човека према природи,
- формирање и развијање културног понашања и опхођења, као и способности за заштиту естетских вредности
- стицање одговарајућих знања и формирање правилног односа према уређивању школе, школског дворишта, култивисању расада и неговању паркова,
- оплемењивање уже и шире средине, односно уређење школског дворишта и одржавањем спомен-обележја,
- развијање свести о важности здравља и практиковања здравих стилова живота,
- редовно дружење са вршњацима, међусобно помагање и одређено одрицање ради пружања могућности да се и други остваре и подрже заштиту животне средине,
- развијање потребе за учешћем у акцијама солидарности,
- развијање толерантног, хуманог понашања без обзира на религијске, полне и друге разлике међу људима,
- формирање здравих радних навика и одговорног односа према раду,
- прихватање чињенице да су очување природе и заштита животне средине, поштовање и чување националне и светске културне баштине, одговорно коришћење природних ресурса и заштита животиња њихови приоритетни задаци.

10.10. Програм сарадње са друштвеном заједницом, локалном самоуправом

Циљ програма: Успостављање и одржавања добре везе са друштвеном и локалном заједницом у циљу укључивања друштвене и локалне заједнице у рад школе.

Успешна сарадња са локалним самоуправама је неопходна ради обезбеђивања благовременог и ефикасног одржавања материјалних ресурса установе како би се образовно–васпитни процес одвијао несметано.

Директор ће са својим сарадницима (стручним сарадником, секретаром, шефом рачуноводства) или са неким од наставника имати следеће активности:

- Присуство састанцима, седницама;
- сусрети, стручне посете и сарадња;
- размена искуства и примера добре праксе;
- организација и учествовање на заједничким манифестацијама и догађајима;
- упознавање расположивих ресурса, изграђивање мреже и контаката са стратешким партнерима у заједници;
- сарадња са локалном самоуправом – општином Врбас приликом израда финансијског плана, на изради и реализацији пројеката и инвестиција, у заједничким културним и манифестацијама од ширег значаја за локалну средину.
- сарадња са Центрима за културу, библиотеком, основним и средњим школама, вртићима, црвеним крстом, јавним предузећима...
- сарадња се одвија не само на локалном нивоу и са Школском управом Нови Сад, већ са свим релевантним установама Министарства просвете, науке и технолошког развоја и Министарства културе.
- унапређење сарадње са средњим музичким школама и Факултетима музичког профила
- Сарадња са Полицијском управом Врбас, око организације појединих концерата и такмичења.

10.11. Програм сарадње породице и школе

Укљученост родитеља у различите аспекте школског живота представља важну компоненту образовно-васпитног процеса и у непосредној је вези са квалитетом тог процеса. Партнерство породице и школе представља важан предуслов за адекватно подржавање и подстицање развоја детета, будући да је добробит детета централни интерес, како породице тако и школе.

Програмом сарадње са породицом, школа дефинише области, садржај и облике сарадње са родитељима, односно старатељима деце и ученика, који обухватају детаљно информисање, саветовање, укључивање у наставне, и остале активности школе и консултовање у доношењу одлука око безбедносних, наставних,

организационих и финансијских питања, с циљем унапређивања квалитета образовања и васпитања, као и обезбеђивања свеобухватности и трајности васпитно-образовних утицаја.

Програм сарадње са породицом обухвата и организацију отвореног дана школе сваког месеца, када родитељи, односно старатељи могу да присуствују образовно-васпитном раду.

Ради праћења успешности програма сарадње са породицом, школа, на крају сваког полугодишта, организује анкетирање родитеља, односно старатеља, у погледу њиховог задовољства програмом сарадње са породицом и у погледу њихових сугестија за наредно полугодиште.

Мишљење родитеља, односно старатеља, добијено као резултат анкетирања, узима се у обзир у поступку вредновања квалитета рада школе.

Циљ програма сарадње са породицом

Породица и школа имају заједнички циљ – подржавање и подстицање развоја ученика, те њихови односи морају бити пре свега партнерски.

Програми у области сарадње са породицом усмерени су, пре свега, на развијање партнерских односа између кључних актера у Школи, као и на јачање родитељске компетенције, посебно у областима процеса васпитања и превенције негативних појава.

Задачи програма сарадње са породицом

- Информисање родитеља о њиховим правима и обавезама, те начинима укључивања у рад Школе
- Задовољавање потреба породице и њених циљева,
- Едуковање родитеља кроз информисање и пружање адекватног модела васпитања и образовања,
- Развијање партнерског деловања породице и школе у образовању и васпитању ученика,
- Обезбеђивање редовне, трајне и квалитетне сарадње породице и Школе,
- Остваривање позитивне интеракције наставник - родитељ,
- Обезбеђивање информисаности родитеља о променама у образовању које се остварују у школи и код ученика, као и о свим дешавањима у животу Школе.

Области сарадње са породицом

Информисање родитеља и старатеља

Родитељи/старатељи треба да буду детаљно информисани о свим аспектима школског живота и образовног процеса који се посредно или непосредно тичу њихове деце и њих, као и о могућностима на које све начине могу да се укључују у рад школе и да дају свој допринос унапређењу квалитета васпитно-образовног процеса.

Ова област сарадње породице и Школе одвија се кроз следеће облике рада:

- организовање **Отворених врата** – термина када родитељи имају могућност да са наставницима разговарају о раду и напредовању ученика
- уређивање огласне табле за родитеље у просторијама Школе
- редовно вођење дневника и ажурирање података
- организовање и реализација родитељских састанака
- сајту Школе и фејсбук страница школе

Укључивање родитеља и старатеља у наставне и остале активности

Родитељи би требало да се подстичу да се укључују у образовни процес на више различитих начина, и то као:

- едукатори деце у областима у којима су професионалци/експерти,
- кроз учешће у различитим образовним пројектима који се одвијају у школи/у које је школа укључена,
- сарадници за обезбеђивање безбедног окружења у школи,
- сарадници у процесу професионалне оријентације,
- сарадници при организацији и реализацији приредби, концерата, музичких такмичења и сличних активности у Школи,
- сарадници и асистенти у реализацији музичких посета, и других активности ученика,
- сарадници у организацији и реализацији радионица, хуманитарних акција и сличних активности,
- учешће у стручним тимовима које директор формира по потреби,
- као евалуатори васпитно-образовног рада и квалитета рада установе кроз процес самовредновања квалитета васпитно-образовне праксе,
- родитељи ученика из осетљивих и маргинализованих група (социјална ускраћеност, сметње у развоју, инвалидитет и др.) имају могућност да учествују у изради и реализацији индивидуалног образовног плана и друго.

Укључивање родитеља и старатеља у процес одлучивања

Овај облик сарадње пружа родитељима информације о организацији живота и рада школе, а својим учешћем они доприносе побољшању услова и рада школе. Поред учешћа у планирању и организацији, родитељи треба да су стално присутни, јер то доприноси учвршћивању односа породице и школе. Законска регулатива је прописала обавезно укључивање родитеља у процес одлучивања и то кроз:

- укључивање родитеља у Савет родитеља Школе,
- укључивање родитеља у Школски одбор,
- укључивање родитеља у рад свих тимова на нивоу школе (самовредновање, развојно планирање, сарадња са локалном заједницом и породицом и сл.),

- испитивање потреба и очекивања родитеља анкетирањем на крају сваког полугодишта,
- родитељи ученика из осетљивих и маргинализованих група (социјална ускраћеност, сметње у развоју, инвалидитет и др.) имају могућност да учествују у индивидуалном образовном плану, да по потреби предлажу спољне сараднике у тиму који се бави образовним планом, као и да дају одобрење за спровођење тог индивидуалног образовног плана.

Облици сарадње са породицом

Савет родитеља

Представници сваке инструменталне класе Школе чине Савет родитеља Школе. Будући да Савет родитеља има значајну улогу и овлашћења у регулисању живота школе већ и приликом предлагања мера за осигурање квалитета и унапређење васпитно-образовног рада, разматрање предлога програма образовно-васпитног рада, развојног плана, годишњег плана рада и извештаја о вредновању и самовредновању, важно је да се оствари двосмерна комуникација: од родитеља ка њиховим представницима у Савету и од представника Савета ка родитељима који су их изабрали.

Школски одбор

Законском регулативом дефинисано је да 3 члана Школског одбора као органа управљања Школом буду представници родитеља.

Родитељски састанци

Родитељски састанци се одржавају најмање 4 пута годишње, у свим инструменталним класама, по два у сваком полугодишту, од чега два у првом, а два у другом полугодишту. Први родитељски састанак одржаће се до 15. септембра месеца, други почетком новембра, трећи током фебруара и четврти до краја априла месеца.

Ванредни родитељски састанци одржаће се према указаној потреби.

На родитељским састанцима родитељи ће се упознати са постигнутим резултатима рада ученика и проблемима са којима се школа суочава у васпитно-образовном раду.

Индивидуални разговори са родитељима

Родитељи се често нађу у ситуацијама или дилемама, које не знају како и на који начин да реше и тада им је стручна помоћ увек добродошла. Разговор са наставником или неким другим радником често опусте родитеља и донесе решење проблема. Поред организованих родитељских састанака, разредне старешине ће организовати и састанке са родитељима чија деца:

- Нередовно похађају наставу,
- Ометају рад на часу и причињавају штету,
- Заостају из једне или више наставних области,
- Нередовно раде домаће задатке и не извршавају друге обавезе у школи.

"Отворена врата"

Једном недељно, у термину предвиђеном за индивидуалне разговоре родитеља и наставника, наставници примају родитеље. У отвореном дијалогу наставника и родитеља често се решавају евентуални проблеми.

Анкете и упитници

Ради праћења успешности програма сарадње са породицом, школа, на крају сваког полугодишта, организује анкетирање родитеља, односно старатеља, у погледу њиховог задовољства програмом сарадње са породицом и у погледу њихових сугестија за даљи рад.

Укључивање у процес наставе

Школа подстиче родитеље да се укључују у образовно-васпитни процес на више различитих начина:

- учешће у различитим образовним пројектима који се одвијају у школи/ у које је школа укључена,
- учешће у стручним тимовима које директор формира по потреби,
- креирање индивидуалних образовних планова

Огласне табле

На видним местима у Школи налазе се огласне табле намењене информисању родитеља о битним дешавањима у Школи.

Приредбе, концерти, јавни и интерни часови, такмичења и сличне активности у Школи

Организују се у складу са Годишњим планом рада Школе и представљају сјајан показатељ ученичког напретка у току године, али и узајамног односа ученика са наставницима, као и ученика међусобно. Учешће на приредби јача самопоуздање ученика и мотивисаност за учење.

Писана комуникација Школа писмено обавештава родитеље у случајевима када је то потребно.

Начин и поступак остваривања сарадње са породицом

Сарадња са породицом одвија се плански и систематски током целе године и подразумева укључивање породице у планирање, реализацију и евалуацију те сарадње. Активности у оквиру сарадње са породицом реализују се на основу Развојног плана Школе и Годишњег плана Школе и то кроз:

- план рада Савета родитеља
- план рада директора школе
- план за заштиту ученика од насиља, злостављања и занемаривања
- планове рада стручних већа
- планове предметних наставника
- план професионалне оријентације

10.12. Програм рада школске нототеке/медијатеке

ЦИЉ

Стручни сарадник – школски нототекар, односно медијатекар, доприноси остваривању и унапређивању образовно-васпитног рада у основним и средњим школама, реализујући програм рада прилагођен наставним плановима и програмима. Програм рада школског нототекара, односно медијатекара обухвата задатке и послове из области образовања и васпитања, као и нототечко, односно медијатечко-информацијске послове из домена културних и уметничких аспеката образовања.

Он подстиче самосталност ученика у учењу и упознавање музичке литературе, кроз коришћење свих доступних извора: нотних, аудио, аудио-визуелних, и пратећих научно- историјских; остварује сарадњу и заједничко планирање активности наставника, школског нототекара, односно медијатекара и локалне самоуправе; обезбеђује електронске изворе и приступ ка њима, што омогућава ученицима да овладају вештинама налажења и критичког процењивања датих информација и перманентност учења током читавог живота.

ЗАДАЦИ

Школски нототекар, реализовањем задатака и послова из области образовања и васпитања, као и нототечко, односно медијатечко – информацијских из домена културних активности школске нототеке, односно медијатеке, доприноси унапређивању свих облика и подручја рада, тако што учествује у пословима планирања, програмирања, организовања, унапређивања и праћења рада школе, односно праћења целокупног образовног процеса, као члан школских тимова има задатке:

- развијања и неговања навике упознавања музичке литературе и коришћења нототеке, односно медијатеке код ученика и наставника,
- развијања и промовисања правилне употребе свих облика извора информација,
- стварања услова за интердисциплинарни приступ настави и електронском учењу,
- мотивисања за учење и подстицања на оспособљавање за самостално учење и образовање током целог живота,
- сарадње са наставницима, ученицима и њиховим родитељима,

- праћења и подстицања развоја ученика у индивидуалним способностима и њиховим склоностима ка интелектуалном, емоционално-социјалном и сваком другом професионалном развоју
- пружања помоћи обдареним ученицима при налажењу и избору одговарајуће литературе, а посебно ученицима који имају тешкоће у учењу и раду, али и оним ученицима који живе у тежим социјалним приликама, сарађујући са њиховим родитељима и релевантним институцијама,
- стварања услова за што непосреднији и једноставнији приступ нототечком, односно медијатечком фонду и расположивим изворима информација, и развијање индивидуалне стваралачке способности и креативности код ученика,
- обезбеђивања приступа програмима који раде на развијању информационе писмености, како би се корисници оспособили за проналажење, анализирање, примену и саопштавање информација, уз вешто и ефикасно коришћење информационо
- комуникационих технологија,
- припремања и реализовања нототечког, односно медијатечког програма намењеног ученицима са посебним потребама и посебним способностима,
- вођења аутоматизованог нототечког, односно медијатечког пословања (инвентарисање и сигнирање, каталогизација, класификација библиотеке грађе и други послови).

I. ПЛАНИРАЊЕ И ПРОГРАМИРАЊЕ ОБРАЗОВНО – ВАСПИТНОГ РАДА

Планирање и програмирање образовно - васпитног рада се реализује кроз:

1. планирање набавке литературе и периодичних публикација за ученике, наставнике и стручне сараднике,
2. израђивање годишњег, месечних и оперативних планова
3. планирање и програмирање рада са ученицима у школској нототеци, односно медијатеци,
4. планирање развоја школске нототеке, односно медијатеке и набавка библиотеке грађе потребне за реализацију наставе и образовно – васпитног рада.

II. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ ОБРАЗОВНО – ВАСПИТНОГ РАДА

1. Учешће у изради годишњег плана рада и самовредновања рада установе,
2. Вођење аутоматизованог нототечког, односно медијатечког пословања, са увидом у наставне планове и програме рада школе,

3. Помоћ у одабирању и припремању литературе и друге грађе за разне образовно - васпитне активности (теоријска и практична настава, допунски и додатни рад, ваннаставне активности ученика и др.),
4. Коришћење сазнања и достигнућа савремене науке, научно проверене методе и резултата сопственог истраживачког рада,
5. Побољшање информационе, медијске и информатичке писмености корисника развијањем критичког односа према различитим информацијама и изворима сазнања и осећаја за естетске вредности.

III. РАД СА НАСТАВНИЦИМА

1. Сарадња са наставницима на промоцији упознавања музичке литературе ради задовољства кроз све облике образовно - васпитног рада,
2. Сарадња са наставницима у припремању ученика за самостално коришћење разних извора информација,
3. Организовање наставних часова из појединих предмета у школској нототеци, односно медијатеци,
4. Сарадња са наставницима око утврђивања годишњег плана обраде музичке литературе, и коришћења наставничко - сарадничког дела школске нототеке, односно медијатеке,
5. Коришћење ресурса нототеке, односно медијатеке у процесу наставе,
6. Систематско информисање корисника школске нототеке, односно медијатеке о новим музичким издањима, стручним часописима и другој грађи, тематским изложбама у вези с појединим издањима, ауторима, акцијама и јубилејима, усмено или писмено приказивање појединих издања музичке литературе и часописа.

IV. РАД СА УЧЕНИЦИМА

1. Припрема (обучава) ученика за самостално коришћење различитих извора сазнања и свих врста информација у настави и ван ње,
2. Систематски обучава ученике за употребу информационог нототечког, односно медијатечког апарата, у складу са њиховим способностима и интересовањем,
3. Пружа помоћ ученицима код учења ван школе и усвајања метода самосталног рада на музичком (нотном) тексту и другим материјалима,
4. Пружа помоћ ученицима у припреми и обради задате теме,
5. Упознаје ученике са методама и техникама научног истраживања и библиографског цитирања,
6. Ради на развијању позитивног односа према упознавању музичке литературе, важности разумевања музичког (нотног) текста и упућивању на истраживачке

методе рада (употреба лексикона, енциклопедија, речника и др.) и омогућавању претраживања и употреби свих извора и оспособљавању за самостално коришћење,

7. Стимулише навикавање ученика да пажљиво користе и чувају нототечку, односно медијатечку грађу, да развијају навику долажења у школску и јавну нототеку, односно медијатеку и да узимају учешћа у њеним културно - просветним активностима у складу са њиховим интересовањима и потребама (часови нототекарства, односно медијатекарства),
8. Подстиче побољшање информационе, медијске и информатичке писмености ученика, развијањем истраживачког духа и критичког односа према различитим информацијама и изворима сазнања и осећаја за естетске вредности,
9. Ради са ученицима у читаоници, и ради или сарађује у радионицама за ученике, и на реализацији школских пројеката

V. РАД СА РОДИТЕЉИМА, ОДНОСНО СТАРАТЕЉИМА

1. Учешће на родитељским састанцима ради давања информација о корисничким интересовањима и потребама ученика, ради развијања навика упознавања музичке литературе и формирању личних и породичних нототека, односно медијатека,
2. Остваривање сарадње са родитељима у вези са развијањем навика упознавања музичке литературе код ученика

VI. РАД СА ДИРЕКТОРОМ, СТРУЧНИМ САРАДНИЦИМА, ПЕДАГОШКИМ АСИСТЕНТОМ И ПРАТИОЦЕМ УЧЕНИКА

1. Сарадња са стручним већима наставника, педагогом, психологом и директором школе у вези с набавком и коришћењем књижне и некњижне грађе, те целокупном организацијом рада школске нототеке, односно медијатеке,
2. Информисање стручних већа, стручних сарадника и директора о набавци нове стручне литературе за предмете, дидактичко-методичке и педагошко-психолошке литературе,
3. Информисање о развоју медијске и информатичке писмености, упућивање на критички и креативни однос ученика приликом коришћења извора,
4. Припрема заинтересованих за реализацију мултидисциплинарних пројеката, изложби, креативних радионица, за организовање културних догађаја,
5. Сарадња око обезбеђивања књижне и некњижне грађе за школску нототеку, односно медијатеку, коју користе ученици, наставници и стручни сарадници,

6. Сарадња на припреми и организовању културних активности школе (музичке трибине, сусрети, разговори, акције прикупљања књига и завичајне књижне и друге грађе, изложбе, конкурси, обележавање значајних јубилеја везаних за школу и просвету,
7. Учешће у припремању прилога и изради школског гласила и интернет презентације школе.

VII. РАД У СТРУЧНИМ ОРГАНИМА И ТИМОВИМА

1. Рад у школским тимовима на изради годишњег и развојног плана школе и школског програма, на реализацији наставе засноване на истраживању – пројектне наставе,
2. Рад у стручним тимовима у складу са решењем директора

VIII. САРАДЊА СА НАДЛЕЖНИМ УСТАНОВАМА, ОРГАНИЗАЦИЈАМА, УДРУЖЕЊИМА И ЈЕДИНИЦОМ ЛОКАЛНЕ САМОУПРАВЕ

Сарадња са стручним институцијама и локалном самоуправом обухвата:

1. сарадњу са другим школама, школским, народним и другим нототекама, односно медијатекама на територији локалне самоуправе, управног округа и Републике Србије по питању размене и међунототечке, односно међумедијатечке позајмице,
2. сарадњу са локалном самоуправом по питању промоције рада нототеке, односно медијатеке и школе,
3. сарадњу са просветним, научним, културним и другим институцијама (новинско- издавачким предузећима, радио-телевизијском центрима, филмским и позоришним кућама, домовима културе и културно просветним заједницама и организацијама које се баве радом и слободним временом омладине и другим образовним установама),
4. учешће у раду Друштва школских нототекара, односно медијатекара Србије и других стручних друштава у локалној самоуправи и Републици Србији.

IX. ВОЂЕЊЕ ДОКУМЕНТАЦИЈЕ, ПРИПРЕМА ЗА РАД И СТРУЧНО УСАВРШАВАЊЕ

1. Припремање тематских библиографија и израда анотација, пописа и скупљања података у вези с наставним предметима и стручно-методичким образовањем и усавршавањем наставника и сарадника, вођење збирки и посебних фондова,
2. Праћење и евиденција коришћења литературе у школској нототеци, односно медијатеци,

3. Вођење документације о раду школске нототеке, односно медијатеке и школског нототекара, односно медијатекара – анализа и вредновање рада школске нототеке, односно медијатеке у току школске године,
4. Стручно усавршавање – учешће на семинарима, саветовањима и другим скуповима на којима узимају учешће и школски нототекари, односно медијатекари.

Препоруке за остваривање програма

Основе програма рада школског нототекара, односно медијатекара усклађене су са законима о основној школи, Законом о основама система образовања и васпитања, плановима и програмима образовно-васпитног рада у свим подручјима рада, функцијама и задацима школске нототеке, односно медијатеке у основношколском и средњешколском образовању.

Вишегодишњи (перспективни) и годишњи (глобални) програм рада школског нототекара, односно медијатекара заснива се на плановима и програмима образовно-васпитног рада одговарајућих подручја рада, програму рада школе и овом програму рада школског нототекара, односно медијатекара. Годишњим програмом рада школске нототеке, односно медијатеке утврђују се задаци и послови (по делатностима, полугодиштима и месецима), који се даље разрађују и конкретизују у оперативним плановима рада (месечним, недељним и дневним). Оперативним плановима рада утврђују се и методологија и динамика реализације свих предвиђених задатака, као и њихови извршиоци. Школски нототекар, односно медијатекар посебно разрађује програм рада школске нототечке, односно медијателке секције чији је стручни водитељ.

У остваривању циља и задатака средњег и основног образовања и васпитања и програмске основе школске нототеке, односно медијатеке, нототекар, односно медијатекар, сарађује са стручним и другим органима школе и друштвене средине у унапређивању образовно-васпитног процеса, обезбеђивању услова за свестрани развој и афирмацију ученика и јавну делатност школе.

Нототекар, односно медијатекар брине о реализацији и унапређивању свих предвиђених облика и садржаја рада школске нототеке, односно медијатеке. О остваривању програма рада школски нототекар, односно медијатекар редовно обавештава директора, наставничко веће и школски одбор.

10.13. Програм безбедности и здравља на раду

Безбедност и здравље на раду представља обезбеђивање таквих услова на раду којима се у највећој мери смањују повреде на раду, професионална обољења и обољења у вези са радом. Обухвата заједничке активности школе, родитеља односно старатеља и јединице локалне самоуправе усмерене на развој свести за спровођење и унапређење како безбедности тако и здравља на раду.

Право на безбедност и здравље на раду имају:

1. Запослени
2. Ученици
3. Лица која се затекну у радној околини ради обављања одређених послова ако је школа, односно директор упознат о њиховом присуству.

Школа обезбеђује спровођење безбедности и здравља на раду у складу са техничко- технолошким потребама. Мере које се могу предузети у програму су свакако у почетку превентивне (чије се предузимање планира) и оне се обезбеђују применом савремених, техничких, здравствених, образовних, социјалних и других мера и средстава за отклањање ризика од повређивања и оштећења здравља запослених или њихово свођење на најмању могућу меру, у поступку пројектовања, изградње, коришћења и одржавања објекта, технолошких процеса, опреме за рад, коришћење средстава и опреме за личну заштиту на раду, образовања, васпитања.

Мере се базирају на одређеним начелима и то:

1. Избегавање ризика
2. Процена ризика која се не може избећи на радном месту
3. Отклањање ризика на њиховом извору применом савремених техничких решења
4. Прилагођавање рада и радног места запосленог (избором опреме за рад, метод рада и избором технолошког процеса да би се избегла монотонија у раду у циљу смањења њиховог утицаја на здравље запосленог)
5. Замена опасних технолошких процеса мање опасним
6. Давање предности колективним над појединачним мерама безбедности на раду
7. Одговарајуће оспособљавање запослених за безбедан и здрав рад и издавање упутстава за рад на сигуран начин

Директор је дужан да донесе акт о процени ризика у писменој форми за сва радна места у радној околини и утврди начин и мере за њихово отклањање, као и лице задужено за безбедност и здравље на раду. Акт о процени ризика јесте акт који садржи опис процеса рада са проценом ризика од повреда и оштећења здравља на радном месту у радној околини и мере за отклањање или смањивање ризика у циљу побољшања безбедности и здравља на раду. Лице за безбедност и здравље на раду је лице које обавља послове безбедности и здравља на раду, има положен стручни испит о практичној оспособљености.

Програм безбедности подразумева да је директор дужан да:

1. Актом у писменој форми одреди лице за безбедности здравље на раду
2. Запосленом одреди обављање послова на којима су спроведене мере безбедности и здравља на раду
3. Обавештава запослене о увођењу нових технологија и средстава за рад, као и о опасностима од повреда и оштећења здравља који настају њиховим увођењем, односно да утаквим случајевима донесе одговарајућа упутства за безбедан рад
4. Оспособљава запослене за безбедан и здрав рад
5. Обезбеди запосленима коришћење средстава и опреме за личну заштиту на раду
6. Обезбеди одржавање средстава за рад и средстава и опреме за личну заштиту на раду у исправном стању
7. Ангажује правно лице са лиценцом ради спровођења превентивних и периодичних прегледа и испитивања опреме за рад, као и превентивних и периодичних испитивања услова радне околине
8. Обезбеди на основу акта о процени ризика и оцене службе медицине рада прописане лекарске прегледе запослених
9. Обезбеди пружање прве помоћи, као и да оспособи одговарајући број запослених за пружање прве помоћи, спасавање и евакуацију у случају опасности
10. Заустави сваку врсту рада који представља непосредну опасност за живот или здравље запослених

Школа је дужна да води и чува евиденције о повредама на раду, професионалним обољењима и болестима у вези са радом, извршеним испитивањем радне околине, извршеним прегледима и испитивањем опреме за рад и средства и опреме личне заштите, пријавама поднетим инспекцији рада о индивидуалним, колективним, лаким и тешким повредама на раду. Школа је дужна да запослене осигура од повреда на раду, професионалних обољења или обољења у вези са радом ради обезбеђења накнаде штете.

Запослени има право:

1. Да послодавцу даје предлоге, примедбе и обавештења о питањима безбедности и здравља на раду;
2. Да контролише своје здравље према ризицима радног места, у складу са прописима о здравственој заштити.
3. Запослени који ради на радном месту са повећаним ризиком, има право и обавезу да обави лекарски преглед на који га упућује послодавац.

Запослени има право и обавезу да се пре почетка рада упозна са мерама безбедности и здравља на раду на пословима или на радном месту на које је одређен, као и да се оспособљава за њихово спровођење.

Запослени има право да одбије да ради:

1. Ако му прети непосредна опасност по живот и здравље због тога што нису спроведене прописане мере за безбедност и здравље на радном месту на које је одређен, све док се те мере не обезбеде

2. Ако му послодавац није обезбедио прописани лекарски преглед или ако се на лекарском прегледу утврди да не испуњава прописане здравствене услове
3. Ако у току оспособљавања за безбедан и здрав рад није упознат сасвим врстама ризика и мерама за њихово отклањање
4. Дуже од пуног радног времена, односно ноћу ако би, према оцени службе медицине рада, такав рад могао да погорша његово здравствено стање
5. На средству за рад на којем нису примењене прописане мере за безбедност и здравље на раду

Запослени је дужан:

Запослени је дужан да пре почетка рада прегледа своје радно место укључујући и средства за рад која користи, као и средства и опрему за личну заштиту на раду, и да у случају уочених недостатака извести послодавца или друго овлашћено лице.

Пре напуштања радног места запослени је дужан да радно место и средства за рад остави у стању да не угрожавају друге запослене

Запослени је дужан да, у складу са својим сазнањима, одмах обавести послодавца о неправилностима, штетностима, опасностима или другој појави која би на радном месту могла да угрози његову безбедност и здравље или безбедност и здравље других запослених.

Запослени је дужан да ради на радном месту са повећаним ризиком, на основу извештаја службе медицине рада, којим се утврђује да је здравствено способан за рад на том радном месту.

Запослени је дужан да сарађује са послодавцем и лицем за безбедност и здравље на раду, како би се спровео програм за безбедност и здравље на пословима на којима ради.

10.14. Програм за обезбеђивање квалитета и развоја установе

На основу члана 130 , став 14, тачка 4. Закона о основама система образовања и васпитања („Службени гласник РС“, број 88/2017,27/2018-др. закони и 10/2019) формиран је Тим за обезбеђивање квалитета и развој установе.

Назив Тима указује на значај успостављања и функционисања интерног система квалитета у установи.

Тим за обезбеђивање квалитета и развој установе се стара о:

- обезбеђивању и унапређивању квалитета образовно-васпитног рада установе;
- прати остваривање школског програма;
- стара се о остваривању циљева и стандарда постигнућа;
- развоја компетенција;
- вреднује резултате рада наставника, васпитача и стручног сарадника;
- прати и утврђује резултате рада ученика и одраслих ;

Тим за обезбеђивање квалитета и развој установе чине представници запослених, родитеља, представници јединице локалне самоуправе.

Улога Тима за обезбеђивање квалитета и развој установе у функционисању интерног система је посебно значајна у:

- развоју методологије самовредновања у односу на стандарде квалитета рада установе;
- коришћењу аналитичко-истраживачких података за даљи развој ученика;
- давању стручних мишљења у поступцима за стицање звања наставника и стручног сарадника;
- праћењу развоја компетенција наставника и стручних сарадника у односу на захтеве квалитетног васпитно-образовног рада, резултате самовредновања и спољашњег вредновања;
- праћењу напредовања ученика у односу на очековане резултате;

Циљ: Обезбеђивање и унапређивање интерног система квалитета у образовно-васпитној установи кроз праћење реализације планираних активности и утврђивање смерница које воде развоју установе на свим пољима

10.15. ПРОГРАМ ШКОЛСКОГ МАРКЕТИНГА

У циљу боље презентације и маркетинга школе основан је Тим за летопис и маркетинг школе. Основна музичка школа, у Врбасу у току једне школске године има огроман број наступа, такмичења и многих других активности које презентује на сајту школе и фејсбук страници школе. Школа има и свој сајт путем кога обавештава све заинтересоване о догађањима у школи, могућностима уписа и похађању школе, кадру, смеровима, школској документацији. Школа има одличну комуникацију са РТВ Војводина и наравно медијима у оквиру општине Врбаса, ТВ Бачка. Путем разних ТВ и радио емисија школа се труди да прикаже јавности све информације о дешавањима у школи, постигнутим резултатима ученика и наставника, сарадњи са осталим установама, итд., трудећи се да промовише културу и уметност, презентујући себе.

11. СТРУЧНО УСАВРШАВАЊЕ НАСТАВНИКА, ДИРЕКТОРА И СТРУЧНИХ САРАДНИКА

У професионални развој наставника и стручних сарадника спада и стално стручно усавршавање, развијање компетенција ради бољег обављања посла, унапређивања нивоа постигнућа ученика.

Потребе и приоритете школа планира на основу резултата самовредновања квалитета рада установе, личних приоритета наставника, као и на основу извештаја о остварености стандарда постигнућа.

Извучен члан 23. Правилника о изменама и допунама Правилника о сталном стручном усавршавању и напредовању у звања наставника, васпитача и стручних сарадника – „Службени гласник РС“, број 48/18 к

Члан 23.

Наставник, васпитач и стручни сарадник у оквиру норме непосредног рада са децом, ученицима и одраслима као и других облика рада има право и дужност да се стручно усавршава, као и право да одсутује са рада, у складу са Законом и прописом донетим на основу њега.

У оквиру пуног радног времена наставник, васпитач и стручни сарадник има 64 сати годишње различитих облика стручног усавршавања, и то:

- 1) 44 сата стручног усавршавања које предузима установа у оквиру својих развојних активности из члана 4. став 1. тачка 1) овог правилника;*
- 2) 20 сати стручног усавршавања из члана 4. став 1. тач. 2)-4) овог правилника, за које има право на плаћено одсуство.*

Сат похађања обуке стручног усавршавања има вредност бода.

Дан менторства у оквиру студентске праксе у установи вежбаоници, дан учешћа на струшном скупу, летњој и зимској школи имају вредност једног бода.

Дан учешћа на међународном стручном скупу, летњој и зимској школи, студијском и стручном путовању и пројектима мобилности, има вредност два бода, уколико је за учешће добијена сагласност министра, односно директора завода.

Међународни скуп који се организује у Републици Србији, а није на листи стручних скупова од јавног интереса, одобрава Завод у складу са прописаном процедуром.

Међународни скупови, летње и зимске школе, стручна и студијска путовања и пројекти мобилности и програми стручног усавршавања, на које министар упућује учеснике, бодују се у складу са овим правилником.

Наставник, васпитач и стручни сарадник дужан је да у току пет година оствари најмање 100 бодова из различитих облика стручног усавршавања из става 2. тачка 2. овог члана, од чега најмање 80 бодова из одобрених програма стручног усавршавања.

Компетенције стручног усавршавања су:

- K1 – компетенција за уже стручну област;
- K2 – компетенција за подучавање и учење;
- K3 - подршка развоју личности детета и ученика,
- K4 - комуникација и сарадња из области: васпитни рад, општа питања наставе, образовање деце, о-в на језицима националних мањина.

У току свог стручног усавршавања наставник, стручни сарадник дужан је да прати свој образовно – васпитни рад, напредовање и професионални развој и чува најважне примере из своје праксе и да има лични план професионалног развоја – ПОРТФОЛИО.

Наставник, стручни сарадник који је засновао радни однос у установи пре 1.јула 2004. године, имао је рок од пет година за остваривање 100 бодова обавезног стручног усавршавања. Тај рок је 2009.године и тада је за овог наставника почео да тече нови петогодишњи период. Он је имао рок да до краја школске 2013/2014. стекне 100 бодова као и до краја ове школске 2018/2019.године, а све у складу са Правилником о сталном стручном усавршавању. Они који су после засновали свој радни однос, дужни су да стекну 100 бодова за свој петогодишњи период који почиње од дана и године када су засновали радни однос. Пример, почели сте да радите 2011. године, вама се петогодишњи период завршио 2016.године и почео други

12. ПРОГРАМИ СТРУЧНИХ ВЕЋА

12.1. ПРОГРАМ НАСТАВНИЧКОГ ВЕЋА

Садржај рада	Носилац	Време
План и програм Наставничког већа Планирање, програмирање и припремање образовног рада за почетак рада за нову школску годину. Информација о припремљености школе за почетак школске године и рад на Годишњем плану рада школе	Директор	VIII
Резултати за упис ученика за школску годину. Разматрање и усвајање извештаја о образовног раду школе за школе. Разматрање и усвајање Годишњег плана рада школе	Директор	IX
Анализа успеха ученика на крају првог наставног периода и реализација наставних планова и програма. Сагледавање индивидуалних потешкоћа у образовног раду са ученицима и утврђивање стимулативних мера. Утврђивање плана и програма за јавни час ученика и анализа интерног часа за ванредне ученике.	Директор Чланови	XI
Утврђивање програма обележавања Дана Светог Саве: - учешће на свечаној академији поводом Савина дана, Анализа успеха ученика на крају полугодишта и реализација наставних планова и програма. Сагледавање индивидуалних потешкоћа у образовног васпитном раду са ученицима и утврђивање стимулативних мера.	Чланови Директор	I
Активности везане за спровођење контролног испита ученика IV разреда; - јавног часа по класама; - интерног часа за ванредне ученике; - учешће на концертима и организовање припремања ученика на такмичењима, смотрема и фестивалима и манифестацијама.	чланови	II

<p>Анализа успеха на крају наставног периода и реализација наставних планова и програма. Сагледавање индивидуалних потешкоћа у раду и учењу са ученицима и утврђивање одговарајућих стимулативних мера. Предавање Припрема за крај наставне године - формирање комисија за испите, - доношење одлуке о Расписивању конкурса за упис ученика у 1. разред за следећу школску годину.</p>	<p>Директор Чланови</p>	<p>IV</p>
<p>Анализа успеха ученика разреда и реализација наставног плана и програма; као и од I до VI разреда Анализа рада стручних актива, стручног усавршавања наставника, културна и јавна делатност. Утврђивање кадровских потреба. Утврђивање календара активности. Рад на годишњем плану рада школе .</p>	<p>Директор, чланови</p>	<p>VI</p>

12.2. ПРОГРАМ РАДА ОДЕЉЕЊСКОГ ВЕЋА

Планирана активност	Носиоци реализације	Време реализ.
<p>1.Разматрање, планирање и усвајање плана ОВ, за предстојећу наставну, односно школску годину. 2.Наставни планови као полазна основа у раду наставника(заједнички разговор, упоређивање, корелација) 3.Планирање ваннаставних активности. 4.Упознавање чланова класе(ОВ)са специфичностима и развојним могућностима ученика, као и условима у којима се ученици развијају и живе. 5.Утврђивање распореда смотри, јавних часова, концертних активности, писмених провера знања. 6. Договор о сарадњи са родитељима и планирање – Отвореног дана -, за све заинтересоване ученике и њихове родитеље.</p>	<p>-чланови ОВ -педагог -одељењски старешина -директор школе</p>	<p>август/ септембар текуће године</p>
<p>1.Идентификација ученика за допунску и додатну наставу и почетак реализације ових активности. 2.Анализа успеха ученика и постигнутих резултата на крају првог кварталног периода. 3.Анализа рада и активности ученика у ваннаставним активностима. 4.Усклађивање захтева у настави у односу на све</p>	<p>чланови ОВ -педагог -директор школе</p>	<p>октобар, новембар текуће године</p>

ученика класе и њихове потребе, а посебно сагледавање будућег рада са ученицима који имају одређене проблеме у напредовању (здравствени, породични, тешкоће у савладавању градива).		
1.Разматрање успешности сарадње чланова ОВ(класе) са родитељима ученика класе. 2.Глобални договор око предстојеће активности - Отворена врата- 3- Разматрање васпитне ситуације у класи и идентификација ученика(појединачно) за које је потребно организовати индивидуално-саветодавни рад или одређени облик рада, као меру подршке ученику, аки и одељењском колективу.	Чланови ОВ -педагог представници родитеља ученика класе -директор	новембар
1.Анализа успеха ученика на крају другог кварталног периода; указивање на проблеме и предлагање мера за превазилажење конкретизованих проблема и унапређивање будућег рада до краја наставне/школске године.	чланови ОВ -одељењске старешине -педагог -директор	децембар
1.Детаљни договор око предстојеће активности - Отворена врата-активности која је за ОМШ веома важна; о потреби максималног укључивања свих радника школе у презентацију активности, које школа нуди.	чланови ОВ -педагог -директор	Јануар/ фебруар
1.Анализа успеха и постигнутих резултата ученика на крају трећег кварталног периода; разматрање реализовања програма ПО и планираних активности у вези ПО у периоду до краја наставне године; програма заштите ученика од насиља, злостављања и занемаривања; анализа друштвених и културних активности на нивоу класе, односно школе и договор о организацији планираних активности до краја наставне године.	чланови ОВ -директор школе -педагог	март
1.Заједнички осврт и разговор о смотрема, смотрема, јавним часовима, концертним активностима, такмичењима, који су реализовани до краја овог периода и постигнути резултати.	чланови ОВ -одељењске старешине -педагог	април,мај
1.Анализа постигнутог успеха на крају наставне године; пресек реализације свих планираних наставних и ваннаставних активности класе; сарадња са родитељима ученика класе и анализа те сарадње; похвале и награде ученицима. 2.Анализа рада ОВ у току протекле наставне године и предлог за унапређење плана , као и рада ОВ (класе) за следећу школску годину.	чланови ОВ -одељењски старешина -педагог -директор	јун

12.3. ПРОГРАМ РАДА СТРУЧНИХ ВЕЋА

Стручна већа се формирају од наставника истих или сродних струка и од предавача сродних предмета када су у питању уже стручни предмети. У педагошком руковођењу стручна већа преузимају део одговорности за решавање битних питања наставе и самосталних активности, подизање квалитета васпитно-образовног рада и његових исхода.

У ОМШ, у Врбасу следећа стручна већа постоје:

- Стручно веће наставника теоретских предмета
- Стручно веће наставника клавира
- Стручно веће наставника гудачких инструмената
- Стручно веће наставника гитаре
- Стручно веће наставника трзачких инструмената
- Стручно веће акордеониста
- Стручно веће наставника дувачких инструмената,

Деловање стручних већа -одсека:

- планирање, програмирање и праћење реализације васпитно-образовног рада,
- проучавање програма васпитног рада у целини,
- избор одговарајућих васпитно-образовних задатака за планове допунске и додатне наставе,
- сагледавање тока реализације свих планираних активности стручних актива
- праћење и вредновање постигнутих резултата ученика,
- договор око организације програмских садржаја, облика рада, метода, наставних средстава на часовима допунске и додатне наставе,
- анализа резултата ученика, предлози и мере за побољшање успеха ученика,
- разматрање постигнутих резултата ученика на такмичењима,
- сагледавање и анализа опремљености учионица, кабинета,
- израда Плана приоритетних набавки дидактичког материјала и средстава,
- помоћи наставницима почетницима у раду са ученицима, у састављању годишњих планова и програма за потребе стручног усавршавања, организовати предавања и огледне часове,
- успостављање сарадње са сродним активима и професорима ван Врбаса
- организација интерних и јавних часова актива,
- избор и преслушавање ученика за ученичке концерте и такмичења.

12.4. ПЕДАГОШКИ КОЛЕГИЈУМ, АКТИВИ И ТИМОВИ ЗА УНАПРЕЂЕЊЕ РАДА ШКОЛЕ

У ове активе и тимове убрајају се следећи:

- 13.1. Педагошки колегијум
- 13.2. Актива за развојно планирање школе
- 13.3. Актива за развој школског програма
- 13.4. Тима за самовредновање школе
- 13.5. Тим за безбедност и заштиту ученика од насиља, злоствљања и занемаривања
- 13.6. Тим за инклузивно образовање
- 13.7. Тим за стручно усавршавање и напредовање наставника и стр.сарадника
- 13.8. Тим за обезбеђивање квалитета и развој установе
- 13.9. Тим за каријерно вођење и саветовање ученика
- 13.10. Тим за концертну делатност школе
- 13.11. Тим за летопис и маркетинг школе

13. НАЧИН ПРАЋЕЊА ОСТВАРИВАЊА ШКОЛСКОГ ПРОГРАМА

Праћење остваривања Школског програма ће се остварити кроз:

- Евалуација рада Стручних већа
- Евалуација рада Стручних актива
- Евалуација постигнућа ученика – исходи ОВ – рада
- Евалуација реализације Развојног плана школе
- Евалуација Посебних програма школе

14. ПРИЛОЗИ

Годишњи планови наставних предмета групне и индивидуалне наставе се налазе у Школском програму у виду прилога.